August Strindberg.

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/samladeskrifter10stri

Swed
S.9183

SAMLADE SKRIFTER

AV

AUGUST STRINDBERG

TIONDE DELEN

DET NYA RIKET

10

1 73 325
25/8/22

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

UNIVERSITY OF TORONTO LIBRARY

DET NYA RIKET

SKILDRINGAR FRÅN ATTENTATENS

OCH JUBELFESTERNAS TIDEVARV

AV

AUGUST STRINDBERG

»Mr Pickwick gick några steg bort från de kringstående, och sedan han vinkat sin vän till sig, gav han honom en forskande blick och yttrade i en dämpad, men tydlig och eftertrycklig ton följande anmärkningsvärda ord:

»Ni är en humbug, sir!»

»Vad för slag?» sade mr Winkle och ryckte häftigt till!

»En humbug, sir. Jag skall tala tydligare om ni önskar det. En bedragare, sir.»

Med dessa ord vände sig mr Pickwick långsamt om på klacken och gick tillbaka till sina vänner.»

(CHARLES DICKENS.)

STOCKHOLM
ALBERT BONNIERS FÖRLAG

Copyright. Albert Bonnier 1920.

STOCKHOLM
ALB. BONNIERS BOKTRYCKERI 1920

»För första gången hälsar jag i dag den unga Svea. Jag gör det med vemod, ty jag älskade hennes moder, som i går jordades, och under vars medeltidsdräkt ett svenskt, ett ungdomsfriskt hjärta alltid klappade. Jag gör det med oro, kanhända därför att jag icke känner henne så väl som jag kände den gamla. I alla händelser är hon ung; kanske skola hennes första steg bliva stapplande; det är då vår plikt att stödja henne, och vi skola göra det kärleksfullt; kanske behöver hon ännu en uppfostran; det är då vår plikt att giva henne den, och vi skola göra det ömt, men allvarligt, så att hon en gång för våra efterkommande må bliva vad den hädangångna varit för oss, att hon må bliva, icke blott älskad som den gamla, utan även såsom hon lycklig, stark och fri.»

(HENNING HAMILTON 1865.)

»Ja, mina herrar, penningen är verkligen en makt, och jag kan gärna tillägga, en av de kraftigaste hävstängerna i ett samhälle.»

(F. A. CEDERSCHIÖLD 1865.)

»Jag anser mig pliktig endast förklara, att jag, efter noggrann prövning av förslaget, befann detsamma omkullstörta det bestående, utan att förmå skapa något hållbart nytt, och att det sålunda skall för ett älskat fädernesland medföra ofred och olycka.»

(ARVID POSSE 1865.)

Illusionernas dagar.

Var det verkligen varmare på första maj för tjugo år sen eller förefaller det oss blott så, därför att vi voro yngre! Den ljusa, breda Storgatan, med dess fond av Skogsinstitutets vackra parkträn, har klätt sig i festskrud, fönstren äro uppslagna, damer i teatertoaletter äta apelsiner och titta i elfenbenskikare på en ensam förbivandrande officer, vilken alls icke känner sig brydd av uppmärksamheten utan gör halt och front samt tager den livliga gruppen i betraktande genom sin lornjett eller, om han följt med tiden, sin pincenez. Det kan hända att han för handen till mössan, men det kan också hända att han ger en förstulen nick och fortsätter sin väg; det finns så många olika sätt att hälsa, på Storgatan. Trottoarerna fyllas med en vandrande folkström, som sakta vältar fram åt Djurgårdsbron. Det är på eftermiddagen och man väntar de kungliga när som helst. Spridda hyrvagnar med familjer rulla framåt gatan; en och annan civil kavalkad kommer som förbud för förtrupperna — vita rockar på svarta hingstar, det är Upplands dragoner; man ser inga ansikten under de stora kaskarna, men det kan också vara detsamma; därpå komma tjänstemännen i det finaste ämbetsverk nationen består sin konung, de hava blåa kläder,

damasker på huvudet och flaggor i händerna, det är livvakten (livvaktsexamen är den svåraste näst bergsexamen, ty till den fordras introduktion på Riddarhuset och 6,000 kronors ränta); fotvakterna, som varken hava hästar eller vagnar, få icke deltaga i promenaden, ty man promenerar icke till fots på första maj. Därpå komma rikets herrar. Vilka äro rikets herrar? Konungens informatorer och faddrar, konungens studentkamrater, tionde gradens frimurare, förre kronprinsens adjutanter, kammarherrar och första tenorer. I första vagnen åker rikets förnämsta herre, ädlingen utan fruktan och tadel. Han är den finaste statsman Sverige haft på hundra år. Hans yttre är mycket enkelt, och hans ansikte uttrycker intet ovanligt överskott av förstånd, pannan är smal och låg, de från Oscar I:s tid härstammande husarlockarna krypa fram bakifrån öronen och äro något för långa — som hartassar. Han känner alla statskonstens hemligheter, diplomatiens djup har ingen lodat som han, sina första studier gjorde han vid Karlberg, vilket läroverk han genomgick med heder; han fullkomnade sig sedan som statsman i kronprinsens (Oscar I:s) sällskap under dennes studier i Paris och Vichy, där han hade äran att dagligen se Napoleon III, vilket skall hava haft ett avgörande inflytande på hans senare statsmannaliv. Hemkommen genomgick han Marieberg och kallades året därpå till ecklesiastikminister. Vid Oscar I:s död kallades han samtidigt till utrikesminister i Petersburg, biskop i Linköping och överståthållare i Stockholm, varförutom han icke kunde avsäga sig några hedrande uppdrag i egenskap av ordförande i Kreditbanken, revisor i Kropps stenkolsbolag samt lands-

hövding i Skåne. Var och en av dessa sysslor skulle ha tagit en vanlig människas hela arbetskraft i anspråk, men vår statsman ägde ovanliga arbetskrafter. Han är för tillfället icke särdeles populär hos folket, emedan han röstar mot det vilande representationsförslaget, men hos konungen, som också är emot förslaget (det kungliga!), är han i fortfarande förtroende. Vi låta honom nu emellertid passera i sin statsvagn bland andra storheter som nu gått till skuggorna. Så komma rikets fruntimmer. Om dem kunna vi icke yttra oss, ehuru de stå i statskalendern och som sådana skulle kunna hava något inflytande på det offentliga livet.

Folket hurrar hela gatan efter, det rör sig som i en myrstack, fönsterna fyllas, halsar och kikare sträckas fram; en trupp livgardister utklädda till Carl XII:s bussar rida fram och se något brydda ut över den roll de fått sig ålagd; folket hurrar men ser icke ut att vara överväldigat. Så kommer kungen, han ser icke heller överväldigad ut, ty han skrattar högt, öppet, hjärtligt, med den upplyste skeptikerns skratt, som vet huru litet kan roa barn, och han låter så gärna andra roa sig, ty han vill ha roligt själv. Skall han hälsa uppåt fönsterna? Ja visst! Han hälsar alla fruntimmer, unga och gamla, höga och låga, och vad den ensamma officeren icke vågade, det vågar han, han nickar bekant upp till det där fönstret och för samtidigt handen till mössan; han är större statsman än den där med vita håret som åkte i vagnen, ty han vet hur folket vill ha det, och den nya tidens statskonst har han genast antagit: uppriktighet, brutal uppriktighet. »Folket tror inte på humbugen längre, nåväl, vi kungar visa folket,

att vi inte heller äro så dumma att tro på den; vi måste nu en gång finnas, efter ni vill så ha det; se här ha ni oss sådana vi äro. Vad mer? Här har ni Carl XII:s drabanter! Inte tror jag på dem och inte ni heller, men de äro roliga att se på! Se på dem då! Här ha'n I mina goda vänner, rikets herrar! De förstå sig på en god middag och säga inte nej för ett glas! Här har ni piprensarn i röd mössa! Jag har upptagit honom i min omgivning och satt honom bland rikets herrar! Tycker ni inte han ser livad ut?» Ändlösa hurrarop för piprensarn!

Men vid konungens vänstra sida rider en ung man. En blekhet som antyder stora passioner vilar över de verkligt fina dragen, ett par utsökta mustascher beslöja lagom en mun med ett skeptiskt, men icke cyniskt leende, ögonen fladdra som gaslågor, ty de hava ännu icke bestämt sig för något visst uttryck, men man ser att de söka vila för att i lugn få genomtränga denna orediga massa av hjärnor som kräla fram på trottoarerna och på vilkas tankar om saken man icke kan vara säker.

Det är gunstlingen. Han har en lysande bana för sig, är adjutant hos konungen, kapten vid gardet, och väntar när som helst ett regn av utnämningar. Han känner kungens tankar, men delar dem icke fullständigt. Han är också skeptiker, men han känner en gryende pliktkänsla, som bjuder honom vara något annat. Han vet att kungen tänker så här, nu då han rider fram på Djurgårdsbron:

»Ni hurrar åt mig, därför att ni tror jag skall skänka er en ny fri författning, men jag kan inte skänka er någon frihet, och sannerligen jag ville det heller, åt ett sådant sällskap som hurrar åt min

piprensare, och äro så okunniga i rikets grundlagar att de tro jag har makt att skänka något; ni hurrar åt kungen, därför att ni ser han inte är dum, utan kan skratta med åt kungligheten, då han låter spela Menelaus på nationalteatern. Bröd och skådespel! Bröd har jag inte, men skådespel ger jag, som ni få betala själva! Ni vill ha humbug! Här har ni den!»

Gunstlingen har sedan en tid oroats av aningar om att det icke är fullt moraliskt att understödja den nya stormakten humbug, ty för det första är det icke så avgjort att alla vilja hylla den, och för det andra finns det svaga huvuden som icke förstå ironi.

Men nu dånar musiken från Blåporten, folkmassans blickar söka den omtyckte monarken och gunstlingen känner sig för en stund värmd av de korseldar som gå förbi honom till hans höge granne.

*

Dagen därpå kunna vi söka upp gunstlingen, greven och adjutanten i en studiekammare långt uppe på Regeringsgatan. Han har insett att hans bildning icke räcker för de strider som förestå, han känner huru genomfuskade hans skolår varit och han har beslutit göra om alltsammans. Han har sökt upp sin gamle lärare och sitter nu på dennes skinnsoffa insvept i ett moln från dennes tobakspipa. Här är det bara min kära Johan och rektorn och resolvera Cornelius, ty greven har insett att utan klassiska studier, dem han försummat, kan man varken förstå eller göra sig förstådd på Riddarhuset, där han har säte och stämma. Han är visserligen nog upplyst att

inse romarspråkets brist på egentligt värde för sig, men han känner också nödvändigheten av att icke kunna mindre än de andra.

Han inser humbugen, men han känner dess bindande makt; glosor och deklinationer tuggar han som den sjuke i ett slags hjältemodigt trots tuggar sina piller, emedan han tror på deras inneboende kraft. Vilka själsmarter för en ung självverkande själ, som i sin mannaålders kraft kände alstringsförmågan hämmas genom denna instuvning av främmande gods, som icke alls kunde få några beröringspunkter med hans egna avsikter. Men när han fick en bra fras, lade han den åsido för att ha till hands i det stora slaget, så att han till slut hade en hel liten vapensamling av »væ victis», »etiam si omnes, ego non», »timeo Danaos et dona ferentes», »plus esse quam videri», »ille faciet», varmed de lärde officerarne på Riddarhuset brukade beskjuta varandra. När han gick uppför trapporna till lektionen kände han sig förödmjukad, rädd som en skolgosse för sin läxa, och han tänkte mången gång kasta av den besvärliga och som han stundom tyckte falska rollen och vända om, men han höll ut; hela hans ställning i livet var ju så falsk!

Och han höll ut!

*

Den stora dagen var inne. Aldrig hade man sett så mycket adelsmän samlade på Riddarhuset. Stora och små statsmän, högre och lägre officerare, unga ärelystna extraordinarier, som nu skulle skaffa sig ett par billiga sporrar. Så mycket smörja här

pratades, så mycken förfalskad svensk historia, så mycken chauvinism, sabelskrammel, uppgrävningar, trumvirvlar. Leipzig och Lützen, till och med Pultava, Hannibal och Carl XII, Gustav II Adolf och Epaminondas, Tocqueville och Guizot, Boströms statslära, Sturar och Vasar, men först och sist: Svenska Folket. Huru mycken lysande okunnighet, huru många glosor och verser ur Virgilius, Esaias Tegnér, Horatius, Homer. När någon yttrade ett förståndigt ord blev han nedtystad. Känslosträngar värderades mest. Gamla ruinerade regementsofficerare lade upp sig som oxar på slaktbänken, erbjödo sina hjärtan på fosterlandets altare, förbannade sig på att fosterlandet skulle störta samman med dem; inbitna stockaristokrater blevo rabulister som talade mot konung och regering; gamla syndare blevo religiösa på nytt och bitar ur gamla och nya testamentet haglade. Värst voro vältalarne. »Vår Herre söker människan på många vägar! Kanske skall från det stora, lojala, i fred åt sig självt (det är: åt landshövdingarne!) lämnade folket genom oss, dess främsta söner (o blygsamhet!), ett ångestrop tränga fram till tronen; kanske läser konungen redan däruppe i höganloftssal domen över edert förslag i samma eldskrift som vi se låga på dessa murar (karlen var nu faktiskt galen!): Mene, mene thekel upharsin, jag haver vägt dig på ena våg och funnit dig för lätt.» Denne man ansågs vara bland de styvaste.

Somliga svepte sig i svenska riksbanéret och föllo framstupa med 25 dolkstyng framför lantmarskalken, andra kastade sig på knä och gjorde bön vid Carl XII:s stövlar, men de aldra mest patriotiska framröto sin passionerade kärlek till foster-

landet som älgar i brunsttiden. Den som hörde allt detta kunde i sanning fråga sig den obesvarade frågan: tro de på vad de säga? Eller äro de besatta! De voro nog besatta, ty det blir människan då hennes heligaste intressen sättas på spel: de egna.

Vår unge greve, som tyst åhört detta oväntade vrövel, gjorde den anmärkningen, som man så ofta får göra, att utlänningarne voro de största patrioterna och mest hemma i svenska historien: han hörde sålunda sina gamla wirakamrater, greve Hotch-Potch av Hotch-Potch, baron de la Patrie, baronerna Fibelhausen, Pffefferkorn, von Snabelstiefel och Mühlenburg bita omkring sig som hungriga vargar, dem man berövar sitt byte. När den förrumlade ryttmästar Pott förklarade sig vara amicus Plato, då föll sista illusionen för vår unge statsman. Han hade sitt tal utarbetat och inlärt, men innan han fick ordet, hade hela svärmar av vältalare sagt allt vad han ämnade säga, begagnat nästan samma uttryck, använt alla hans latinska citat, alla hans svenska versar; alla regentlängderna voro åtgångna, så att det bara fanns några stackare kvar som voro obrukbara såsom Johan III, Sigismund och Carl XIII. Detta bragte honom på underliga tankar. Hur kunde alla dessa hjärnor just komma på samma idé som han. Kanske det inte var några idéer? Mycket möjligt. Var det ord då? Ja, det var det! Det var ord!

Efter en sömnlös natt, under vilken han genomtänkt sin ställning och funnit den falsk, skrev han om sitt tal. Enkelt, anspråkslöst, på sak. Men när han genomläste det, befann han sig ånyo i en falsk ställning, gent emot den kungliga vännen, ty han hade talat för det förslag, som denne ogillade, och

han talade för det med övertygelsens hela styrka. Hans hjärta kämpade ut sin strid, han räddade sin själ och gick upp att begära ordet. Det var ett ögonblick, som kunde ha haft stor betydelse, om ödet så velat. Han började med att granska skälen till motståndarnes farhågor för det nya förslaget. Han fann den befarade demokratien icke allenast ofarlig, utan önskvärd: »att folket med de inom detsamma levande, i civilisationens tjänst arbetande krafter skulle bliva härskande och styrande, däri» föreställde han sig, »skulle ridderskapet och adeln desto mindre finna något lyte hos förslaget, som r. o. a., med aristokratien på sin fana, alltid förfäktat, att det bästa inom samhället skulle vara härskande, och något bättre än folkväldet i nyss angiven mening torde svårligen kunna uppställas; vartill kommer det på en gång livande och stärkande och med klokhetens fordringar överensstämmande i att omfatta de intressen och tendenser, som äga en framtid, och folkväldet är ett intresse och en tendens, som äger framtid!»

Det var ett mene thekel, det, på väggen, men det såg ingen, icke en gång den rasande galningen! Det skulle ha slagit blixtar för ögonen på gamla och unga, men de voro blinda, och sådana ord på Riddarhuset hade man aldrig hört och därför satt man och gapade och teg. Men han gick på. Förslagets motståndare, som dragit fårskinn över sina rävpälsar, hade beklagat (med utbrända hjärnors dråpliga slutledningsförmåga) att valcensus till andra kammaren vore för hög och att detta missförhållande skulle skapa en klass uteslutna, vilka kunde bli farliga! Greven (lämnande fårpälsarne opiskade) ansåg att

dessa uteslutna icke nu voro angelägna om delaktighet i representationen, men »skulle förhållandet i detta avseende förändras, så kvarstår ju alltid möjligheten att nedsätta eller ock alldeles borttaga denna census, en åtgärd, som jag för min ringa del och från min ståndpunkt skulle med glädje hälsa».

Hava vi skrivit de orden i guld, hava vi hållit den mannens minne och ära i helgd? Vad ha vi gjort, vi demokrater, som aldrig kunna hålla ihop! Ingenting, ty vi älska icke att kanonisera — sådana!

Han slutade sitt anförande utan att ha sagt ett ord på latin, eller läst upp någon vers, blott med uttalande av den övertygelsen, att konungamakten skulle »genom en innerligare anslutning till folkviljan, vinna i förmåga att föra landet framåt». Hans tal mottogs med tystnad, åtminstone bevarar icke det tryckta protokollet något minne om bifall eller missnöje.

*

Klockorna ringa förstgången i Jakobs kyrka, en vacker söndagsmorgon i maj. Karl XIII:s torg vimlar av unga och gamla, kvinnor och barn. En trumvirvel höres från östra allén, en till, och snart stiger från torgets alla hörn virvel på virvel, det spinnande ljudet har ett egendomligt inflytande på de oordnade massorna; det ser ut som varje trumma vore en spinnrock, vilken samlade ändar från den orediga totten, drog ihop dem och lade dem upp på tenen! Uniformerna draga sig ut från de civila massorna och samla sig kring varje trumma, först i en svart massa, i vilken man ännu ser här och där en in-

stucken vårklänning eller tyllhatt, vilken dock snart frånskiljes, då de svarta uniformerna ordna sig på rader. Det är Stockholms frivilliga skarpskyttar, 2,000 man av de 40,000, som nationen själv satt upp. En folklig armé på 40,000 man, som icke står under krigsartiklarna! Vilken stormakt mitt i staten, lika stor som hela indelta och värvade armén tillsammans! Det var dock en idé! Kände vi det så livligt då? Och varför tröttnade vi? Dansade vi för mycket, sjöngo vi, drucko vi för mycket punsch! Vi ledsnade, icke för grinets skull, utan därför att vi tröttades med onyttig paradexercis; vi kurtiserades nog och fingo stå vakt utanför slottet, när garden voro på manöver, men vi fingo aldrig skjuta annat än med lösa patroner. Kanske det fanns djupare orsaker. Insågo vi det tomma i sysselsättningen; funno vi humbugen, upptäckte vi, att det hela var lärt på några timmar, som yrkesmilitären begagnade år till, och ändå icke blevo fullkomliga, ty det kan man aldrig bli i den saken, vilken är den enda på jorden, där man begär fullkomlighet. Eller upptäckte vi några dolda motiv? Gud vet, men tröttnade gjorde vi, det göra vi nu så ofta. Äro vi gamla, månne, och längta till ro? Lärde vi något? Ja, en stor sak, att allmänna värnplikten var ett attentat mot folkfriheten, att den var en lömsk förrädare, som under frihetens lånade fana ville lägga ett folk i träldom; det lärde vi, och därför voro vi beredde, när den gjorde sina första anlopp; vi kunde svara dem, att vi ej trodde på det fosterländska i deras två års kasernering, då vi visste att deras skräp kunde så lätt inläras på lediga stunder.

Emellertid, våra kompanier stå uppställda; släk-

tingar och vänner nicka avsked och återseende till gärdet.* Är det det nya statsskicket eller »representationsförslaget», som vållar denna demokratiska anordning? Här står lektorn bredvid gymnasisten, grosshandlaren bredvid drängen, fabrikören vid gesällen. Studenter, unga ämbetsmän (dock högst få!), artistelever, smedsgossar, kontorister, skolungdom råkades här i en brokig blandning. Ståndsskillnaden var då verkligen upphävd? Ja, till en tid! Vad vi voro demokratiska, entusiasmerade, förhoppningsfulla! Själva militären, den mest aristokratiska, den mest hatade och fruktade var ju faktiskt nedsatt, då vi visade, att vi kände alla deras hemligheter; vi hade ju till bataljonschefer officerare från konungens egna livgarden, kaptener och majorer i riktiga uniformer med guld och silver. Ja, men vi ha också en bataljonschef, som icke bär konungens livré. Där rider han, hög, nedlåtande och allvarlig, allvarligare än då vi sågo honom vid konungens sida den första maj för ett år sedan. Greven har tagit avsked, avlagt bottmoller och vapenrock med guldtränsar. Han är iklädd den enkla, svarta skarpskytterocken och de fula blåmelerade bojbyxorna; hans bröst ser friare ut sedan de blanka knapparne och de lysande ordnarne äro borta; han andas lättare och bär huvudet högre; det glada leendet har försvunnit, men blickarne äro lugnare, ty de ha funnit ett mål. Vad har hänt? Det vet man icke! Ty skvallret och lögnen

* Här måste jag begagna tillfället upplysa alla språkforskande bönder, att en stockholmare aldrig säger »gelet» för gärdet, vilket däremot alltid säges av resande västgötar och smålänningar, som befolka våra hamnbryggor och vilka visst icke vilja räkna sig som stockholmare, Gud bevars.

äro syskon! Att han kommit i onåd, det är tillräckligt! Han har nedlagt sin militär- och hovsyssla, ingått i en bankdirektion och är ledamot av den nyvalda andra kammaren, det har man sett! Man har också sett huru kungen mottagit en million i nationalbelöning för den erhållna friheten.

Och nu är han bataljonschef vid skarpskyttarne. Är han intim med dem, söker han deras gunst! Han tyckes snarare erbjuda dem sin tjänst och är medveten om att de stå i skuld till honom. Behöver han dem? Nej, icke han dem.

Men hatet kallar honom demagog!

Klockan ringer igen i Jakob. Trummorna röras, kompanierna sätta sig i rörelse åt Ladugårdslandet till, släktingarne bilda eftertrupp och tycka att stegen äro så lätta när trumman går. Och på gärdet! Nya bekantskaper vid frukosten, erfarenheter under beröring med andra samhällsklasser, som man aldrig träffar annars inom stadens murar; här är så högt i tak, här kan jag gömd bakom uniformernas skyddande likhet tala med min skomakare om annat än räkningen, här kan gymnasisten se att lektorn är en människa och icke en kvarn, bokhållarn upptäcka att patron också tycker om en sup. Och denna känsla av frihet från kyrkotukten. Man hör alla stadens klockor kalla till den officiella gudstjänsten, men vi hava dispens, vi få bryta sabbaten som Frälsaren, därför att det är en plikt vi fylla, en plikt, som är erkänd av samhälle, stat och kyrka! Och när vi hålla vår korta gudstjänst i den stora fyrkantiga kyrkan, vars väggar utgöras av dubbla led med levande människor och vars tak är en vårhimmel, då äro vi uppriktigt andäktiga; och när vår korpral

stiger fram och läser sin lovsång till den Evige utan att nämna namnet på någon människa, han må ha varit aldrig så stor, då känna vi oss som separatister, vilka flytt från statskyrkan, vars högmodiga kupoler vi kunna se över hustaken; vi kunna göra vår gudstjänst, vi 2,000 medborgare, utan präst. Samma dröm som att vi en gång skulle kunna försvara oss (icke göra krig!) utan militär.

Det var drömmar, det är sant, men man drömmer endast om morgonen; nu ha vi vänt oss mot väggen och snarka som om natten aldrig skulle bli morgon mer.

*

Tidningen Aftonbladet innehöll en afton följande ledare under rubrik: En ny tid randas! Det nya statsskicket, som alltid hade sin varmaste försvarare i oss, har redan visat sina hälsosamma frukter på alla samhällslivets områden. Vår industri och vårt affärsliv, som på tjugu år icke visat några livstecken, har plötsligt vaknat och som genom ett trollslag hava hundratals bolag uppstått, dessa väldiga hävstänger i civilisationens tjänst, vilka med kapitalens förenade krafter funnit den Arkimedespunkt, varmed jorden kan röras. Tusentals idoga arbetare hava genom dem fått ett lättvunnet bröd och våra små kapitalister ett gott intresse på sina pengar.

Själva modernäringen jordbruket tyckes liksom andas lättare och skördarne gunga sina gyllene ax under de nya friskare politiska vindar, som nu blåsa över riket, så att hans örter måga drypa; fett och hannog flödar ur lantmannens korn, sedan genom de nyinrättade landstingen (ett upplivande av våra

urgamla landskapsting) självstyrelsen blivit en verklighet och sedan de nyöppnade järnvägskommunikationerna underlättat samfärdseln.

Men icke blott de materiella intressena utan även de andliga hava varit föremål för våra nya lagstiftares omsorg; sålunda har folkundervisningen, som hittills varit ett styvbarn, blivit upptagen bland skötebarnen, särskilt veta vi huru som huvudstadens folkskolor blivit omorganiserade, så att lärarne numera hava 800 kronor, varigenom denna ganska betydliga kår erhållit rösträtt till riksdagens andra kammare... o. s. v. Ett nyvaknat intresse för det politiska livet spörjes från alla håll o. s. v.

*

Utdrag ur protokollet hållet vid taxeringskommitténs sammanträde i femte taxeringsdistriktet d. 0:e i 0:e 0000.

Byggmästaren Husberg ansåg för sin del, att murerarbetarnes ställning genom det förändrade statsskicket och därmed förbättrade konjunkturer blivit sådan, att man med full säkerhet kunde uppskatta deras inkomster till 800 kronor.

Bryggaren Maltholm var övertygad om att ölutkörarne, vilka med förbättrade villkor, en följd av de uppblomstrande näringarne, numera kunde med all säkerhet påräkna en årlig inkomst av 1,000 kronor eller allra minst 800 kronor.

Brädhandlaren Sörgren instämde vice versa med bryggar Maltholm rörande de 800 kronornas tillämplighet även på kransågare med dagspenning.

Rektorn för stadens folkskolor avlämnade en av

honom egenhändigt upprättad lista över lärarne med uppgift på deras löneförmåner.

*

Byggmästar Husberg är chef för nittonde skarpskyttekompaniet. Skarpskyttarne äro numera en erkänd stormakt. De ha fått statsanslag; kungen rider ut och skrattar åt dem ibland, och en gång tog han dem med sig på en stor manöver till Drottningholm, där de fingo marschera hela natten och ro kanonpråmar följande dag, varpå de lades i en skog, där varken hördes hund eller hane; utan mat eller dryck blevo de här i regnväder liggande till eftermiddagen, då de fingo upplysning om, att striden var avgjord och slut. Ledsnade de ändå? Nej, intresset levde och levde upp med ett alldeles spritt nytt liv.

Byggmästar Husberg sitter vid sin kaffefrukost en vårmorgon och läser i bladet, att skarpskyttarne skola rycka ut på gärdet nästkommande söndag.

Korpralen på nittonde kompaniet, verkmästar Hagberg, som också läst morgonbladet, har skyndat till chefen för att få order.

— Gud bevare herr kompanichefen!

— God morgon, korpral!

— Är det några order?

— Jo, vi ska rycka ut om söndag!

— Går inte!

— Varför det då?

— De tusan djävlarna (han anser sig ha rätt att svära som militär) ha satt bort sina uniformer.

— Hos pantlånarn?

— Jo säkert. Det har varit en svår vinter för murarn och fjolåret var inte det bästa i sin helhet;

de säga att de inte förtjänte mer än högst 600 kronor.

— Å, håll mun! Jag vet vad de förtjänte, jag, för jag sitter i taxeringen. Tag ut paltorna emellertid! Vad kostar det?

— Ja, jag vet inte vad de ha fått, men nog går det till pengar. Det värsta är att gevären också...

— Gevären? Som de ha lånat av kronan. Hagberg går genast omkring och bär upp alla pantsedlarne, kallar hela surven till ställning ner på Klara materialgård söndag morgon klockan sju och säger till att uniformerna vänta dem på stället.

— På stället?

— Ja, de få klä sig på gården! Jag lämnar inte ut uniformerna annars. Se så! Marsch!

*

Hagberg går, men kommer igen på middagen. Han är trött och arg.

— Nåå?

— Ä, de säga att de ge fan alltihop, för det är inte trevligt längre.

— Har Hagberg tagit ut uniformerna?

— Ja, så många det fanns sedlar på. De d—a hade gått och sålt sedlarne också!

— Nå, men varför vill de inte komma, de andra då?

— De tycka det är odorvigt att gå ut i hettan och slita skodon utan att få en bit mat till frukost.

Chefens ansikte klarnar.

— Hagberg! Tag en droska och åk omkring till de lymlarna och säg att jag bjuder dem på frukost

till Ladugårdsgärdet om söndag kl. 11, men att samlingen sker i torget med uniform. De som sakna uniform få ta bara mössa.

— Ja, men de ha gått och murat i mössan.

— Nå så köp ett par dussin mössor! Men gå först till fru Lorentz och beställ frukost. Förstår Hagberg sig på det?

— Åja, så där!

— Löskokta ägg, kräftor, pannkakor, öl och brännvin. Är det klart? Höger om marsch!

Underligt var det, men nog var nittonde kompaniet fulltaligt i torget om söndagsmorgonen.

Efter frukosten beredde chefen sitt kompani en överraskning. En hyrkalesch inneslutande chefens maka, barn och pigor anlände till lägerplatsen i Fågelbacken. En korg med portvin och ett hundra femtio glas lyftes ur vagnen. Chefen känner sig uppmanad att hålla ett tal till kompaniet. Talet måste vara politiskt. »Det nya statsskicket hade gjort en oblodig revolution; det fanns inga samhällsklasser numera; arbetsgivare och arbetstagare voro fria medborgare, jämbördingar, ty de ägde båda samma politiska rättigheter, de heligaste rättigheter en nation kunde äga; talaren hälsade därför sina kamrater, ty de voro kamrater både i militäriskt och politiskt avseende och hoppades att de skulle som politiska personer visa samma nit och intresse som militära; talaren såg detta senare nit ådagalagt genom den fulltalighet som kompaniet i dag gjort gällande på ett sätt som intet kompani och han hoppades att se dem lika fulltaliga och nitiska då de snart skulle samlas till valurnorna.»

— Vad är det för rättigheter? frågade murar Pettersson sin granne.

— Det s—r jag i, sade denne och öppnade kurtis med sin »kamrats» huspiga, varöver frun och dottern blevo galna och läto köra hem till stan.

Vid nästa prövningskommitté inlämnades 500 klagomål från Stockholms murerіarbetare över för hög uppskattning. Med siffror »sökte de göra troligt» att ingen enda förtjänat mer än 600 kronor. Besvären ogillades, emedan de dels kommit in för sent, dels voro behäftade med formfel.

Om hösten valdes byggmästar Husberg till ledamot av riksdagens andra kammare. Hans politiska verksamhet utmärker sig för en strängt konservativ riktning och han tål inga onödiga nyheter, allra minst i grundlagen, vilken han finner vara fullkomlig. Han har talat en gång i kammaren; det var mot allmänna rösträtten. Han hade med egna ögon sett huru politiskt omyndiga de arbetande klasserna voro och han kunde se huru de, begåvade med rösträtt, skulle fösas som djur till valurnorna, liggande i händerna på politiska vinglare. Byggmästar Husberg blev på grund därav invald i konstitutionsutskottet och erhöll Vasaorden vid sista jubelfesten.

Men murerіarbetarne erhöllo vid nästa taxering nedsättning på sina kontributioner, så att de numera endast behöva skatta för 500 kronor, varöver de blevo mycket glada. Nittonde kompaniet upplöstes, »sedan den allmänna värnplikten gjort skarpskytterörelsen onödig», efter vad byggmästar Husberg förklarade vid upplösningssexan.

*

Men vår unge greve? Han fick aldrig se det nya statsskickets frukter, de goda tiderna, industriens blomstring, bolagens välsignelse, växelrörelsens omfång, folkskolans vård, religionsfrihetens utsträckning och den unga Sveas uppfostran av de gamla ädlingarne utan fruktan och tadel; han fick aldrig se det nya riket, ty han dog i sin ungdom, med sina vackra förhoppningar och fasta tro. Han fick aldrig se huru våra unga förhoppningar jordades, han fick aldrig se »ångerns dagar», då folkhjältarne, hans gamla vänner, som stigit på arbetarnes axlar till en politisk ställning och 1,200 kronors inkomst, lämnade dessa arbetare i sticket och sökte generalkonsulat, han slapp se huru framåtskridandets nyliberala parti blevo ångerköpta och tröstade sig med kommendörsband över försummade tillfällen, och det var kanske lyckligt för honom.

Men bar det nya statsskicket dåliga frukter?

Troligen icke! Att rikets fyra miljoner jordbrukare fått övervikt över dess halva miljon stadsbor, det är ingen dålig frukt. Att städernas från det stora moderlandet lösbrutna kommuner, med lösbrutna, främmande och underordnade intressen kommit i strid med landets sannskyldiga besittare och brukare, det är icke annat än en naturlig följd av en ojämn utbildning hos innevånarne i stad och på landet, och den striden kan endast lösas genom att städerna underordna sig eller lösgöra sig.

Det var nog icke statsskicket, som gjorde det nya riket; det var kanske något annat. En epidemi, en rubbning i den politisk-ekonomiska jämvikten, en äventyrarlusta, kommen från okända håll, möjligheterna att strafflöst göra orätt vinst på laglig

väg, snopenhet efter uppfyllda önskningar, trötthet i rättskänslan, dåliga föredömen, understöd uppifrån. Gud vet allt vad det var, men det var någonting, det är säkert.

Svenska Folket.

Det anspråkslösa, försynta och hyggliga Svenska Folket är troligen det mest representerade av alla folk; det uppträder numera, sedan regeringen förklarat den folkvalda representationen sitt höga missnöje, och uppfunnit de ambulatoriska riksdagarne i stationshus vid dukade bord, mest i landshövdings- och banvaktsuniformer, men kan även synas i bara frackar och benor i nacken på galaspektaklen, i djup sorgdräkt vid likbårar, isynnerhet alla kungliga, i studentmössor vid jubelfester, och för övrigt vid alla stora middagar där det finns tre sorters vin och en Vasaorden.

Hans majestät skall inviga en ny bibana uppe i Kolbottens bergslag; det är visserligen bara en enskild smalspårig banbit, men den har statsanslag och grundlagarne ålägga som bekant konungen att övervaka all hushållning med statsanslag. Ryktet sprider sig som en elektrisk gnista och Svenska Folket skyndar att infinna sig efter spann i landshövdingemössa, i kalesch och landssekreteraruniform, på kärra i länsmansornat, till fot i prästkappa och på dressin i banvaktsmundering; chefen för Kolbottens militärdistrikt med stab kommer ridande, de indelta soldaterna omringa stationshuset och banvakterna bilda

en oöverskådlig och entusiasmerad folkmassa bakom dessa.

Kungen kommer. Smörgåsbordet angripes. Soppan serveras. Korkarne smälla. Fågeln är uppäten. Champagne! Tal! — En ny pulsåder är öppnad (= en ny åderlåtning)! Nytt blod (= pengar) skall strömma genom den svenska statskroppen, vars hjärta ligger på Slottsbacken; nationen (d. v. s. järnbruksbolaget Kolbotten) skall andas lättare, då nya syremängder tillföras. Talaren känner sig lycklig och rörd av den hyllning som hans trogna folk (de otrogna synas icke!) visat honom! Höjer sitt horn (= champagneglas) för Kolbotten, en urgammal härd för svenskmannatrohet. (Obs.: alla nya järnvägsstationer äro sådana härdar.)

Fanfarer; folket (banvakterna) sjunger Ur svenska hjärtan.

Landshövdingen har ordet. Svenska Folket har alltid älskat sina konungar (såsom Erik av Pommern, Albrecht av Mecklenburg, Christian II), och stridit och blött för dem (mycket sant!); Svenska Folket, vars representanter talaren ser samlade här (talaren tror sig se riksdagsmän genom champagneglaset), har alltid varit troget sina konungar (såsom Erik av Pommern, Erik XIV, Gustav III, Gustav IV) och skall alltid förbli så. Järnvägarne äro en bild av denna trohet, ty de förena konung och folk med järnband, svenska järnband (gjorda i England). Detta band skall alltid (genom lättade trupptransporter) sammanhålla konungafamiljen och folket, de skola lättare kunna så att säga umgås med varandra och de skola lära känna varandra i botten (på glaset). Vi ha sett ett yrvaket barbariskt folk nyligen bära

hand på en ädel furste och tillåtit sig ett nesligt mord (avrättning); Svenska Folket har aldrig burit hand på någon konung (utom de sju som vräktes i en brunn vid Mula ting och utom Carl XII, Gustav III och Gustav IV) och därför är också Svenska Folket det lyckligaste i Europa (vilken lycka är så stor att den icke kan bäras här hemma, utan måste njutas i ett annat land, Amerika).

Fanfarer! Omigen Ur svenska hjärtan!

Landshövdingen blir kommendör. Byggnadschefen får vasen och banvakterna brännvin!

Militärdistriktets chef anser i ett bildrikt tal att järnvägarne skola bidraga till folkupplysningen, (den s a n n a folkupplysningen nämligen) genom vilken allenast vårt folk kan lyckliggöras med den allmänna livbeväringen, vilken å sin sida skall sätta nytt liv i nationen, hämma utvandringen (betala officerarnas skulder) och borttaga den sista rest av råhet (= självkänsla) som ännu kan finnas från förgångna tider (genom det bildande umgänget med befälet).

Kyrkoherden tror att järnvägarne (till Kolbotten) skola stadfästa den sanna religionen (det finns bara en sådan!), att den rena läran (Augsburgska bekännelsen) skall återvinna de förlorade och att tronen skall få ett säkrare stöd.

Vagnarne rassla fram. En folkskolelärare uppläser på perrongen ett versstycke från »de djupa lederna» till konungahuset. Han blir på stället utnämnd till seminarierektor, oaktat hans protester (tysta) att han icke vill övergiva detta folk, som han älskar så högt, och den ringa plats han valt för sin del.

Tåget avgår. Indelta armén hurrar icke, ty man

har glömt ge dem brännvin. Den oöverskådliga folkmassan (banvakterna) hurrar.

Skott. Regementsmusik. Flaggor.

*

Men ute på åkern går bonden bakom sina oxar och kör i trädan. Vad den jorden är hård; kokorna rulla som stenar ner från fårornas ryggar, oxarna spjärna i leran så att man hör hur det knakar i deras halsar; eftermiddagssolen bränner hett som ovett på bondens rygg; hans bruna hand håller plogskaftet som ett roder; svettdropparna pärla från hans panna och falla så tyst i den öppnade jorden.

Han stannar, ty han hör ett buller som han icke känner; oxarna sätta mularne i vädret som om de ville lyssna med näsborrarne; nu dånar det uppe i skogen, dån och rassel, rassel och dån. Oxarne sätta svansen i vädret, plogen ryckes ur sin bana, bonden släpper taget och nu bär det av över trädan, in i höstrågen, där en lång gata, rät som en järnbana, drages ut.

En kaminarherre, som haft den lyckan att först få syn på det roliga uppträdet, måste fästa sina grannars uppmärksamhet på detsamma. Synen är för befängd och väcker allmänt bifall.

Gapskrattet dör i en vacker granitskärning, men bondens förbannelser, de dö icke!

Men tåget brusar fram igen och lämnar efter sig en svartblå rökstrimma av stenkol och havannatobak.

— Det är ett vackert land, vi ha, herr landshövding!

Landshövdingen saknar större vattendrag, ty han är född vid kusten.

— Vad säger överintendenten över Svenska Folkets oljefärgstavlor och akvareller?

Överintendenten anser att åkrarne störa tavlan (såsom tavla).

De störa verkligen, ty de stå så torra, så torra. Vår Herre har icke givit regn på sex veckor och landshövdingen kommer icke med sin femårsberättelse förrän om tre år, så att det kan nu icke hjälpas.

Men druckna ögon hava icke märkt, att ett moln stigit upp i vindsidan. Det är icke större än en hand, men det är en stor svart hand som lägger sig tung över solen, och snart ser himlen ut som en stenkolsrök. En blixt öppnar en sluss, och nu häller regnet ner i de öppna festvagnarne. Inga paraplyn! Hovmarskalken är i förtvivlan! Signalera lokomotivföraren! Han hör inte! Regnet piskar ner sotet på gula band och blå och gröna. Plymagerna lägga sig som våta höns på hattarne, uniformsguldet blir grönt, ty det är bara 8 karat, sablarne rosta, havannacigarrerna släckas, trafikchefen springer över barriären för att stoppa, men fastnar i koltendern. Tåget rusar fram, fram och överröstar kammarherrarnes förbannelser. Men ute på åkern står bonden med mössan i hand och välsignar himmelen som gav honom ett välsignat regn.

*

Ett bland de mest obehagliga och oftast förekommande åligganden Svenska Folket har, är att sörja vid likbårar. Svenska Folket står sörjande vid hans likbår, och detta oaktat bårarne redan för 50 år

sen utbyttes mot likvagnar. Att det nu skall stå vid alla kungliga likbårar, det är dess fördömda skyldighet, ehuru vid sådana tillfällen dess tjänstgöring åtages av en annan mycket anlitad person, en viss Svea, om vilken man för övrigt ingenting känner. Men dör en aktörsstrunt som råkat propsa sig till sextusen kronor och huvudrollerna, då måste Svenska Folket fram; dör någon som har gjort många versstycken, målat oljefärgstavlor eller modellerat, så måste folket fram och stå och sörja.

Det var en gång en ung student som hade sina anledningar att lämna Uppsala. På nedresan till Stockholm erinrade han sig att han hade sångröst, varför han beslöt att välja operan i stället för handelskontoret. Efter en grundlig sångkurs på två månader debuterade han vid operan och vann damerna fullständigt genom sina starkt utvecklade ben. Hans lycka var gjord och när barytonen reste utrikes intog han dennes plats. I tjugo års tid tjurhöll han alla barytonpartier och man hörde ofta den anmärkningen göras, att i Sverige det var en sådan märkvärdig brist på barytoner att operan bara hade en enda sådan, utan att någon kom att tänka på orsaken. Vår sångare »satt» nämligen på rollerna och tillät aldrig någon att få dem. Efter tio års uppträdande i huvudpartier hade publiken vant sig vid hans medelmåttiga röst, efter femton år var han publikens gunstling och efter tjugo förklarades han oersättlig. Då var det färdigt! Att han under tiden avgått fem gånger, gjort utrikes studieresor med avsked och återkommit vart tredje år och firade sitt tjugoårsjubileum med en kolossal recett, det var nu givet.

En härlig ung baryton, som lyckades komma så långt som till debut, misslyckades, emedan »publikens gunstling» hade alla sina vänner på debuten och dessa ansågo det minst sagt oförskämt, att han vågade uppträda i Vilhelm Tell, en roll som publikens gunstling hade »skapat», det vill säga gjort av intet, ty kompositören kan naturligtvis inte skapa något.

Vår numera store vän blomstrade härligt, gav köttet sitt, åldrades sakta, uppdrev sin lön, åt middagar och dog under ganska triviala omständigheter. Nu slogs larm; svenska konsten hade naturligtvis gjort en oersättlig förlust, nationalteatern en ännu större och Svenska Folket stod sörjande vid hans bår. I liktalet förklarades att han skött sin tempeltjänst i helgedomen vid Gustav Adolfs torg, Gustav III:s skapelse hotades med undergång; det var en jämmer, som slutades med en gemensam sexa. Av Svenska Folket, som nu fått sorg, fanns fyra miljoner som aldrig sett honom; hört honom hade blott få, ty hans svaga röst hördes inte på raderna, men betalt hans lön hade alla. Ja, men hans gärningar, hans livsgärning för all del, den skulle verka förädlande på släkten efter släkten, och här var skedd en oersättlig förlust. Varför oersättlig? Därför att ingen fått ersätta honom.

Åtta dagar efter debuterade en ny baryton och lyckades. Men då revs den oersättlige ur mullen och hans skugga, nej hans store ande krossade den nye, som först om tjugo år kan bli oersättlig och då måste Svenska Folket fram igen till en likbår.

•

Att våga hysa den meningen att Svenska Folkets historia är en annan än konungarnes straffas med förlusten av medborgerligt förtroende på obestämd, men mycket lång tid, vilket straff dock kan få förvandlas i landsflykt.

Som författaren redan emottagit sitt straff, har han därmed tillkännagivit att han erkänt domens befogenhet. Ett bland de skönaste uppdrag Svenska Folket fått, är att figurera i historien såsom borgensmän för sina älskade konungahus. Hur ståtlig är icke Svenska Folkets historia under en sådan regent som Erik av Pommern. Engelbrekt och Erik XIII! En jämförelse värdig att bli prisämne i Svenska akademien.

Ett av författarens tidigaste intryck av svenska historien är följande. En dalkulla, som skötte trädgården, kom en gång och frågade frun vad detta skulle vara som hon lärt sig i skolan hemma i Leksand; hon upprepade därpå följande ramsa, sedan hon antytt som sin mening att det kunde vara en almanacka eller en bön från katolska tiden: Oden, Thor, (!) Yngve Frej, Fjolner, Svegder, Vanland, Visbur, Domalder, Domar, Dyggve, Dag, Agne, Alrik, och Erik o. s. v.

Frun, som icke var något lärt fruntimmer, kunde dock genast svara: »Kära barn, det är ju svenska historien!»

Vilket lysande bevis för att den berömda satsen nedträngt i folkmedvetandet (genom kungliga lärobokskommissioner); hon, den enkla fäbohyddans okonstlade dotter, kunde framstamma namnen på älskade konungar innan hon visste något om deras

lysande bedrifter, såsom att drunkna i mjödkar, slåss med betsel, gå in i stenar och dylikt.

Vilket dräpande argument för våra dagars mest snillrika och djärva historiska sats: det personliga är det högsta i historien! (Det personliga kan även ha en mycket ful betydelse, såsom då man kallar en kritik, ett angrepp, en satir personlig.) I regeringens nu gällande lärobok i svenska historien hava vi nyss sett den djärva satsens hälsosamma frukter i tillämpningen. Sålunda börjar Carl XV:s, det vill säga: Svenska Folkets historia 1859—1872 på följande uttrycksfulla sätt: »Konung Carl XV, som vid 33 års ålder besteg Sveriges tron, var till det yttre en högrest, kraftfull gestalt med sköna manliga anletsdrag.» Detta är det personliga i historien; detta är det högsta! Ja, i sanning, högre kan man icke komma. Vi hava haft tillfälle att se manuskriptet till en ny lärobok i svenska historien, där den banbrytande idéen om det personliga blivit genomförd med hänsynslös konsekvens och totalt brutit med den gamla åsikten att Svenska Folkets historia är dess konungars. Författaren, som är död (han dog av förskräckelse då han läste genom sitt manuskript) och icke lämnar några barn efter sig, som kunna få umgälla hans brott, hyste den meningen att Sveriges storhet daterar sig från Carl XII:s död. Han drog icke i betänkande att uttala vissa bekanta sakförhållanden såsom att Carl XII flydde från Pultava (i en förfärlig motsats till poemböckerna som påstå att han icke kunde vika); vidare påstår han bestämt att samme konung var feg, då han aldrig vågade stå för sina dåliga handlingar, såsom då han anklagar Lewenhaupt inför domstol såsom orsaken till sitt

nederlag vid Pultava; han var feg, säger samma avlidne författare, då han behandlar Sverige som ett erövrat fiendeland, men skjuter fram Görtz som ansvaring; han var kommunard då han upphävde äganderätten, men har var icke kommunard då han slog falskt mynt eller tillgrep enskildes tillhörigheter. När vi läsa sådant, gamla kända saker, förstås, men som icke fått sin rätta belysning, så förvånas vi icke över att författaren tog den utvägen att gå hädan; vi veta alla att det är sant vad han säger, men man får icke säga sådant! Hans idé är emellertid fruktbringande och vi skola se att sanningen en gång skall krypa fram när vi börja på att på skarpen leta fram det personliga i historien, utan fruktan för att råka in på personligheter, och då skall intet tvivel mera råda om Svenska Folkets historia är dess konungars och alla gamla ovänner skola falla i varandras armar, och det skall bli frid på jorden.

*

Hans majestät hade genom en för övrigt särdeles lyckad järnvägsinvigning ådragit sig en envis magkatarr, varför han måste begagna en brunnskur, vilken hade den lyckliga verkan att sjukdomen hävdes. En ljusfabrikör bland stadsfullmäktige tog sina fem svågrar med sig och beslöt att Svenska Folket skulle illuminera rikets huvudstad. Förste hovmarskalken skickade en order till nationalteatern att den skulle med en italiensk opera giva ett uttryck åt Svenska Folkets inneboende glädje över det höga tillfrisknandet. Som ett par tyska sångare för tillfället uppehöllo sig i huvudstaden, mötte hans be-

fallning inga svårigheter. Ett galaspektakel består egentligen i att man ger en gammal opera, tänder armstakarna på raderna och läser upp ett versstycke. Som det icke fanns någon opera på repertoaren, som kunde ha någon tillämpning på en magkatarr, bestämmer man sig för Don Juan. Versstycket beställes av hovmarskalken samtidigt med förfriskningarne av vederbörande hovleverantör och effektueras med ackuratess.

Svenska Folket står naturligtvis i kö utanför biljettluckan, och när den öppnas äro alla biljetterna utsålda.

På aftonen är ändå Svenska Folket samlat i teatersalongen. På första parkettbänken står blommen av nationen; låga pannor, höga skjortkragar, fina frackar. De hava ett eget sätt att sitta på orkesterns skrank så att det ser ut som de skulle stå. Underliga blommor!

Längre upp på parkett stater och kårer och på amfiteatern sitter den Svenska Kvinnan urringad och med solfjädrar döljande vad som är ämnat att ses i fågelperspektiv från raderna.

På första raden: corps diplomatique, en brokig samling från det bildade Europas stater, vilka skola vaka över att icke det krigiska Svenska Folket begår några oförsiktigheter. På andra raden sitta stater och kårer, på tredje raden stater och kårer, på fjärde raden hovbetjäningen och på femte — ja det vet ingen.

Det är en lysande församling och man kan vara stolt över ett sådant folk. Så skulle nationen alltid vara representerad!

Emellertid sjunges Ur svenska hjärtan (corps

diplomatique deltar ej i sången) och därpå framträder publikens gunstling från dramatiska nationalteatern, eller också den kungliga nationalintendenten för teaterpjäserna. Han (författaren nämligen) börjar naturligtvis med den sedvanliga förklaringen, att han icke lärt att smickra, men att han ändå skall göra så gott han kan.

Därpå framför han en vördsam hälsning från Svenska Folket, som han träffade vid en middag på Hasselbacken, och berättar att han fann det mycket lyckligt och belåtet samt att det bad hälsa att det alltid skulle vara troget och beskedligt. Sedan ger han sig ut på de egna djupen, där de stora fiskarne gå; återvänder småningom till konungahuset, undviker med skicklighet att nämna sjukdomens opoetiska namn och bugar sig slutligen på Svenska Folkets vägnar.

Ridån går upp till Don Juan. De tyska sångarne sjunga så mycket tygena hålla för att giva ett sant uttryck åt Svenska Folkets glädje över tillfrisknandet.

Vad som står i Posttidningen kvällen därpå? Ack, inte behöva vi upprepa vad som är så upprepat; men att Svenska Folket har skrivit det, det är säkert!

De nyadlige.

Den gamle hade rätt besynnerliga åsikter i statsläran. — Min son, brukade han säga, samhället består av släktingar, vänner och bekanta; samhället är ett kotteri, eller rättare en samling kotterier, vilka alla regeras av det kungliga kotteriet. Du tror att kastväsendet tillhör Indien. Det tillhör Gamla Världen. Människorna hava fått för sig den villfarelsen att utveckling består i att lära det onyttiga, att bildning består i att kunna vad andra icke kunna, sak samma vad det är. En bildad person, d. v. s. en som vet när Carl XIII dog, kan icke låta sina barn umgås med sådana barn, vilkas föräldrar icke veta när Carl XIII dog. En ämbetsmans barn kunna icke bli hantverkare, de skulle tvina bort och dö av sorg över hämmad utveckling, urartning eller återgång, vad det nu kallas. Därför, min son, vill jag att du skall bli hantverkare och dö som hederlig karl utan att veta när Carl XIII dog.

Men sonen svarade:

— Varför får jag icke, som de andra, veta när Carl XIII dog?

— Därför att då vill du också veta när Carl XIV dog och sen finns det inga gränser. Roten till

kunskapens träd heter högfärd. När jag låg i Uppsala, föll det en student in att studera mandschuriska språket. Därigenom råkade han kunna något som de andra icke kunde. Följden blev den att alla skulle studera mandschuriska, ty man kunde icke lida att en ensam ägde mandschuriskan. På detta sätt hava en hop vetenskaper uppstått.

Men sonen svarade:

— Jag vill bli detsamma som pappa!

— En obefordrad ämbetsman! Son! Du föredrager att vara ett tjänstehjon, att taga ett liv som en träl i stället för att vara en fri arbetare. Är du arbetare, så byter du husbonde när du blir missnöjd med honom, är du ämbetsman, har du honom för livet. Statens tjänster äro fideikommisser; de tillhöra kotterier, släktingar, vänner och bekanta. Statens tjänster äro pensioner, som hålla ämbetsadelns släkter uppe. Min far var hökare och jag skulle förädla rasen. Sedan jag vid gymnasium förstört det lilla far ägde, förstörde jag i Uppsala vad mor och systrar ägde. Sedan förstörde jag som extra ordinarie i Stockholm vad fastrar och kusiner ägde och ännu håller jag på att förstöra vad jag aldrig ägt. Ty jag är femtiofem år och har aldrig förtjänat mitt bröd. Vad säger du om det?

— Men 1809 års regeringsform stadgar ju att skicklighet och förtjänst äro de enda befordringsgrunderna.

— Regeringsformer äro som alla former livlösa och kunna som alla lagar bli föremål för tolkningar. Vet du vad tolkning är? När den ena inte vill förstå vad den andra säger, så skaffar han en tolk, vilken gör en tolkning. Hör på! I det verk jag som

extraordinarie tillhör eller departementet för Sveriges boskap, vilket har att hålla räkning och föra böcker över all Sveriges boskap, hände nyligen att chefen dog. Hur gick det då? Verket höll på att gå sönder, ty det fanns ingen som kände skillnaden på en springgumse och en bock, ingen som visste huru många kalvar lades på i Västergötland, ingen som visste när grisarne skulle mantalsskrivas.

Jo, det fanns en! Det finns i varje verk ett faktotum, ett slags högre vaktmästare, som vet allt vad de andra icke veta och som gör allas tjänst. Det är vanligen en mindre ansedd person, med klen ekonomi och utan utsikt att bli befordrad; det är just honom 1809 års regeringsform utsett till chef, emedan han är den dugligaste, men kunglig majestät och regeringsformen äro icke goda vänner och i de flesta verk äro duglighet och förtjänst ganska farliga egenskaper för innehavaren, såvida han icke genast intager sin roll som faktotum.

För tillfället var jag nu den dugligaste. Den som var chefen närmast blev tillförordnad chef, men därför var han icke den blivande chefen, och han blev det icke heller, ty han var icke något chefsämne. Med chefsämne menas något mycket obestämt; ibland menas en person, som för det första har ett fördelaktigt utseende och stark skäggväxt, är fullmålig, det vill säga håller minst sex fot, har råd att bära verkets uniform, äger en eller ett par utländska ordnar, så att han kan visas i deputation på slottet, har ett namn, som icke slutar på son eller berg eller lund, med ett ord är en presentabel karl. Det är märkvärdigt att se huru ett chefsämne alltid känner med sig att han är född till chef; han uppför sig

redan på lägre tjänstegraden som chef, behandlar kamrater med överlägsenhet och vaktmästare med förakt; han sköter sin tjänst illa, sätter för andra arbete, klandrar allas göranden och gör ingenting själv, ty, säger tjänstemannainstruktionen, en chef får icke deltaga i de löpande göromålen utan överskåda det hela. Och han överskådar det hela. Han överskådar posten när den kommer och ser efter vad tjänstemännen mottaga för brev, han läser alla brevkort, håller reda på alla befordringar och utnämningar i alla verk. En dag mottog jag ett brev med folkbankens stämpel utanpå. Chefsämnet hade sett det och han rapporterar till chefen att jag hade dåliga affärer. Det har jag också, men det brevet innehöll en kallelse till bolagsstämma, ty min syster har en aktie i bolaget. En dag emottog en kamrat (utan dåliga affärer) en middagsbjudning från en kanslist i Överståthållarämbetet, vilken varit nog oförsiktig att begagna ämbetets kuvert. Chefsämnet inberättar att kamraten fått ett utslag på halsen. Ett sådant livligt intresse för verket kunde icke i längden bli obelönat, men denna gång dröjde det litet längre än eljest.

Det var en morgon två månader efter chefens död. Man hade varit ovanligt hövlig mot mig under denna tid, ty jag skulle utreda och städa efter den avlidne. Chefsämnet, som icke fått förordnande, var vid dåligt lynne, och sökte sin vanliga åskledare: diariet. Han slog upp några längder på oringade svin och anbefallde fem åtals anställande. Därpå utfärdade han några hotelsebrev för olaga slaktning. Men hans sinne blev icke lättare. Dova rykten gingo omkring i rummen och slutligen kom en notarie fram med den upplysningen, att varken chefsämnet eller

den tillförordnade skulle bli utnämnda, utan en helt annan, en främling.

Det var ett slag! Främlingen hade börjat som akademiker, fortsatt som litteratör, bolagsman och boktryckare, tjänstgjort vid riksdagens kansli och slutligen blivit en politisk person med dåliga affärer, det vill säga skrivit i tidningarne åt regeringen och skulle nu belönas. Men chefsämnet och den tillförordnade skulle tröstas. Regeringen kastar in en proposition till riksdagen om två nya platsers tillsättande i boskapsdepartementet, vilkas blivande innehavare skulle få titel av underchefer och erhålla Nordstjärnan, varförutom chefsämnet blev nämnd till kammarjunkare, som gav honom rang före chefen och vita plymager i hatten. Riksdagen kunde naturligtvis icke annat än med tacksamhet erkänna regeringens omtanke om boskapen och platserna blevo till och blevo besatta.

Men nu blev ett nytt bekymmer. Två platser blevo lediga efter de uppflyttade och nu blev ett sökande. Till en av de lägsta skulle jag vara självskriven, helst jag skött verket i så många år, men nu förklaras att självskrivenhet icke fanns och att endast skicklighet och förtjänst voro befordringsgrunder.

Den nye chefen, som ägde en brorson i departementet för grödan och en systerson i departementet för fisket, befordrade dessa »på grund av skicklighet och förtjänst». Jag stod på förslaget men kunde icke befordras emedan jag var »för gammal» och emedan jag hade »dåliga affärer».

Sonen sade:

— Men chefen hade ju också »dåliga affärer»?

— Det var ju just därför han också blev befordrad.

— Men huru kom det sig från början att du aldrig kom fram?

— Det kom sig av flera orsaker. Jag skrev in mig i sex verk. I det första var chefen östgöte och han befordrade av princip endast östgötar; det är en lämning av den gamla förbundsförfattningen; i det andra var chefen läsare och jag ville icke stå och hänga utanför hans bänk i Beskowska kyrkan; i det tredje, som var ett dömande verk, hade jag något utsikt, men en oförklarlig lusta för det rätta vållade min olycka. De gamle domarne dömde en dag i bakrus en stattorpare till sex månaders straffarbete för att han lagat en plog på söndagen. Jag erinrade de gamle om en nyss tillkommen kunglig förordning, som upphävde straffbestämmelsen om fängelse för sabbatsbrott. Först förnekade de förordningens tillvaro, och då jag lämnade fram det tryckta exemplaret, ja, så blev jag obefordrad. I det fjärde verket, som var ett granskande verk över ämbetsmännens räkenskaper, bestod min lön i provision på de fel jag upptäckte. En dag upptäckte jag att man under loppet av många år upptagit skoning åt arméns vakanta hästar. Med triumferande min bar jag fram min upptäckt till chefen, som tackade mig med ett bittert leende och lade undan handlingarne. Jag återsåg aldrig de handlingarne mer och aldrig några andra heller, och så var jag från den banan.

Sonen:

— Men det var ju din syssla att upptäcka fel?

— Fel, ja, men icke brister!

— Vilka upptäcka brister då?

— De upptäckas icke! Därför har man chefernas årsberättelser att allting är som det skall vara! Därför har man tidningar som säga att svenska ämbetsmannakåren är den bästa i Europa, därför har man festtalen som säga att den svenske ämbetsmannen är ett mönster av samvetsgrannhet, och därför har man Nordstjärnan som man får när man varit befordrad i tio år och icke blivit beslagen.

Min son! Din farfar var hökare, jag fick aldrig Nordstjärnan; låt oss återgå till vår bestämmelse; vi äro icke födda till jarlar, låt oss fortfara att vara trälar och vara lyckliga; snart kommer nog trälarnes tid och då är kanske gott att icke vara jarl.

*

Om människorna av somliga indelas i civila och militära, så indelas återigen militärerna i löjtnanter och icke-löjtnanter. Det finns intet streck på hela den sociala skalan som är så oöverstigligt som det mellan underofficeren och löjtnanten. En skomakares son kan bli professor, en bonde minister, en löjtnant biskop, men en underofficer blir löjtnant först då han vid gravens rand lämnat tjänsten och givit skriftlig förbindelse på att han aldrig skall begagna uniformen. En soldat kan befordras — till korpral, sergeant och fanjunkare, men en underofficer kan aldrig befordras förrän som sagt i sin dödsstund, och då är det så dags. En löjtnant kan vara förtrolig med en soldat, men aldrig med en underofficer. Soldaten har något av grodd i sig, det finns hopp om utveckling, men en underofficer bär något ödesdigert, oundvikligt, hämmande i sig och är därför sällan lycklig.

Styckjunkar Lundqvist på Stockholms kanonregemente kände sig aldrig lycklig. Så länge han var sergeant ägde han ännu hoppet att bli styckjunkare och var tämligen nöjd med sin lott; men när han utbytte sergeantens gullackerade cartoucherem mot styckjunkarens stickade yllerem, vilken på avstånd liknade guld, blev halvheten i hans lycka honom besvärlig. Han kunde i mörkret få en skyldring av en vaktpost, men vid dagsljus fick han aldrig annat än i armen gevär. Han ville icke umgås med sergeanter och fick icke umgås med löjtnanter. Han hade ärvt något pengar och såg med en viss tillfredsställelse de magra löjtnanternas bekymmerfulla ansikten under det hans egen hydda antog storartade mått. Men han hade en son, en enda, och han hade redan vid dennes födelse bestämt honom till att fullfölja sin hämmade utveckling; han skulle spränga slagbommen, sätta över graven och inträda i de utvaldes skara, förädla rasen och giva ära åt namnet. Denna tanke, som även delades av modern och systern, gav hans liv en något ljusare färg; ty självviskheten är icke uteslutande riktad på individens väl utan på släktets och har därför något berättigat i sig.

Men fadern hade även iakttagit att mänskorna indelas i studenter och icke-studenter. Han hade sett huru det fanns något som själva löjtnanterna undveko att komma för nära, det var studentmössan. Han beslöt alltså att sonen först skulle bli student och sedan löjtnant.

Sonen var en allvarsam och tänkande yngling, som snart genomskådade hela det sociala bedrägeriet med kasterna och intogs tidigt av ett djupt förakt för det militära yrket. Han såg mycket hyggligt

folk bland dem och när de voro civila kunde han lida dem väl, men så snart de fingo uniformen på sig voro de ej sig lika. När han tagit studentexamen och vistats en termin i Uppsala gav han, ehuru efter långt motstånd, vika för föräldrarnes samfällta böner att gå in vid Karlberg.

Vid gymnasium hade en viss jämlikhet och frihet varit rådande, ja, i sådan grad att verkliga vänskapsförbindelser mellan rike mannens och Lazari son kunnat uppstå. I Uppsala hade han smakat friheten i högre grad, känt sig som medborgare och gjort några erfarenheter som påskyndade manbarhetens inträdande. På Karlberg frågades först: Vad heter han? och sedan: Vad är hans far? Svaren på dessa frågor voro nycklarne till livet.

Efter att vara väl inskriven, klipptes hans långa vackra hår, och han iförde fångdräkten. Det smärtade honom djupt att lägga av studentmössan, vilken varit honom ett fribrev från skolfängelset och satt honom utom de omyndiges krets. Kränkt i sitt innersta av detta våld på sin person och skamsen över sitt snöpliga utseende inträdde han i klassen, ledsagad av en officer som släppte honom med ett grin vid dörren, oaktat Lundqvist bett honom presentera sig för kamraterna. En besynnerlig samling av pojkar, alla lika klädda, med glåmiga ögon och finniga hakor, mottogo honom här med fräcka ögonkast.

Den längste och fräckaste gick fram till honom, ställde sig bredbent och frågade:

— Vad heter du?

— Jag heter Lundqvist.

— Fy fan! svarade den längste och svaret häl-

sades med bifallsskratt. Uppmuntrad härav fortfor han:

— Vad är din far?

Lundqvist, som nu först erinrade sig det oförskämda i att en student kallades du, utom själva frågornas närgångenhet och frånvaron av presentation, flammade nu upp och svarade:

— Med vem har jag den äran att tala?

En örfil blev svaret och frågan upprepades:

— Vad är din far?

— Det rör dig inte, din lymmel, svarade Lundqvist och föll ur rollen.

Den långe spottade honom i ansiktet, vilket måtte ha varit någon militärisk signal till anfall, ty i ett var Lundqvist omringad.

— Vet ni inte att jag är student, man slår inte en fri student! Jag är akademisk medborgare! ropade han, men låg snart genompryglad på ett bord av femtio icke-studenter.

Han kände sig såsom tillbakavräkt från en höjd, som han med möda bestigit, och hans lidanden under den treåriga fängelsetiden har han aldrig haft mod att upprepa, knappast för sig själv.

Han kände sig som en opersonlig liten del i en maskin. Hans borgerliga namn upphävdes och han blev ett nummer i en samling. Allting var så omänskligt. Befallningar och meddelanden skedde mest med trumslag, ihåliga, döda, oartikulerade ljud. De evigt återkommande kommandoorden tycktes komma från en maskin och gjorde genom vanan hans hjärnverksamhet överflödig. Att äta, stiga upp, gå och lägga sig, exercera, göra bön, allt gjordes till

sist som av sig själv av hans muskler. Bland det värsta var för honom att stiga fram och läsa böner i gudars namn, vilka han upphört att dyrka. Sina lediga stunder tillbragte han på Solna kyrkogård, där han studerade sina nya filosofer, vilka öppnade för honom förgårdar till ett nytt andligt liv i frihet.

Han avlade en vacker utgångsexamen. Då han skulle välja regemente uppstod, i anledning av svaren på de två livsfrågorna: Vad heter herrn? och: Vad är herrns far, nya svårigheter. Guvernören anbefallde Jämtlands fältjägare eller Västmanlands regemente såsom havande den bästa »turen» (det vill säga voro längst avlägsna från huvudstaden och från Karlberg), men Lundqvist hade underkastat sig de tre fängelseåren endast och allenast för att komma in på Svea artilleri, och han stod fast. Detta regementes officerskår tillfrågades, om den ville mottaga den nye officeren. Sedan de två livsfrågorna ånyo blivit framställda blev han med en rösts övervikt mottagen. Denna röst skall ha tillhört en regementsofficer, som känt gossen och hans far från barndomen och lärt värdera båda.

Faderns glädje var gränslös, när han kom in i vaktrummet om morgnarne och fick stanna vid dörren samt tilltala sin son med namnet löjtnanten, och sonen inför truppen ropade upp styckjunkar Lundqvist. Men sonens glädje var icke oblandad. Kamraterna måste upptaga honom ibland sig därför att regementsofficerarne mottagit honom, men de umgingos aldrig med honom, knappast de dagar då han fick skriva på borgen eller låna ut kontant, ty det fick han ordentligt. Att kunna förlåta honom en sådan taktlöshet, som att ha gått in på det rege-

mente, där fadern var underofficer, det kunde de aldrig.

Snart insåg han det falska i sin ställning till livet och sin person. Han ägnade sin verksamhet åt något som icke var en verksamhet. Han och hans trupp hade lärt sig på två dagar att stoppa in en patron, rikta och fyra av en kanon. Vad mer? Varför skulle de fortsätta att i åratal lära varandra vad de redan kunde? Det var ju ett gyckelspel; hans livsuppgift var ju bara att ladda, rikta och fyra av en kanon! Var det någon uppgift.

Men så kom ett nytt uppslag. För att kunna bli befordrad måste han i tre år på Marieberg lära att på ett vetenskapligt sätt ladda, rikta och fyra av en kanon, som han redan kunde på ett ovetenskapligt, det vill säga, mycket enklare sätt. Vad ville detta betyda? Han började till inträdesexamen att rita av en kanon med alla dess delar, framlänges och baklänges. Som en kanon består av ett rör, som är öppet i ena och slutet i andra ändan, så blevo ritningarne bra enformiga och detta sätt att göra vetenskap äcklade honom.

Emellertid dog fadern och uppmanade i sin dödsstund sonen att bliva regementsofficer, så skulle de med glädje mötas i himlen.

Men nu, när sonen fick hand om den lilla förmögenheten, och faderns dagliga närvaro icke lade de sonliga plikterna så öppet för honom, fattades han av starka tvivel om han verkligen uppfyllde sin bestämmelse att förädla rasen Lundqvist, och fullfölja en hämmad utveckling. Han kände ju själv att hans personlighet gick tillbaka, och det var bestämt icke någon utveckling att få flera stjärnor på kragen,

bli befordrad, få löneförhöjning och pension. Hans själ slets sönder under dessa tvivel och han sökte upp gamla kamrater, som icke voro militärer: unga litteratörer utan svarta hattar, unga artister, som icke åto middag, och unga ämbetsmän, som förädlade rasen; och han trivdes med dem och kände sig som människa. Men snart skulle han erfara att han icke var en enskild person, utan att han med liv och själ var såld till en korporation, en klubb, vars livré han bar och som han icke fick fläcka.

Resultatet blev en kallelse till majoren, där ett förberedande förhör anställdes.

— Löjtnanten umgås med sluskar?

— Nej!

— Man påstår så?

— Det ljuger man!

— Löjtnanten har två dygns arrest. Vad är det för folk han umgås med?

— Det är unga artister och litteratörer.

— Vad heta de? Känner jag deras namn?

— Nej, det tror jag inte!

— Nå, se där; en artist, som icke har något namn, är en slusk!

— Jag trodde jag fick välja mitt umgänge själv.

— Fem dygns arrest! Nej, det får inte löjtnanten! Man har skyldigheter mot den uniform man bär! Varför umgås icke löjtnanten med sina kamrater?

Det kunde han icke svara nu på och icke heller efter att ha hållit sig inne i fem dygn.

Han fortsatte det gamla umgänget; föraktade att avrita seldon och hästskor, förstörde sina pengar, sin mors pengar och sin systers pengar. Stämdes för

en borgen, blev uppmanad att söka avsked. Men då roade det honom att tredskas. Man vågade icke ge honom avsked, ty man ville icke skämma ut officerskåren.

När han ledsnat på detta upptåg reste han till Paris. Man skrev till honom och bönföll att han skulle vara så nådig och begära avsked; man kunde ställa honom för krigsrätt, emedan han övergivit sin fana, men man ville icke skämma ut officerskåren. Nej, detta var hans hämnd mot denna kår, som icke ville upptaga honom, oaktat han var den skickligaste och mest förtjänte.

Resande landsmän berätta att de på den avlägsna Rue Monceau i quartier Latin funnit ett levande skelett i en säng. Saknande gångkläder hade han tillbragt ett halvt år i denna säng, studerande Darwins lära om arternas härledning och utvecklingsteorien, och hade efter anställd jämförelse mellan sig och sin starka fader kommit till det resultat, att han hade urartat genom uppfostran, och genom densamma blivit urståndsatt att fortsätta kampen för tillvaron.

Landsmännens mera populära förklaring, att han var ett offer för högfärden, sin släkts och sina kamraters, vann mera anslutning.

Våra entreprenörer.

I små samhällen och hos utlevade nationer, vilka förlorat företagsamhetens gåva, uppstår lätt ett missförhållande, som är noga bekant under namnet entreprenadsystemet; det behöves blott att en herre med något litet relationer stiger fram, »viker av» en stol och säger: det är min, hans vänner instämma genast och säga: det är hans, och det är hans på livstid. Ve den som vågar titta åt den stolen.

I Sverige, som nu faktiskt är ett litet samhälle, har detta missförhållande varit beständigt, och just genom detsamma har den odygd, vilken eljest är gemensam för hela mänskligheten, avunden, råkat att synas mer hos svensken än hos andra (efter vad man påstått).

Emellertid!

Efter Argus-Johansson, vilken som bekant övertog Sverige strax efter 1809, hade riket legat för fäfot i några och tjugu år, då Gregorius Ballhorn hade hunnit födas och växa upp till yngling.

Äldre stockholmare minnas nog en besynnerlig tingest, som tecknade sig över Skinnarviksbergens bryn och som var synlig från alla Norrmalms gränder som öppna en utsikt åt Mälaren; det var en kvarn med sex vingar, vilken bar namnet av gagnet

och kallades benmjölskvarn. Vid foten av denna tingest, på höjden av Södermalm föddes Gregorius Ballhorn. Detta kunde nu vara ganska likgiltigt, då det rör en sådan utmärkt person som Ballhorn, men vi veta av den nyare filosofien, huru stort inflytande barndomens intryck kunna utöva på en blivande stor man. I det lilla samhället på Skinnarviksbergen bestämdes Gregorius tidigt att av fem bröder läggas på till familjeärans uppehållande och rasens förädling. De fem bröderna blevo mjölnardrängar, men Gregorius fick gå i skola. Tre omständigheter, till utseendet obetydliga, gåvo nu sin riktning åt det unga sinnet. Genom att umgås med mjölnardrängar, som icke visste att mensa betyder bord, lärde sig Gregorius snart att behandla alla människor som mjölnardrängar, helst dessa hans anförvanter med aldrig svikande vördnad och beundran sågo upp till honom, som skulle förbättra deras stackars ras.

Genom att dagligen hava för ögonen skådespelet av huru sådana bortkastade ting som gamla urkokta ben kunde leda till nytta och föda en familj med sex pojkar, fördes den unges tankar tidigt in på en stråt, som genom sin ensidighet skulle bringa mannen in i stupiditetens avgrunder. Han fann nämligen snart att allt som var bortkastat ägde värde och därifrån var han snart inne på att det bortkastade var det bästa. Man borde således samla allt bortkastat och därmed var samlaren född. Gregorius travade omkring i alla tobaksland i Mariatrakten och samlade porslinsbitar; som de mest voro olika varandra, uppstod verkligen snart en samling. Hade en skärva legat över två år i jorden så att glasyren angripits, då var det ett mycket gammalt porslin.

Varför skulle det vara mycket gammalt? Jo, för att få större värde för ägaren. Härmed var han inne på antikvitetsvurmeriet. Bröderna, som icke ville anse dessa porslinsbitar med vederbörlig aktning, blevo behandlade med vanvördnad. En yngre bror, vars samlingslusta härav väcktes, tog sig för att samla sardinlådor, vilka som bekant förekomma i alla tobaksland, men denna samling vann icke broderns bifall, lika litet som då han senare samlade ostronskal och tyglappar.

En tredje biomständighet, som skulle bli olycksbringande för Gregorius, var den höga synpunkt varifrån han vandes att se ner på samhället; när han nämligen stod på kvarnbacken såg han alltid Stockholm under sina fötter och Stockholm det var naturligtvis hela Sverige för honom. Det var under sådana höga vyers inflytande den tanken föddes hos honom att han skulle bli Argus-Johanssons efterträdare och överta gamla Sverige. Han såg det ju dagligen ligga vid sina fötter och liksom blicka bedjande upp till honom: tag upp mig.

Vi göra nu ett språng över utvecklingens mindre betydelsefulla skeden och kasta oss genast in i Uppsala. Med Gregorius' invanda höga vyer från kvarnbacken, måste han genast betrakta Uppsala som en småstadshåla och studenterna som mjölnardrängar. Därigenom vann han snart en aktad ställning i studentkåren och erhöll i Estetiska föreningen uppmaning att hålla föredrag. Gregorius är idealist, behöva vi anmärka det, och som sådan är han naturligtvis beundrare av alla Sveriges idealistiska kungar, och således mest Carl XII. Han beslutar sålunda att hålla ett föredrag om Carl XII, men för att

avvinna honom ett nytt intresse och erinrande sig benmjölskvarnen, tar han ett sådant ben som icke förr varit malt på. Carl XII som filosof, matematiker, nationalekonom, artilleriofficer, det var gammalt, nej, Carl XII som estetiker, det var nytt. Saken var den, att Carl en gång under vistelsen i Lund blev angripen av en magåkomma och av misstag råkade springa in på en föreläsningssal. Olyckan ville att professorn läste estetik. Carl, som icke ville somna offentligt, tog upp sin kniv och karvade i bordet precis som andra akademiska medborgare. Föreläsningen rörde borghesiska fäktarn. Carl som icke kände borghesiska fäktarn, hörde icke på, utan skar ut ett par ridstövlar i bordet. Efter föreläsningens slut kom professorn fram till kungen och ville tala estetik, men denne sparkade honom i ändan på sitt vanliga rättframma sätt, vilket tillvann honom alla studenternas hjärtan. Kungen blev också genast vald till hedersledamot av Estetiska föreningen och bordet införlivades med konstmuseum i Lund.

Nu gällde det att få något ut av allt detta, och det fick Ballhorn genom att göra utdrag ur Estetiska föreningens matrikel där kungens namn stod, och med det namnet kunde man köra långt. Sedan fanns ett brev ibland Carl XII:s utgivna brev, där Carl anhåller att ögonblickligen få ritningar till en kasern. Aha! Han förstod arkitektur! Avhandlingen, som beledsagades av ett faksimile av stövlarne, ådagalade fullständigt att Carl XII icke, »såsom man hittills inbillat sig», var uteslutande officer, utan att han var en mycket framstående estetiker, och särskilt intresserade sig för arkitekturen, brukade (!) bevista föreläsningarne i Lund och var en tecknare

av första rangen som med något mera utbildning kunnat få en hög plats i vår »tyvärr oskrivna» konsthistoria. Efter denna framgång var det som Ballhorn utvecklade sin benmjölnarverksamhet i stor skala. Han släpade fram ur klädstånd och vindar gamla papperslappar, som det var skrivet på. Här kommo nu intrycken från tobakslanden fram och skapade en sats som icke kunde utsägas utan att röja sin dumhet, men väl tillämpas. Allt som var skrivet på vers i förra århundradet var poesi; icke medelmåttig poesi, utan den allra härligaste poesi och just därför var glömd, men som nu skulle ges ut och de glömdes namn inskrivas i litteraturhistorien. Ballhorn fick statsanslag att utgiva Sveriges klassiska författare.

De eländigaste rimmare, som aldrig drömt om äran att bli tryckta, grävdes nu upp och i den nya upplagan av skolornas litteraturhistoria infördes en hop glada eller melankoliska bruksbokhållare och prästgårdsmamseller som haft den lyckan att skriva vers för hundra år sen och — glömmen icke det — haft den äran att upptäckas av Gregorius Ballhorn. Denna senare omständighet synes hava varit den viktigaste, ty i litteraturhistorien stod nu »utgiven av Gregorius Ballhorn» på varenda sida. Men att denna sista omständighet, nämligen att Ballhorn upptäckt dem, var av den största vikt för de »fossila» författarne, framgick alldeles tydligt, då en hel kista med vers från förra århundradet hittats på en herrgårdsvind och underställdes Ballhorns granskning, varvid denne fann dem allesammans värdelösa. (Nu måste vi för de mindre bokkunnige upplysa om meningen med de två stora orden. Upptäcka är lika med: låna ur ett bibliotek, och utgiva lika med: läsa korrektur på.)

Ballhorn hade övertagit svenska litteraturen på entreprenad. Hädanefter voro alla upptäckter som för all framtid kommo att göras av andra än Ballhorn förklarade värdelösa!

När nu dessa oskyldiga poeter gått till odödligheten genom Gregorius Ballhorn, och inga fler fingo upptäckas, tyckte Gregorius att litteraturen var en honom tillerkänd och numera omistlig erövring. Nya oupptäckta länder vinkade i fjärran och benmjölsintrycken verkade mäktigt. Ballhorn hade snart gjort en ny upptäckt som genom sin skenbara orimlighet skulle slå världen med häpnad: »Det var icke i böckerna vi skulle läsa människans historia, ty språket var som bekant tillkommet för att dölja människans tankar, nej, det var utanpå dessa böcker, där den på naturens omedvetna ståndpunkt sig befinnande konstarbetaren oreflekterat tryckt tidevarvets stämpel i för den andligt skumögde, visserligen olästiga, men för den seende, så vältaliga hieroglyfer. Bokbinderiets historia är mänsklighetens — in nuce (i en nöt)». Denna djärva hypotes som skulle hava behandlats med löje om den kommit från någon annan än Ballhorn, mottogs med jubel, och snart lästes inga häftade böcker i den lärda världen; man bara samlade bundna och dem läste man icke längre, utan man betraktade deras pärmar genom loupe. Man såg i pergamentbanden (icke det skinntorra, utan) det högre djurlivets varmblodiga omhölje, på vilket människohanden (mässingsstämpeln) tryckt sina fotspår (!) under vandringen genom odlingens nio världar, under det pappbanden med det lägre växtlivets vävnader icke kunde giva samma levande uttryck.

Man förvånades över sådana härliga upptäckter

såsom att band från renässansens tidevarv voro prydda med renässansornament och band från rokokon i rokokoornament. Nu behövde man icke längre råka i tvivel om en boks ålder, ty nu hade den nya vetenskapen skingrat allt mörker. Förut hade man nämligen måst slå upp boken och läsa på tryckåret, nu behövde man bara se på pärmarna. Gregorius Ballhorn hade nu faktiskt övertagit Svenska Bokbinderiets historia — på entreprenad, och han fann snart formeln för denna sin verksamhet: »Svenska Folkets historia är dess bokbindares».

Men från ljusare rymder kom snart på susande vingar en och annan liten fågel och viskade i Ballhorns öra om andra jaktmarker, dem ingen svensk ännu vågat avdriva. Att Ballhorn var idealist hava vi ovan förklarat onödigt att anmärka; med sin idealistiska riktning förenade han en stor kärlek för det liderliga, ty sådana motsägelser kunna vi råka på i det outrannsakliga människohjärtat. Men han hade en viss urskillning härvidlag. Allt som rörde könsförhållanden och var skrivet före år 1850, det var humor; men med smuts (som idealist älskade han ordet smuts) menade han alla angrepp (efter 1850) på konungar, drottningar, serafimerriddare, generaldirektörer, kommendörer, litteraturhistorici och samlare. Nu beslöt Ballhorn att visa svenskarne vilka dolda skatter av humor de ägde, och han anställde en djupgrävning i gamla visor tryckta i år, hämtade ur minnet alla oanständiga historier han hört på krogar och i idealistkotteriet, plockade ut otryckta bitar ur klassiska författare, utgav dessa under den humoristiska titeln: »Geranier plockade vid Parnassens fot». Som det mesta var vers, mottogs det av idealisterna

med uppräckta händer, men justitiekanslern som var en arg realist, det vill säga lät saken gälla för vad den var, konfiskerade upplagan, som sedan blev en stående raritet på de bättre bokauktionerna. Som justitiekanslern var kommendör, vågade icke idealisterna göra larm, utan saken nedtystades genom några andra kommendörers bemedling. Ballhorn hade emellertid övertagit Sveriges humoristiska litteratur, och senare försök, ehuru i en bättre riktning, hava av honom blivit hänsynslöst förföljda.

Nu hade tjugufem år förflutit. Hela nationen hade väntat på Ballhorns Svenska konsthistoria, som »ännu tyvärr var oskriven». Ingen hade vågat offentliggöra sina anteckningar eller samlingar; professorerna i konsthistorien hade icke vågat tänka på något sådant så länge Ballhorns Svenska konsthistoria bebådades en gång om året. En gång anmäldes till och med och recenserades den outgivna konsthistorien i ett litterärt Påskblad, där Ballhorn var avritad under rubriken »Det unga Sverige», vilket av många togs som ett grovt skämt, fastän det var det oskyldigaste allvar. Emellertid skulle berget till att föda; det födde en liten bok om hundra sidor, vilken oläst anmäldes dagen före utkomsten i alla idealisttidningar; en lucka i svenska litteraturen var fylld, Ballhorns konsthistoria var utkommen. Man köpte och skar upp. Läste titeln: »Allmän konsthistoria, utgiven av Gregorius Ballhorn». Allmän, det vill säga hela världens alla konster! Och detta på hundra sidor! Kolossalt! Men så stod ett tillägg, »bearbetad efter professor Schinderhannes tyska Kunstgeschichte»! Då hördes ett och annat »ä»! Men de som läste förordet, i vilket tillkännagavs att Ball-

horns bearbetning var en bearbetning av en mamsell Piffendorfs bearbetning av Schinderhannes Kunstgeschichte, de kunde icke återhålla ett utrop, som skulle artikulerat kunna återgivas så här: humbug! Men saken tystades ner, ty idealisterna hava en oerhörd förmåga i att tysta ner — somliga saker. — Svenska konsthistoriens skrivande hade blivit uppskjutet i tjugufem år! Se där verkningarne av entreprenadsystemet! Och följden! Jo, två månader därefter utkom första häftet av en annan författares sedan många år hoparbetade Svenska konsthistoria. Ballhorn slog ner som en blixt, skrev »varningar» (ny form av anmälning) i alla idealisttidningar, hans vänner tjöto över att arbetet, på vilket man väntat så länge, råkat i sådana orena händer, då »mannen» var given; några kallade det inbrottsstöld, förräderi o. s. v.; arbetet avstannade med första häftet, förläggaren förlorade 20,000 kronor och författarens framtid var förstörd.

Nu vågar icke någon svensk konsthistoria växa upp förrän mullen grönskar på Ballhorns grav.

Frid över ditt stoft, gamle benmjölare!

*

Nära besläktade med renhållningsentreprenörerna äro de som tagit den svenska osedligheten på entreprenad. De hava ett ganska lärorikt men obehagligt göra. De skola läsa alla osedliga böcker som utkomma och, vad värre är, recensera (eller varna) för desamma, de skola besöka alla oanständiga varietéföreställningar, varigenom de aldrig få tid att se en god pjäs på nationalteatern; de skola se på alla

oanständiga fotografier, som säljas på gator och i bodar; när det icke spelas på varietéteatern skola de tillbringa aftonen på krogen, för att höra på ungkarlshistorier och se efter huru mycket punsch ungdomen dricker; vilja de sedan vara nitiska, måste de gå ut på illa kända gator och antasta prostituerade kvinnor, för att få reda på detaljerna i deras hemliga yrke.

Ödet, som har sina grymma nycker ibland, hade till översteentreprenör för detta välgörande sällskap utsett en person som aldrig drömt om en sådan ära. Han hade efter en vild ungdom under årens lopp och genom släktförbindelser tillskansat sig en lärareplats vid en anstalt, där unga damer åtnjöto undervisning och vilka måste betala hans ynnest med sin ynnest. Då och då hördes ett hotande mummel, men vår entreprenör var frimurare och saken tystades alltid ner. När nu en tidig, kanske alltför tidig ålderdom inträdde, och den gamle mannen, den vördade läraren, var trött och mätt och längtade till ro, stego några dunkla aningar om en viss ostraffad brottslighet fram, och den annalkande döden ledde hans tankar in på allvarliga ämnen. Han tog avsked från sin lärarebefattning, vilken givit honom så många ljuva, dock nu så bittra minnen; vid avskedet, som åtföljdes av en middag med vers och ordensutnämning, hade mången som kände den allbekante kurtisörens framfarna dagar svårt att hålla sig allvarsam, då tidningarne påbördade honom dygder, dem han själv aldrig drömt sig äga. Efter avskedet kastade han sig in på religion och välgörenhet och greps ögonblickligen av de välgörande fruarne, vilka just nyss avslutat leveranskontrakt med osedlighetsentreprenö-

rerna. Vilka helvetiskt uttänkta belägenheter den arme syndaren nu råkade i, vilka kval för den arme, då han en dag befinner sig som överste för osedlighetsentreprenörerna. Hans sista år voro ett helvete sådant endast en Dante kunnat uttänka det åt sin värsta ovän.

Han vaknar om morgonen efter en orolig natt, ty han har måst läsa Zolas sista roman i svensk översättning.

Det väntar någon i mottagningsrummet.

Det är en välgörande fru, som är mycket rik, men icke skäms att tigga offentligt i tidningarne. (Sedan polisen förbjudit fattigt folk att tigga, hava de rika i stället ostraffat slagit sig på den näringen.)

— Har ni sett uselheten? utropar hon och tager upp en packe fotografier och andliga skrifter.

Direktören har icke sett; men nu måste han se. O, vad hans gamla syndiga nerver skaka; han vänder bort sitt ansikte!

— Men det är förfärligt, utbrister han och hans askgråa ansikte rycker av sinnesrörelse.

— Man skulle kunna rodna, säger frun, om man icke hade det etiska momentet i sitt självmedvetande.

— Dem renom är allting rent, säger direktören och sorterar korten på ett sätt, som antyder en stor färdighet att handskas med kort.

— Var ni på varietéteatern i går?

— Nej, jag läste Zola. Vilken bottenlös dy, vilka skändligheter han pådiktar den välgörande kejsaren och den dygdiga kejsarinnan.

(Här måste anmärkas att osedlighetsentreprenörerna såsom sannskyldiga entreprenörer icke tillåta

någon annan att röra i dynghögarne; det vilja de göra själva! Därför lida de icke Zola.)

Det ringer igen hos vår direktör. En ung flicka, som skulle kunna vara en Perowska vad entusiasmen och hänsynslösheten beträffar, erhåller företräde:

— Har direktören läst sista avhandlingen om ärftlig syfilis i The Lancet?

— Nej, jag har hållit på med en uppsats om Zola.

— Nå, då måste ni läsa den, ty styrelsen har genom mig uppdragit åt direktören att skriva om ärftlig syfilis.

Direktören, den gamle grånade skörlevnadsmannen, rodnar svagt på de delar av kinden där han företrädesvis brukar lägga sminket, men han bleknar genast och blir likvit.

Varför bleknade han? Låg det något lik i skåpet, som den unga Perowska känt lukten av? Hans blickar söka ett hål på golvet, en lönndörr på väggen, en hiss genom taket, för att släppa honom ut ur detta rum där han icke kan fortsätta sin tillvaro utan att brinna ner inför dessa blickar, som betrakta honom.

— Ni lovar att skriva, herr direktör?

— Jag lovar! Och han räcker handen till avsked.

Han blir ensam. Några minuter står han försjunken i sina tankar, därpå tar han sin nyckelknippa, öppnar chiffonjéklaffen, drar ut en av smålådorna. Hans öga dröjer ofrivilligt på de granna banden och de lysande stjärnorna. Där ligger Nordstjärnans svarta band, svart som ämbetsmannens allvar, svart som sorgen över utebliven befordran till det blåa bandet; och stjärnan strålar så vänligt nescit occasum, »han

kan icke avsättas», en erinran om att ägaren lyckats hålla sig vid sin syssla oaktat det smygande missnöjet; där ligger franska Hederslegionen; rött som en blodfläck lyser bandet påminnande om de blodiga bragder som gav den sitt upphov och om den fredliga (den att tillägna sin doktorsavhandling till kejsar Napoleon), som förskaffade ägaren densamma; turkiska Medjidieorden, som han fick för att han hjälpte Portens sändebud att äta upp en middag på Hasselbacken, italienska Kronorden, som han mottog i Civita Vecchia, därför att han lyckats vara uppbördsläkare på ett svenskt örlogsfartyg som gick i Medelhavet, ryska Stanislaiorden, som han fick i utbyte mot den Vasaorden hans hustru kunde skaffa den ryske brännvinsbrännaren och verklige statsrådet under dess vistelse i Stockholm.

Han beskådade härligheten med dystra blickar. Hur litet den betyder för ägaren och hur mycket för den som icke äger den! Han drar ut lådan och ställer den på klaffen. Därpå träder han in handen och får ut en lönnlåda. Här har han trott sig begrava några minnen av ungdomens förvillelser, men de hava dykt upp igen och gått igen; han tömmer lådan på dess innehåll, en samling fransyska fotografier, och han kastar dem i kakelugnen där en brinnande eld förvandlar dem till aska. De rulla sig som ormar under den förtärande branden, alla dessa fresterskor med svällande former, och han tycker sig i kakelugnsöppningen skåda uppträden ur Dantes helvete och Ehrenstrahls yttersta dom.

Äntligen äro de försvunna, de vällustiga och uppskakande bilderna. Han andas lättare och går till fönstret för att vila sitt öga vid dagsljuset. Vad

var det? De döda hava stått upp! Ligga icke en hel här av dessa synderskor på hans skrivbord? Jo! — Den välgörande frun hade glömt dem! Nå, det betyder ju ingenting, ty hon kände icke vad som låg i chiffonjén bakom ordnarne. Han samlar ihop korten och lägger dem i sin skrivbordslåda; de såldes i går utanför teatern av en fattig gosse, vars mor ligger på lasarettet, och i övermorgon skall gossen i polisen och då skola fotografierna vittna.

Därpå sätter han sig vid sin toalett. Han känner sig orakad. Hm! Det är en underlig känsla den där att känna sig orakad. Ansiktet är otrevligt, man erfar intryck av att man icke är snygg, de finare linjerna i huden äro igengrodda, små skuggor gå fram här och där och göra att man ser förstörd ut. Rakborsten far över hakan och kinderna, den mjuka tvållöddern värmer och smeker som en fin liten hand, en svag mandeldoft väcker minnen som av sammet, grävsvinshåren stryka ut som hartassen på griffeltavlan, och när man ser sig i spegeln, kan man icke se hur gammal man är; det är som snön då han faller på höstsmutsen. Och så kommer kniven som raderar ut allt och lämnar huden så frisk och ny som på en yngling! Hans panna ljusnar när han betraktar sitt nyförvärvade ansikte i spegeln, och då han stiger upp och knyter sin halsduk, har han återvunnit sig själv. Han är åter inne i sin roll, hedersmannens, den vördade lärarens, riddarens av alla de ordnarne som ligga i lådan framför fotografierna... nej, de äro uppbrända nu!

Han tar det omnämnda häftet av The Lancet, betraktar det med likgiltiga blickar som man betraktar varje annan tidskrift av vilken man just icke

väntar sig varken nöje eller lärdom. Han läser om ärftlig syfilis som om han läste om gödselvattning i lantbruksakademiens tidskrift — det rörde honom inte. Och när han slutat läsa, tar han en penna och börjar skriva. Och han börjar så här:

»Av alla de följder osedligheten medför torde ingen vara av en så oroväckande och farlig natur som» (här stannade pennan ett ögonblick, ty han fruktade att höra dess skärande röst på papperet) »ärftlig syfilis. Denna sjukdom kan med skäl kallas fädernas missgärningar in på barnen» (här stannade han igen, men snart var pennan i gång och gick sin bana till slutet, väsande över samvetslösa fäder, gnisslande över sedeslös ungdom och skriande över kvinnors lättfärdighet).

Därpå gick han till frukostbordet och drack en halv butelj rött vin såsom en sannskyldig nestor anstår. Varför bleknade då den vördade läraren inför den unga kvinnan? Hade han något på samvetet som tvålen kunde tvätta bort och rakkniven skrapa ut? Vem vet det?

Jo, han själv visste, att hans tankar i ett ögonblick satte sig i en läkardroska, åkte uppför Drottninggatan, togo av in på Rörstrandsgatan, åkte förbi cellfängelset, strövade uppför Sabbatsbergs backe och gingo in på sjukhuset, där en ung man låg i sina sista andedrag umgällande med sin död en av fädernas missgärningar. Men vad rörde det väl hedersmannen och riddaren av alla de ordnarne, som lågo i lådan framför fotografierna? Den sjuke bar ju icke hans namn? Nej! Men han skulle ha haft rätt att bära det.

Och nestor, huru ägde han mod att referera The

Lancet? Kunde tvål och kniv rena ett samvete? Eller var han en hycklare. Han var en självbedragare av allra vanligaste slag; han utförde de roller samhället givit honom. Men samhället, som kände honom, varför log det icke, då det såg hans namn i spetsen för osedlighetsentreprenörerna, då det läste festverserna och hörde om hans ordensutnämningar. Samhället log icke, därför att det erkände samhällsfördragets första grundlagsparagraf om den offentliga lögnen.

*

Entreprenadsystemet visar sig även på andra områden. Att Svenska Folkets historia bland annat är dess flintsakers och säkerhetsnålars har nyss blivit lett i bevis. Detta har blivit en lätt sak då svenska historien sedan urminnes tider varit ett kungligt monopol, varigenom historieskrivningen blivit överlämnad på entreprenad åt några pålitliga och handfasta personer. Våga ett försök att rita av en flintsak eller en säkerhetsnål och ni skall få se huru ni blir behandlad som en inbrottstjuv. Det vågar därför icke heller någon.

Dessa entreprenörer hava utfärdat ett dekret: att alla handlingar som komma att upptäckas och vilka bevisa annat än att Karl XII, Gustav II Adolf och Carl Michael Bellman voro födda gudar, äro förfalskade. På denna grund förklarades Gustav II Adolf hava förfalskat sin egen namnteckning, då han i egenhändig skrift angivit orsaken till trettioåriga kriget vara politik, och man är betänkt på att vid nästa jubelfest få hans obefläckade avlelse införd

i den augsburgska bekännelsen. Om Carl Mikael Bellman borde aldrig den som har hustru och barn yttra sig; kalla honom Sveriges förnämste vissångare och uteglöm bara epiteten gudaboren, oupphinlig o. s. v. och ni skall göra väl att sälja ert möblemang och köpa biljett till utrikes ort.

En gammal man, som vågat kalla Bellman aristokrat därför att han lovsjungit menedaren Gustav III:s statskupp, hade sådana erfarenheter av saken att han på dödsbädden testamenterade detta råd till sin avhållne son: »Förneka Kristi gudom, gosse, det får du, mantalskriv dig som ateist, angrip det regerande konungahuset, men för d-n rör aldrig vid Carl Michael Bellman; våga aldrig hysa några andra än andras meningar om honom; anfäktas du av tvivel, så gå ut i ödemarken, men tig, tig; säg att han är nationalskald, skriv i tidningarne att det inte finns någon svensk bonde av de fyra miljonerna som icke älskar hans visor, som icke kan dem utantill; har du röst som en korp, så lär dig sjunga Bellman; får du en son, så döp honom till Carl Michael, får du en dotter så kristna henne till Ulla, köper du en brännvinsflaska, när du skall sätta bo en gång, så rista hans namn på ena och Gustavs på den andra sidan. Jag, min son, var nog olycklig att ha en annan mening än de andra; var är ve, var är sorg? Vad var läsarnas ofördragsamhet, franska skräckväldets hänsynslöshet mot den förföljelse som de frisinnade anställde mot mig, samma frisinnade som varje dag predikade tankefrihet och som kunde bli uppskakade av raseri, då de sågo våld begås mot den heliga tanke- och yttrandefriheten; fullblodiga demokrater blevo blinda av ilska och tyckte

sig se en demokrat i Bellman, i Bellman. Gudar! — Vilka anställde och ledde Bellmansförföljelsen tror du? Jo! Bellmansentreprenörerna! Min son, uppfyll min sista önskan innan jag lägger igen ögonen! Bliv entreprenör — och du skall bliva stor — och lycklig!»

Oaktat överdrifterna i dessa den döende mannens ord kunna vi icke förneka dem en viss grad av sanning. Av erfarenhet kunna vi vara i stånd att giva unga författare ett lika gott råd, som de icke böra underlåta att begagna. Om du är ung och ännu icke skrivit något egentligen, på sin höjd några versstycken, som dock ännu icke utgöra en julbok, om du vill framåt, men icke har tillräckligt stark kropp att du kan undvara en och annan middag, om du sätter värde på en god cigarr och icke kan leva utan människors smicker, om du med ett ord vill komma fram utan något besvär alls, så låt poussera dig, knuffa fram dig, av entreprenörerna, av ryktbarheter, vilket för övrigt kan bli dig ganska behagligt då dessa dina beskyddare alla äro beskyddarinnor. Vår gamle vän som skriver litteraturanmälningar i Den obesticklige erhöll en dag ett inbjudningskort till en litterär séance på Grand Hotel. Lockad av inbjudarinnornas namn och i förhoppning om en god supé var han nog obetänksam att infinna sig på platsen. Där finner han samlade alla Stockholmstidningars litteraturrecensenter, inträngda i fönstersmygar och belägrade av beskyddarinnor, så att de icke hade någon annan utväg till flykt än att gå ut genom fönstren. Försiktigtvis hade entreprenörerna tagit våningen tre trappor upp, så att varje tanke på flykt var omöjlig, helst dörren var strängt

bevakad av en tebricka. Teet serverades också under bevakning så att våra litteraturanmälare måste pina i sig den för dem motbjudande drycken och doppa skorpor till på köpet. Efter teet serverades en ung man med fördelaktigt utseende, vilken varit snäll att lova ett föredrag. Herr Lagerström, så hette han, var nog blygsam att bedja om ursäkt innan han började en föreläsning om Henrik Ibsen. Vilka njutningsrika timmar, det var två timmar, för våra gamla bokanmälare att få en liten repetitionskurs i Ibsens skrifter, och huru lärorikt att få en ny synpunkt över sakerna, helst denna synpunkt var delvis avvikande från deras egen! De vredo sig som trampade maskar, de kastade längtande blickar mot dörrarne om icke någon punschbricka skulle synas (om toddy hade de övergivit allt hopp), de langade tobaksrullar bakom damernas ryggar för att motarbeta verkningarna av den för dem ovana tedrycken. När predikan var slut, måste de gå fram och tacka den okände ynglingen, måste de svara »charmangt» när beskyddarinnorna frågade dem om det icke var bra. Därpå gavs tecken till uppbrott. Supén då? Fanns ingen!

Men ännu återstod en angenäm överraskning som damerna på sitt vanliga älskvärda sätt förstå att anordna. Vid dörren satt en vaktmästare med en blyertspenna och en lista. Var det insamling också? Nej!

— Två kronor och femtio öre, om jag får be!

— För vad?

— För tesupé, lokal, belysning och servis.

Motstånd hjälpte icke, förbannelser ännu mindre. Att behöva betala där man borde haft betalt! Det

var oerhört. Men vad gjorde det. Ändamålet var ju vunnet. Den unge mannen var känd i den litterära världen.

Nedkomna på hamnbryggan svuro våra bokanmälare i månens åsyn en dyr ed att icke med ett ord i tidningarne nämna om hela uppträdet. Och de erkände sig skyldiga att bli kastade i Norrström om de bröto den eden. Och de höllo sin ed.

Detta hindrade alls icke att de följande dag fingo läsa, var och en i sin tidning, de mest smickrande lovord om den unge mannens föredrag. De kloka fruarne hade i tid iakttagit teets verkningar och vädrat tobaksrullarne för att låta en dyrbar tid gå förlorad.

Herr Lagerström fortfor att låta sig bäras på mjuka armar. När han skrivit sin första enaktspjäs, sammankallade de beskyddande fruarne kungliga nationalteaterns artister och tidningarnes teaterrecensenter, men aktade sig att bjuda några bokanmälare. Den förnämste skådespelaren vid lilla nationalteatern måste läsa upp stycket, vilket läst av honom måste göra lycka. Dagen efter lyckönskades nationalteatern i tidningarne till det nya stycket och den inhemska dramatiken till en ny författare. Att stycket antogs efter den betan, det var givet.

Efter ett par år utan några umbäranden eller missöden var vår Lagerström så stor författare, att han å sin sida börjat beskydda unga författare. Han tillämpar därvid en grundsats som han har ur erfarenheten: det är ens eget fel om en icke kan komma fram.

Nå, men de, vilka icke låta beskydda sig, eller de, vilka icke äro nog lyckliga att falla de beskyd-

dande damerna i smaken? De finnas icke till för dem. Första åren svara de att de »icke hört det namnet». Heter den stackarn Petterman, så börja de på femte året tala om en viss Pettersson och fråga om det är något med honom. På åttonde året känna de till herr Petterman, men de »ha icke läst något av honom». När han på femtonde året icke kan förnekas, börja de äntligen erkänna, att han är författare och visa honom den äran att gnata på honom i sina tidskrifter. När han slutligen blir översatt på tyska, tala de om honom under benämningen den unge lovande författaren och det namnet får han behålla till döddagar.

Chefen för detta entreprenadbolag är ett mycket lärt fruntimmer. Hon kan tjugusex språk och har alltid med sig på ångbåten en koptisk grammatika, vilken hon icke försummar att lägga uppslagen efter sig på akterdäck. En grosshandlare, som rest i sex somrar på samma ångbåt och alltid går och tittar i den uppslagna boken, när gumman går under däck, är numera övertygad om att koptiskan är det svåraste språk av alla, och han försäkrar sina vänner att man behöver minst sex år för att lära sig detsamma.

Men hon åtnöjer sig icke med att beskydda unga okända svenskar, hon beskyddar också alla stora utländska författare, till vilka hon skriver brev och tackar för deras sista arbete, dock alltid med en och annan bifogad lärorik anmärkning, den hon icke kan återhålla, emedan hon har en öppen natur.

Bolaget har också övertagit den svenska tonkonsten (tonkonsten i sin helhet har redan sin beskyddare) och det har visat sig att unga sångare och

sångerskor sällan lyckats utan att ha lämnat sitt öde i bolagets händer.

I ett samhälle, där skyddssystemet är så utvecklat, skulle man ha rätt att vänta sig mera lysande resultat än man i verkligheten finner. Tyvärr har en upplyst samtid funnit entreprenadsystemet gammalmodigt och hindrande för utvecklingen, vilket haft till följd att detsamma ändå varmare omhuldas av sina vänner och gynnare och synes hava en bättre framtid att vänta än det förtjänar.

Våra idealister.

Varken mantalskommissarien, uppbördsmannen eller statistiska byrån har reda på några idealister; förgäves hava vi efterhört hos traktens polisvaktkontor och församlingens prästerskap, men de hava inga sådana i sina längder, åtminstone inte vad de veta; de äro överallt och ingenstädes. Icke såsom icke idealister skulle betala kontribution, gå i kyrkan, besöka polisvaktkontor eller så; de göra nog allt detta, men som sagt, i adresskalendern och statskalendern får man icke upp dem. De tillhöra således de tvivelaktiga existenserna, om vilkas tillvaro man endast då och då påminnes. Avslöja bara en humbug, och ni skall strax se en idealist krypa fram och försvara humbugen, kalla en som förfalskat en växel för växelförfalskare, och en idealist skall visa sig och säga att ni förlorat idealen; om ni förlorat pengarne, det vilja de icke tala om, ty de bry sig icke om pengar, säga de; vänd på vilken social komposthög som helst, och idealister skola kräla som metmaskar för att gömma sig ner i jorden; men vill ni se dem i ansiktet, så bjud på en stor middag, och ni skall se dem svärma som flugor, stora feta köttflugor; annonsera ett statsstipendium, en pension, en syssla, och de skola komma fram som gräshoppor och de skola ofelbart hava stipendiet eller sysslan.

Vad som egentligen menas med idealist har ännu icke blivit klargjort och som alla sjuka frågor har även denna funnits lämplig att hållas svävande.

Håkan Olsson tror att det är ett hemligt sällskap som har sina anhängare i riksdagen. Där utmärka de sig genom sitt livliga intresse för alla kulturfrågor. De uppträda alltid till biskopslönernas försvar, tala alltid för anslaget till statens aktör- och balettkår, som de sätta över alla andra bildningsfrågor, predika samvetstvång, yrka på skatternas läggande på de fattiga, uttala öppet förakt för de arbetande medlemmarne i staten och anse timmerhuggare följa med skogsköp. För övrigt påstå de världen nu hava nått höjden av utveckling i konungariket Sverige och varje rubbning av det bestående vara en återgång.

Anders Rindholm, student i Uppsala, menar att idealisterna äro ett hemligt sällskap bland studenterna.

Carl Rydberg i Morgonbladet tror att det är ett jesuitersällskap bland tidningsskrivarne.

Jag för min ringa del vet inte vad jag skall tro. Jag har träffat dem överallt, men icke egentligen fått reda på dem. En gång delade jag deras mening som ansågo dem vara ett jesuitersällskap, men jag övergav meningen då jag såg en idealist full. En jesuit hade bestämt icke berusat sig. Att de äro ett hemligt sällskap trodde jag en hel sommar, som jag tillbragte i sällskap med en tidningsskrivare i Aftonbladet. Vi voro ense i alla sociala och politiska frågor, trodde lika litet på Napoleon III som på Kristi gudom, ansågo sanningen vara ofunnen men att spåren voro funna, vi voro med ett ord fullkomligt ense i alla huvudsaker. En dag frågades jag

av en bekant hur jag kunde trivas med den mannen.

— Därför att vi äro ense i de flesta frågor.

— Ni? men han är ju idealist?

— Hm! Vad vill det säga?

— Har du inte läst Aftonbladet?

— Nej! Jag läser aldrig Aftonbladet.

— Läs den då, sade han med ett egendomligt uttryck mitt emellan hån och medlidande.

Vid middagsbordet föllo mina ögon alldeles ofrivilligt på en blågrå makulatur, som låg under brödkorgen. Jag framtog den försiktigt, vecklade ut den ändå försiktigare och mellan fläckar av soja och senap upptäckte jag en rubrik som ådrog sig min uppmärksamhet. Artikeln var undertecknad med min väns tämligen okända signatur.

Jag hade trott mig känna världen och människorna rätt bra, men efter den läsningen ansåg jag mig vara en duvunge. Signaturen visade sig nämligen i sin skrivna artikel icke allenast sakna alla de övertygelser han samtalsvis förfäktade, utan även vara i full besittning av alldeles motsatta. Han var nu patetisk, moralisk, ofördragsam, inskränkt och religiös.

Jag torkade mina händer på servetten och stoppade makulaturen bakom islåren.

Om aftonen träffade jag återigen idealisten och jag upptäckte att han vid klockkedjan bar en bronsmedalj med den nyss dödade prins Napoleons bild. På min fråga varför han bar densamma, svarade han att han fått den. Och då jag frågade vad som menades med idealist, frågade han mig skrattande, om jag ville dricka konjak.

Längre kom jag icke den gången i mina forsk-

ningar, och resultatet blev: skratta och dricka konjak.

Idealister träffas bland alla samhällsklasser; jag har känt vinhandlare och ångbåtskaptener som varit idealister, men vari det bestått, det fick jag aldrig reda på. Hos en ångbåtskapten yttrade det sig i att han läste ett kapitel ur bibeln var kväll. Ett kapitel skulle det vara. Men som han var full var kväll, har ingen fått reda på hur det gått till. Hos vinhandlaren tycktes det blott vara ett sjukligt tillstånd som tog sitt uttryck i begagnandet av bilinervatten om morgnarne.

Yrkesidealisterna åter, vilka äro det hemliga sällskapets synliga ledare, hava givit en mera bestämd form åt det saknade innehållet. Det är isynnerhet två av ledarne, vilka framstå genom sin oerhörda förmåga att idealisera. Den ena är skalden, den andra patrioten. Skalden tillhör den lilla och lyckliga klass av människor som kallas de omtyckta. De må bära sig åt huru bakvänt, klandervärt som helst, de äro nu en gång bland de omtyckta, som få göra vad de vilja.

Han var omtyckt av lärarne i skolan för sin vackra sammetsblus, han var omtyckt då han skulle konfirmeras och kunde lägga en hundrakrona i prästens hatt, han var omtyckt i studentexamen då han höll middag på Hasselbacken. Han for utrikes och beså oljefärgstavlor, marmorstatyer och kyrkor samt roade sig och läste poemböcker. När han tröttnade på det, kom han hem och promoverades till filosofie doktor i poemböckerna, vilket tillgick så, att han skulle säga vad den examinerande professorn tänkte om de och de poemen. Som han var god vän och

du med honom så kände han tämligen väl hans tankar; de andra, som icke voro du med professorn, fingo gå i många år innan de kunde utleta professorns tankar, som icke stodo i några böcker. Vår vän blev naturligtvis förklarad som snille efter han gick om kamraterna. Efter att nu ha läst så många poemböcker, så var det naturligtvis icke svårt att göra poem själv. Han gjorde ett att börja med. Att hans framgång var fullständig säger sig självt; men olyckligtvis räcker icke ett poem att göra en människa odödlig. Han beslöt alltså att göra flera. Och han gjorde vid alla tillfällen. Hans lärde vän hade nämligen lärt honom att det var förenat med mindre risk att läsa upp sina poem än att trycka dem, och att denna väg var både behagligare och genare. Tillfällen saknades icke under jubelfesternas tidevarv och vår vän valde kungsvägen. Det fanns ingen jubel- eller invigningsmiddag då icke vår omtyckte poet vid desserten inför en rusig hop herrar och damer läste upp sina poem, vilka mottogos med ändlöst jubel och avtrycktes med festreferaten i alla tidningar. Men när han gått på med detta i tio års tid, började hans lyra bli ostämd, utsatt som den var för temperatur- och vindväxlingar av alla slag, och han undgick icke det öde som drabbar alla stora förmågor, nämligen att bli utsatt för löjet. Skämtet döpte honom till krokanskalden, emedan han alltid fick gudayran när krokanen bröts, och jämförelsen mellan hans poem och en viss dessert som kallas snömos anställdes.

Lyckligtvis blåste en ny konjunkturvind upp som skulle fylla skaldens slappa segel.

En av vår tids lyckligaste idéer var utan tvivel

bolagsidéens praktiska tillämpning på poesien. Vi minnas alla poesiaktiebolaget Då. Grundaren av en poetisk tidskrift såg sina ansträngningar att få fart i tidskriften stranda mot tidningarnes obenägenhet att befordra densamma. Han ändrade nu affären till ett bolag, i vilket alla recensenterna erhöllo aktier — se, nu var företagets framgång tryggad. Vår vän, som alltid tyckte om det solida och garanterade, åtog sig nu en leverans av poemer att avlämnas till varje häfte. Som han enligt bolagets stadgar garanterades beröm för allt vad han skrev, blev han inom året en berömd skald och när han så till julen samlade sina bitar, så blev det en versbok, som bands i blå klot, passande till julklapp. Vad han skrev om? Ja, egentligen var det ingenting. Hans poesi var en majstång, bestående av en naken stång påklädd med blommor. Han var naturskald, men naturen var för honom ett orangeri och en trädgård. Georginer, lövkojor, astrar, kronärtskockor, meloner, sparris, alla odlade växter som genom trädgårdsmästarens »idealisering» kunde fröjda de timliga lustarne, de voro föremål för poesien. Andra året, då leveranskontraktet skulle fullgöras, började de odlade växterna att tryta. Han kastade sig då över ogräsen, nässlor, maskrosor, trampgräs och bolmört. Den vilda floran hade han aldrig sett, ty han blev mörkrädd i skogen och på ängen hade han aldrig fått gå för sin mamma, som var rädd för ormar. Men efter att ha berömt i två års tid, började recensenterna att ledsna på detta som just icke var överensstämmande med deras lynne eller tillhörde deras verksamhet. Bolaget sprack och vår naturskald stod där övergiven. Men blida nornor vakade över honom. Han samlade alla

sina dessertpoem i en stor julbok, med den följd att han invaldes i Svenska akademien och utnämndes till hovpoet. Och nu hade han kommit på den plats, dit natur och begåvning kallat honom. Hans verksamhet som sådan känna vi i botten. Eller ha vi icke läst hovmarskalkarnes redogörelser för jubelfesterna.

Kör.	*Recitativ.*	*Kvartett.*	*Solo med kör.*	*Av W. C. D.*
Potage tortue à l'Indienne		Xeres		Oscar-Vals, Strauss.
— — — — — —				
Rissoles d'Ecrevisses à la Russe . .		Château Lafitte 1844		Svenska folkvisor av Geijer(!).
— — — — — —				
Glaces, Compôtes, Dessert		Champagne Monopol		Verser av W. C. D.

»De högstämda verserna gjorde ett gripande intryck och voro skrivna med ovanlig talang av den skald till vars älskliga toner Svenska Folket suttit lyssnande sedan en längre tid tillbaka», säger hovmarskalksämbetet i sitt referat.

Men tiden går sina tunga steg och driver mänskobarnen för sig i skaror. Ve den som stannar! Fridens sommarvindar lägga sig till ro, det mulnar i horisonten och det blir dovt i luften. Det mullrar i fjärran, verandans kretonggardiner börja slå, cigarröken svävar orolig av och an, fönstren stängas och spjällen skjutas. Det blir åska! Det höres en lång suck, ett avlägset sus; en regndroppe, tung som ett blyhagel, slår på det belgiska fönsterglaset, kanariefåglarne skrika, stormen är här! Han knäcker georginerna i första stöten, bryter av de bleksiktiga sparrisstjälkarne, ruskar på kronärtskockornas bruna peruker och gör en ärtreva av löv-

kojor och astrar; kålhuvena trycka mot jorden som skrämda harar och ämna låta stormen gå över; men han går icke över, utan bläddrar i deras blad som i en kupongbok och han river ut vartenda ett och strör dem omkring som agnar.

Giv akt, kålhuven, när det blir storm härnäst!

Vår vän såg sig en dag i spegeln och fann att de evigt upprepade jubelmiddagarne givit honom ett apoplektiskt utseende. Han såg ju ut som en grosshandlare och icke som en skald. Detta bragte honom på eftertanke. Han började sova oroligt om nätterna och hörde i drömmen pistolskott; han började i vaket tillstånd lukta krutrök. Som hovpoet hade han till binäring att hålla utkik. Han såg i fjärran okända segel dyka upp, flaggor, dem han icke återfann i regeringarnes flaggkartor, djärva resningar och skarpa kölar som han icke sett förr. Vad var det för ena friseglare? De funnos icke i rullorna, alltså fiender! Han rapporterade förhållandet och blev genast utnämnd till litteraturfiskal. Denna syssla skulle vara alldeles betydelselös, om icke svaga själar funnos, som tro på de utnämnde. Detta blev ett nytt uppslag i skaldens verksamhet. I hovtidningen förklarade han nu öppet, att allt vad alla andra skrev var smörja, och att vad han själv skriver är det bästa, och det hans vänner skriva, näst det bästa. Och varför? Därför att han har idealet! Vad är då idealet? Det har han aldrig förklarat och därför bevaras hemligheten. Att döma av hans gärningar tyckes idealet vara: Konung och ärkebiskop, Svenska akademien, Serafimerorden, vers, konjak à 75 öre glaset, 20,000 kronors årlig inkomst, bänknyckel, syrener, domkyrkor (med målade fönster), ett litet

parti på Sällskapet. Men om man frågar honom, om han anser detta vara idealet, så svarar han »inte det», men han säger aldrig: »se här är'et». Vad däremot icke är idealet, det kallar han smuts. Det har hos honom utbildat sig en sjukdom att se smuts överallt, och denna sjukdom, vars upphov tillskrives oordentligt levnadssätt och blivit en förnäm sjukdom, som smittat hans vänner, har redan fått det grekiska namnet: Kopromani. Med smuts menar han: all litteratur, som icke är skriven på vers eller handlar om kungliga personer, syrener och domkyrkor; vidare fattigdomen (all fattigdom är självförvållad!) tiggare (tiggeri är i lag förbjudet!), trasiga barn, obotligt sjuka, (undantag: apoplektiska), fallna kvinnor, dåliga middagar; misslyckade (undantag: misslyckade hovpoeter!) poeter, smutsförfattare äro alla, som häckla hovpoeter, som avslöja lyckade humbugar, som söka orsakerna till det mänskliga eländet, och som vända på sophögar för att möjligen finna pärlor. Av allt detta kan man ändock icke få fram hans ideal! Tänk om det icke vore någon idé! Tänk om det icke vore någonting alls! Tänk om det bara vore en svart bonjour, som man har hängande och tar på sig när man går bort! Tänk om det vore en annans namn som man skrivit själv! Tänk!!!

Men det finns en annan idealist som i sina verkningar skulle kunna vara farligare än han är, om han icke vore så dum, det är patrioten.

Han är tre alnar lång, har stort skägg, begagnar enpåk och stövlar med skaft. Han är produkten av ett tidelag mellan studentmötena och folkhögskolan. Han har gjort sin lycka i världen med ett gammalt flintlåsgevär, som han brukar knäppa med. Han bör-

jade knäppa med det i en folkhögskola åt livbeväringens vänner och har sedan knäppt med det i en stor tidning. Men flintan är sprucken och han har förgäves hembjudit bitarne åt historiska museum; fnösket är vått och krutet är unket. När ingen trodde mer på hans gevär, till vilket han skrev dåliga poem varje år, tog han fram en sabel som han köpt i en lumpbod. Nu skramlar han emellanåt med sabeln, men det lockar inte något folk!

Hans ideal äro naturligtvis Karl XII, svenska folkvisorna och förre ecklesiastikministern. Hans religion är den antagna bänknyckelsreligionen, och hans svenska historia är hans konungars; han tillhör historiska polisen och gör beslag på alla ostämplade varor i den vägen.

Ett dumhuvud själv och misslyckad författare, har han en liten binäring i att förfölja unga författare. Har även försökt sig på hovbanan, men hans enpåk stötte för hårt i parkettgolven och hans skaftstövlar revo hål på mattorna. Anställd numera som hovets reseombud i provinserna, där han håller föredrag i de svenska konungarnes historia och förstör folkhögskoleidén. Fuskar i litet av varje för att vinna ärans lager och gör falska växlar i patriotism, vilket är det billigaste. Tror att utvandringens orsaker äro en försvagad konungamakt och avtagande religiositet; menar att den kan hämmas genom skyddstullar och livbeväring; predikar läran om att det tusenåriga riket har kommit till Sverige och att utvecklingen nått sin höjd och att Sverige är det friaste, lyckligaste land på jorden. För övrigt biträder han med patriotiska tal vid invigningar av folkskolehus, öppnandet av kreatursutställningar, kanaler och slussar (järnvägar

får han icke vara med om) samt avtäcker gärna monument över patrioter, utdelar patriotiska sällskapets medalj åt troget tjänstefolk, är ledamot av sällskapet för patriotslöjdens befrämjande och arrangerar flaggningar i landsorterna. Att han är krigisk är en följd av studentmötena och det omnämnda flintlåsgeväret.

Hans dagars tal äro dock numera räknade, emedan han är mycket gammal, och man väntar stundligen höra om någon olycka som hänt honom med det gamla gevärsskrället, vilket han sitter och skurar på. Vi hoppas dock att han må få leva länge och lära att det finns andra idéer än Karl XII och kreatursutställningar, fastän de icke få rum i hans hjärna eller hälsas med flaggningar i landsorterna.

Moses.

Det finnes icke något av den gamla världens folkslag, som omfattat den svenska nationen med sådan uppriktig och ihållande välvilja, man skulle kunna säga kärlek, som judarne, eller Moses, som de med sin vanliga humor älska att kalla sig. — »Jak ticker så risligt micket om den svensken», sade en gång en hårklippare under det han fick pisk av fästmannen till den flicka vars flätor han klippt. — »Den man ger mik strik, fer att jak kept den flickens hår; men jak ticker ändå så risligt micket om den svensken.» Ett vackrare bevis på Moses' orubbliga hängivenhet kunna vi icke uppleta. Vad Moses gjort för Sverige, det kan ännu icke till fullo uppmätas, men en tacksam eftervärld skall erkänna att det var mycket. Han har också å sin sida vunnit nationens odelade kärlek och högaktning, som han förtjänar.

Det vackraste och mest tilltalande draget i Moses' karaktär är hans orubbliga vördnad för sin urgamla religion; detta drag, som aldrig nog ofta kan prisas, avsticker så mycket bjärtare mot svenskens ombytlighet, som oupphörligt skall söka ett nytt och ställa till bråk inom den gamla statskyrkan. Moses, han håller vid sin gamla beprövade statskyrka, ty den har fört honom genom öknen, då han kände

sig för god att arbeta åt sådana okunnighetshjältar som de gamla Faraonerna; den hjälpte honom att intaga det väl skötta Palestina och den har hjälpt baronerna Rothschild till deras inflytelserika ställning i Europa.

Utan Jehova och Schabbis hade Moses icke varit den han är. Jehova känna de flesta av mina läsare från bibliska historien, Schabbis däremot icke. Schabbis är en fläkt gädda, kokad i persilja, violrot och smör, vilken ätes om fredagarne. Detta synes vara en småsak för oss fritänkare, som sakna vördnaden för det gamla, men för Moses är det ingen småsak, ty hans största och vackraste drag är kärleken till det gamla. Är hans kärlek riktigt brinnande, så har han på dörrposten ett glasrör fyllt med papperslappar och på vilket han fingrar då han går ut och in under den bekanta bönen: »Allah ekbar barastrunt!» Judehatarne, vilka dess bättre i vårt Sverige icke äro många, kalla detta hedendom och anse »dyrkandet av termometrar» vara förbjudet i grundlagen, men lyckligtvis betyder det ingenting vad som står i grundlagen, ty det ändras så ofta.

Vår egen statskyrka, som är mindre tolerant än Moses', har även låtit förstå, att Moses enligt samma grundlag icke skulle ha rättighet att bo i Sverige, emedan han förnekar Gud, för såvitt Kristus var sann Gud, vilket dock ännu icke är lett i bevis, varför saken fått falla.

Denna framstående vördnad för det gamla, som noga bör skiljas från stillastående eller konservatism, har gjort Moses till en högst förträfflig och laglydig medborgare. Kärleken till det nya fosterlandet tager ett vackert uttryck i kärleken till konungahuset och

vördnaden för landets gamla ätter, lagar och institutioner. Han är outtröttlig i att visa kungliga familjen små uppmärksamheter och vet alltid när deras landstigningsdagar, första nattvardsgångar, examensdagar, namns- och födelsedagar infalla, och då skall man alltid se Abraham, Isak och Jakob stå först på inbjudningarne till små uppmärksamheter. Våra gamla ätter aktar han högt och han anser som en stor utmärkelse att få se någon av desamma i sitt hus, helst dock på sitt kontor, där umgänget kan bli mera förtroligt och icke störas av larmande barn eller lyssnande tjänare.

Moses är god patriot. Detta påstående synes strida mot hans visade likgiltighet mot det gamla fäderneslandet, men detta är blott en skenbar motsägelse, ty som sitt fädernesland anser han, och det med rätta, det land, där han är född och där han får slå upp bod. Utan denna anmärkta likgiltighet för det gamla fäderneslandet, vilken även tyckes stå i strid mot hans kärlek för det gamla (vilket dock blott är skenbart), skulle Moses aldrig ha kunnat så assimileras med svenska nationen. Sammansmältningen är dock så fullständig, att man skulle i händelse av en oförmodad skilsmässa hava mycket svårt att skilja mitt och ditt. Han sitter som domare och ser med fullkomligt lugn huru den anklagade avlägger ed på nya testamentet; han låter promovera sig i en domkyrka, sjunger luterska psalmer, håller hatten för ansiktet under Fader vår, knäpper ihop händerna under bönen, allt med den fullkomligaste fördomsfrihet, vilken för den kortsynte tyckes stå i strid med hans vördnad för sin fäderneärvda tro, men detta är blott skenbart. Ty hans nationalitetskänsla,

hans ansvarighetsmedvetande är större, och det är en dygd för vilken vi icke böra klandra honom, och därför blir aldrig hans ställning falsk, även om den skulle kunna tyckas så.

Rörande visade sig denna solidaritetskänsla vid sista jubelfesten i Uppsala. En ung Moses anförde en deputation till en gammal domprost som översatt Luthers argaste postilla. Moses, som höll festtalet, erinrade (i glömskan av det förflutna) om vad den gamle verkat för det gemensamma fosterlandet och dess upplysning. Han slutade med att nedkalla Guds välsignelse över domprostens ålderdom!

Därpå anförde han en deputation till finnarne, och i sin förlåtliga patriotiska iver glömmande att han flyttat in i landet för knappa femtio år sen, erinrade han finnarne om, huru deras gemensamma förfäder under Gustav II Adolfs fanor slogos tillsammans på Leipzigs slätter emot gemensamma fiender (trosfiender!).

Icke en röst hördes uttrycka någon förvåning över detta goda minne, så naturligt föreföll det.

Vid samma glada tillfälle anförde han också en deputation, som överlämnade en hedersköpp åt en lärd, vilken var berömd för sin kritik över Kristi gudom. Talaren erinrade om vad den lärde verkat för det gemensamma fäderneslandet, för dess upplysning (om att Kristus blott var en jude) och uttalade den mening såsom hela deputationens, att Kristus snart skulle vara förvisad till myterna liksom Jehova.

Ett sådant frisinnat ord hade man icke hört i Uppsala på en mansålder och Moses blev chef för de frisinnades parti.

Någon, som försiktiga ordalag vågade framsmyga en antydan om det motsägande i Moses' dubbla uppträdande hos domprosten och den lärde, slogs genast till marken med den mycket berättigade och krossande frågan: Är icke Moses svensk? — Varpå det förödmjukande svaret måste bli ett nedslaget: Jo!

Men Moses' patriotism yttrar sig icke blott i ord, då han anför deputationer, den kan yttra sig i storartad handling. Moses, som är en tacksam natur, fäster sig gärna vid den plats där han haft sin verksamhet och vill gärna »göra något» för det samhälle som upptagit honom i sitt hägn. Med sitt högt utvecklade skönhetssinne väljer han alltid sådana medel, som kunna genom yttre företeelse både giva ett synligt uttryck åt hans tacksamhet och på samma gång bliva en prydnad för samhället. Aldrig har jag i egenskap av stockholmare läst en tidningsnotis, som rört min kära födelsestad, med mera intresse och uppmärksamhet, än den som häromdagen stod införd i en morgontidning under rubrik: Storartad gåva till samhället. Direktören och riddaren Moses, vars frikostighet mot Stockholms stad är vida bekant, har ånyo skänkt huvudstaden en prydnad, som i sanning kan kallas en »folkegave», för så vitt Sveriges huvudstad ännu vågar anse sig som en folkets tillhörighet. Han har nämligen på den skräpiga och avlägsna plats, som är välbekant under namnet Kungsträdgården, låtit undanröja en mängd gamla ruckel och på den alldeles värdelösa tomten låtit uppföra ett palats, vars make man aldrig förr sett och som tävlar i skönhet med världens förnämsta. Palatset, som innehåller 25 våningar och 17 handels-

butiker, vilka icke komma att få uthyras, har kostat inemot en miljon och är endast avsett att vara en prydnad för huvudstaden. Det fosterländska företaget förtjänar den största utmärkelse som kan tilldelas svensk man.

Beskrivning på palatset. Ritningarne äro gjorda av professor Münchhausen i Berlin; granitsocklarne i soubassemangen äro slipade av professorn och riddaren v. Steinmetz i Stuttgart; järnbalustraderna äro gjutna vid kejserliga gjuteriet i Danzig, förgyllda i hovförgylleriet i Weimar och polerade i Dresden.

Taket krönes av en kolossal uppasserska lutad mot en punschbricka och med Göta lejon vid fötterna. (En lycklig men skämtsam sinnebild både av den frikostige givarens sysselsättning och patriotiska sinnelag.) Figuren, som är modellerad av Italiens förnämste bildhuggare, professorn och senatorn Rossi, bildar en värdig avslutning av torgets norra fasad på samma gång den blir en saknad pendant till den så folkkäre konungs bildstod, som förgäves sökt fylla en plats i den ruskiga sandöknen.

Rummen, vilka icke komma att bebos, äro det oaktat försedda med majolika-kakelugnar, införskrivna från den kungliga fabriken i Chelsea.

Det fosterländska företaget är överlämnat till Stockholms kommun med villkor att det icke får uthyras, vilket väl också svårligen skulle gå för sig på en så avlägsen och illa känd plats.

Om man tänker sig vilken rad av försakelser, umbäranden, kroppsliga och andliga, som denne fosterlandsvän hade utstått innan han på en obetydlig värdshusrörelse kunnat sammanspara en hel miljon att handlöst skänka bort, skall man utan svårighet

nedlägga varje tanke på att andra än de ädlaste bevekelsegrunder kunna framkalla stora handlingar.

Bland stående osanningar är väl ingen större än den, att Moses med förkärlek ägnar sig åt köpenskap och penningeförvärv. I Sverige är detta så mycket mindre fallet, som han icke behöver handla, emedan alla svenska Moses äro rika. Han ägnar i dess ställe gärna sina krafter åt det älskade fosterlandets tjänst, antingen som ämbetsman, eller också ägnar han sig åt upphjälpandet av de sköna konsterna, dels i egenskap av beskyddare, dels i egenskap av utövare.

Har han tillräckligt med pengar ägnar han sig åt det allmänna. Att förklara vad som i ett konstitutionellt samhälle menas med det allmänna har sig icke så lätt, men när Moses ägnar sig åt det, så kunna vi tro att det är något förståndigt.

Såg ni aldrig på Stockholms gator en ensitsig droska, sådan som läkarne bruka den, med en stark dragare för, ila fram på de mest besökta gatorna! Ni kanske icke observerade droskan, men så observerade ni åtminstone det stora håret! Icke det? Då observerade ni icke heller den store mannen som åkte i den droskan och var iförd det stora håret! Det var ett stort vitt hår, erinrande om patriarkens i Lilla Dorrit (av Charles Dickens); det väckte ovillkorligen längtan efter en sax; man ville så gärna se hur det obetydliga ansiktet skulle ta sig ut berövat sin infattning! Stockholmarne, som visste hans namn, upphörde ändock aldrig att fråga: vem är det? Uppgifterna voro så gränslöst svävande att vi aldrig fingo reda på vem det var? Att det var Moses, det såg man ju! Han blev tid efter annan

avritad i Illustrerad tidning, men oaktat förklarande text medföljde gratis, fick man ändå aldrig klart för sig annat än att det var Moses som arbetade i det allmänna, och att hans verksamhetsfält var ett slags kommittéer. Att han var en djävla man försäkrades då och då av sakkunnige, men vad han gjort, det var en gåta, som han höll på att ta med sig i graven. Lyckligtvis dog han under för hans biograf särdeles gynnsamma omständigheter, nämligen på ett besök i sin födelsestad Norrköping, där en landsman fick i uppdrag att per telegraf meddela hans biografi till en i Stockholm utkommande tidning. Av telegrammet, som ju måste hålla sig till huvudsaker, framgick, att Moses arbetat i det allmännas tjänst, ägde Nordstjärneorden, hade ett angenämt hem, vitt långt hår och var en djävla man.

Närmare upplysningar fingo vi aldrig om den store mannen, förrän långt efteråt någon av en händelse omtalade, att han var bokhållare på ett kontor och författat ett kommittébetänkande, som vann någorlunda mycket bifall av de sakkunnige. Vad det var för ett betänkande, det fick man inte reda på, men mera djupgående forskningar upplyste att »det i väsentlig mån var dåvarande assessor Almqvists förtjänst» (det kände inte f—n någon Almqvist, men vår store Moses, den kände vi).

Om den uppväxande kontorspersonalen ville ägna sig litet mera åt det allmännas tjänst, så skulle den kanske, vi säga kanske, kunna motse en tryggad och ärad ålderdom i ett aktat hem samt litet oftare bli hugnad med Nordstjärneorden än den under nuvarande förhållanden blir.

När Moses ägnar sig åt artistiska eller litterära

värv gör han det på fullt allvar. Det finns ingen svensk som så ägnat sig åt svenska litteraturen som Moses. Han har ägnat sig åt hela den klassiska litteraturen; han har ägnat sig åt Bellman, Lidner, Lenngren, Stagnelius, Nicander, Braun, Carlén, han har ägnat sig åt Fältskärns berättelser, Mellins historiska noveller, Jolins skrifter, Snoilskys dikter, Wirséns poem och Bäckströms vers. Almqvist, Crusenstolpe, Aftonbladet, Litterärt Album, Svea, Göta och Nore hava Moses till upphovsmän.

Moses' kärlek till svenska litteraturen har också funnit sin rättvisa belöning, då Uppsala universitets nyligen avgångne kansler besatte de tvenne lediga katedrarna i svenska litteraturens historia med tvenne unga Moses, av vilkas frisinnade tänkesätt man väntar sig det allra bästa för den svenska versproduktionen, vilken står under dessa katedrars kontroll.

Moses' andliga begåvning har aldrig blivit ifrågasatt, när han ägnar sig åt det artistiska. Vi ha sett nyligen ett grant exempel på huru en äldre Moses, som ägnat femtio år av sitt liv åt ett aktat yrke, plötsligen fattas av en artistisk lusta som bryter ut i oljefärgsmålning. Han beströk några kvadratrev duk på en otroligt kort tid, hängde upp dem i konstföreningen och lyckades genast vinna Aftonbladets bifall, vilken tidning endast kunde förklara saken som ett underverk, att en person utan studier i ämnet kunde på tre dagar frambringa åtta rev och två stänger oljefärgsmålning, som eljest man behövde ett halvt liv till. Uppmuntrad av bifallet fortsatte Moses med ohejdad fart, och inom tre veckor var han professor vid Ritarakademien. Med vanlig fri-

kostighet visade han sin tacksamhet genom en storartad gåva till Nationalmuseum, bestående i sex av sina bästa tavlor, vilka mottogos med tacksamhet. Men nu var Moses' äregirighet väckt. Att få en tavla på Nationalmuseum anses av urinnevånarne i Sverige som den största heder, men Moses, som redan fått in sina sex, ansåg det var större heder att få in en i Stockholms slott. Detta var kinkigare, ty Hans Majestät hade i ett trontal förklarat, att han icke tålde oljefärgsmålning. Men Moses, som var listigare än alla djur på jorden, visste besked. När prinsen av Bohuslän fick sin första tand blev det ett jubelskri bland svenska folkets stater och kårer. Och man beslöt att giva luft åt sina känslor på många sätt. Moses fann snart sitt sätt, och tråkigt var det icke. Han hade nyss fullbordat en tavla; duken upptog en fjärdedels hektar (nya måttet); ämnet hette: »Paraden kommer». Som Moses fått väder på att en ny riktning uppträtt i Paris, där man tog sina modeller ur verkligheten, ansåg han sig berättigad och skyldig att tillgodogöra sig densamma. Nåväl, paraden anfördes av en prins av blodet; i spetsen gick regementstrumslagaren Hermann; på en trappa stodo fruarne Aronsson och Jakobsson; i fönstren syntes doktor Isaksson med fru, grosshandlar Abramsson med fru, operasångare Labansson med fru. Alla fruarne voro iförda nya klänningar från Valentin; på trappan låg en matta från Marcus; herrarne voro klädda i nya vårhabiter från Moritz Hirsch. Tavlans huvudmoment var gripande. En man har gått ur ledet och framlämnar från överstelöjtnanten ett återbud till grosshandlar Abramssons middag. Fru Abramsson svimmar i fru Isakssons

armar och nedsjunker halvdöende på Marcus' bryssel-matta. Doktor Isaksson skyndar till med en termometer för att undersöka fru Abramssons puls.

Stockholms damer, vilka enligt Sveriges officiella statistik utgöra ett antal av 93,559, sammankallades i läsesalongen vid Brunkeberg, den enda lokal i Stockholm som kunde rymma en så stor samling, och beslöto att inköpa tavlan och överlämna densamma till tandgåva åt prinsen av Bohuslän. Som emellertid endast tjugufem damer infunnit sig, fattades det beslut (under fru Isakssons ordförandeskap) att de frånvarande fingo rätta sig efter de närvarandes beslut, varpå tavlan överlämnades med påskrift: Från Stockholms damer.

Träffa vi åter Moses i ämbetsmannens maktpåliggande ställning, så är han mera nitisk än, vi måste till vår blygd erkänna det, våra egna. Vi sågo till exempel honom som polismästare i Göteborg; hans medfödda hat mot laster och brott av alla slag gav sig luft i en formlig förföljelse av allt otyg; tjuvar och skökor darrade inför hans skarpa öga, och hans kärlek till sanningen var så stor, att han icke kunde höra ett nekande svar inför domstolen utan att råka i raseri, så mycket mera oväntat som den kända tålighet, varmed han i nittonhundra år lidit förföljelser, eljest är ett karaktärsdrag hos honom.

Såsom människa i dagliga livet är Moses en mycket enkel, rättfram och vinnande person, vilken enkelhet stundom antar den glada burschikos-formen. Han hatar krus och ceremonier och skall genom sitt verksamma föredöme inverka gott och reformerande på vårt stela sällskapsliv. Sålunda har han

redan gjort förberedande försök att införa de älskvärda österländska sederna att ej lyfta på hatten och icke besvara brev. Vi hava sett en mycket omtyckt Moses, som personligen gjort försök med den behövliga reformen att inträda i salong med överrock och brinnande cigarr; han anställde de första försöken hos änkor och mindre bemedlade familjer, och lyckades fullständigt. Bland lovvärda bordseder han infört och vilka äro både angenäma och tidsbesparande är, att såsom värd ta sig själv först, stödjande sig på Macbeths teori att gästen är värd i värdens hus och därför skall serveras sist.

Moses har också en annan dygd som urinnevånarne sakna; han älskar sammanhållning mellan landsmän; aldrig ser man en Moses uppträda mot en annan Moses inför domstol, och råkar han någon gång ut för polisen, så skaffar alltid hans fredsälskande lynne honom en förlikning. Han hatar processer och låter hellre udda vara jämnt.

Vad vi utom alla hans andra dygder ha att lära av honom är hans fullständiga förakt för titlar. Aldrig skall man se honom söka en konsulsbefattning för uniformens och ordnarnes skull; aldrig ser man Moses helt fräckt kröna sin butiksdörr med svenska riksvapnet över hovleverantörstiteln; aldrig begagnar han sådana små bakvägar till Vasaorden som att, då han är handlande, låta inskriva sig i någon direktion för en välgörande stiftelse, och aldrig ser man Moses sätta ut den dumma doktorstiteln under sitt namn på ett bokomslag; däremot skall man höra med vilken gladlynt naivitet som han gör gamla ämbetsmän galna; han titulerar Kunglig Majestäts kanslister för notarier, kungliga bibliotekarier för

lektorer, när han någon gång begagnar titlar. Eljest har han blott ett enda tilltalsord, och det lika enkelt som vackert; han säger rätt och slätt: herrn och frun. Med greve- och friherretitlarna har han gått ett steg längre än vår mest demokratiska tidning, ty han har avlagt dem. Möjligen kan han av ömma släktkonsiderationer förmå sig titulera sin måg greven och sin dotter grevinnan, men aldrig gör han det med någon annan, det månde vara vem som helst.

Enkel och flärdlös är han till sin natur; det har han med sig från sitt gamla öken- och bergland, där han på kamelens kutiga rygg lärde sig försakelser av alla slag; han är därför särdeles lämplig för acklimatisering i vårt steniga land, där en ringa bärgning är hans förnöjda sinne nog.

Sådan är vår Moses!

Kanske finner läsaren min hastiga skildring nog ljus. Har Moses inga fel? Är hans karaktär och hans vandel så alldeles utan skuggor? Jo, han har ett fel, men det är icke hans och det kunde snart hjälpas, om det icke vore för sent. Han är litet bortskämd!

Moses skall vara snäll mot de beskedliga urinnevånarne, ty de ha varit snälla mot honom, när han kom fattig och mauschlande och fick lov att sätta lien på de åkrar de brutit och besått.

Om den offentliga lögnen, kanoniseringar och festtal.

Alldenstund samhället är byggt på brutna överenskommelser, det vill säga lögner, hava de ursprungligen enkla förhållandena blivit så invecklade, att den offentliga lögnen blivit en stående nödvändighet, en slags tyst samhällsöverenskommelse, som icke utan sina stora vådor kan brytas. Sålunda ser man vilka förfärliga rubbningar ett i rättan tid uttalat sant ord kan medföra, och det är icke på skämt man kallar en sådan indiskret person samhällsvådlig. Äro vi själva oskyldiga? Hava vi aldrig ljugit? Jo, vi hava det alla, ända sedan vi voro barn! Härmed mena vi icke det försynta förtigandet av obehagliga men likgiltiga saker, som icke kunna gagna uttalade men öka trevnaden outsagda.

Vi började i större skala, då vi vid altaret ljögo oss till rättigheten att få betala skatt, exercera beväring, få syssla och bli statsråd. Vi ljögo sedan med berått mod och med löjet på läpparna, då vi på ett latinskt lexikon (när biblarna icke räckte till) avlade trohetseden inför Akademiska Konsistorium.

Huru ofta ha vi icke sedan ljugit i tentamina! Professorn frågar: huru många personer i gudomen? Vi svara tre, men mena på sin höjd en. Professorn

frågar om 1772 års revolution var nyttig eller skadlig för Sverige. Vi svara nyttig, men äro bergsäkra på, att den var skadlig.

Professorn frågar oss om orsakerna till Sveriges deltagande i trettioåriga kriget. Vi svara religionsnit, men veta att det var politik eller ärelystnad. För tio år sedan svarade vi på frågan, vilken den enda förnuftiga representationen är: ståndsrepresentationen; i dag svara vi: tvåkammarsystemet, ehuru vi icke anse någondera förnuftig.

När vi träda ut i livet, är det första vi få lära oss: att tiga; förtiga viktiga sanningar, som förtegna kunna skada medmänniskors och samhällets välfärd.

Hur många gånger man tegat, då man bort tala!

Vi bli ofta förtjusta i medmänniskor, då vi träffa dem i glada samkväm! Varför? De upphöra att ljuga! De äro sanna! Man blir betagen i sin bittraste ovän, därför att man upptäcker, att han icke menat vad han sagt på fullt allvar, och vi förstå, att omständigheterna (samhället) tvungit honom att förfäkta en dumhet. Han är kanske beredd att erkänna det, om han blir varm, och de värsta kämpar kunna le mot varandra som augurer, när de råkas mellan skål och vägg — blott man icke håller tal, ty då är man inne på offentligheten och då måste ljugas.

I närmaste sammanhang med den offentliga lögnen står kanoniseringen. Det är en bland de avskyvärdaste yttringar av den civiliserade människans förfalsknings- och härsklystnad. När hon nämligen icke själv förmår tillfredsställa sina onda begär, så uppfinner hon fetischer, helgon eller i moderna tider:

storheter. Broder Bartolomeus låter flå sig ända till knävecken hellre än att falla på knä för dumheten, och han blir föremål för en eftervärlds beundran, Erik IX blir kallad helig därför att han skänkte efter orättfärdigt pålagda skatter. Birgitta blev helgon därför att hon visat ett personligt mod vid uppträdandet mot en usel regentfamilj, som ville förstöra landet; men munkarne som utverkade helighetsförklaringen, de beundrade mindre, men beräknade mer fördelarne av att få ha ett eget helgon. Kristendomen, som helt fräckt påstås ha nedslagit de gamla avgudarne, har tvärtom uppfunnit mänskodyrkan; hedningarne dyrkade naturkrafter, de kristna dyrkade människor, börjande med Kristus. De gamla katolikerna dyrkade olyckan, modet, självförsakelsen, motgångarnes dygder med ett ord; de nya katolikerna, och våra kära protestanter också, dyrka framgången, lyckan, succés'n (till vad pris som helst!), den erkända framgången.

I Uppsala domkyrka hade våra förfäder bland många andra kapell också ett åt jungfru Maria, Jesu Kristi moder, en den olyckligaste av kvinnor, som såg sin son först växa ifrån sig, så att absolut missförstånd för livet uppstod, sedan framhärda i villfarelser (enligt hennes förstånd) och slutligen avrättas under de mest upprörande omständigheter. Mater dolorosa måste bli alla mödrars vän, och den dyrkan som i den stilla kyrkan ägnades den olyckliga var icke farligare än den man i våra dagar ägnar en fet professors staty under ett fackeltåg.

Men reformationen kom, hänsynslös, praktisk, materialistisk, framgångsrik; avgudabilderna (som de kallades) blevo störtade och templet rensat, isyn-

nerhet på ädla metaller, ty trätavlorna och träbilderna fingo mångenstädes sitta kvar in på våra dagar, och sitta där än. Då blev mater dolorosa också störtad — och det var nog så rätt; hennes kapell blev som de andra så naket som en farstu; Erik den heliges (han som skänkte efter olaga skatter) blev också rensat; men fyrtio år efteråt börjar man reparera och några år därefter ligger ett nytt helgon (mellan tre hustrur), just samme man som störtat både Erik IX och jungfru Maria; och han var den störste och obarmhärtigaste skattdrivare som Sverige haft. Det gick dock an, ty han hade gjort en stor bedrift som lever, om han också icke gjorde den ensam. Jungfru Marias kor stod länge öde. Man hade litet försyn för den sörjande modren. Men det kom en dag, då efter några lyckade nappatag med katolikerna man icke längre hade någon försyn alls. Det växte uti södra Pommern en skön baron, som hette von Schlippenbach von Feissenhausen; under ett dryckeslag råkade han piska upp en prins av blodet, som på skämt spottat honom på högra örlappen. Som den regerande fursten av södra Pommern befann sig i en tillfällig penningförlägenhet, dömdes den gripne baronen att mista sina gods. Utblottad på allt, erinrade sig baronen, att det norrut bodde ett beskedligt folk, som tyckte mycket om utlänningar. Folket kallades svenskar och kungen hette — ja det var inte så noga.

Baron Schlippenbach kom till Sverige, blev hovmarskalk och dog. Han begrovs i Uppsala domkyrka, i jungfru Marias kor, och där ligger han än. Domkyrkovaktmästaren, som har så mycket att berätta om ärkebiskop Mennanders och Johan III:s

lysande bedrifter, stannar stum inför baron Schlippenbachs gravkor. Han har inte ett ord att säga!

I våra dagar har helgondyrkeriet antagit storartade dimensioner; nu kanoniseras sångerskor, aktriser, modellörer, verspoeter, trävaruhandlare, riksdagsmän, sådana som måla oljefärgstavlor, idealisera brännvin (brännvinsförädlare), resa, sälja egendomar. Men allmänheten slipper som oftast från besväret, ty man gör det själv. Det enklaste sättet är att beställa sin byst; är man mindre bemedlad, så har man den fördelen, att man samtidigt får vara mecenat mot en elev, som genast skyndar att sätta in notis i tidningen, där hans namn får en gryende glans vid sidan av det stora namnet. Bysten exponeras i konstföreningen, recenseras i tidningen och stannar hemma i barnkammaren på ett linneskåp. Närmare motsvarande medeltidens kanoniseringar äro våra »uppgrävningar». Ett universitet har icke haft någon framstående förmåga på femtio år; då måste man verkställa en uppgrävning för att kunna få en fest, som alltid verkar uppfriskande i en småstadshåla.

En teater går med dåliga hus en längre tid; man letar i en teateralmanacka; alltid hittar man en födelse- eller en dödsdag och man anstaltar om en uppgrävning med prolog. Som alla stora dramaturger och aktörer hava varit så förtänksamma att de kommit till världen och gått hädan under säsongen, så kan aldrig hända så illa att en uppgrävning behöver verkställas under den varma årstiden, då teatrarne äro stängda.

Kungliga lik, som äro balsamerade, få icke av allmänheten uppgrävas; man inskränker sig därför att vördsamt frammana deras skuggor. Detta går

till på följande sätt. Man går en mörk höstkväll med en fana och ställer sig utanför Riddarholmskyrkan. På ett givet tecken infalla sångarne i en hymn av Atterbom, då genast de höga fönstren fyllas med skuggor, som hålla för öronen och nicka beskyddande åt det unga Sverige, ty det är mest ungdomen, som av sina lärare uppmuntras att dyrka skuggor för att de icke skola taga en onyttig del i verklighetens bråk.

Därpå blottar sånganföraren sitt huvud och säger: leve t. ex. konung Fredrik den förste. Efter ett niofaldigt hurra avtågar ungdomen under bevakning av traktens poliskonstaplar till Bährs kafé, där man dricker punsch.

Snickarnes sångförening ville också vara med om att mana fram kungliga skuggor, men Historiska sällskapet, som har alla balsamerade på entreprenad, avstyrkte snickarnes anhållan, emedan (påstods det) de icke kunde någon hymn av Atterbom.

Våra stora minnen, ja det är också en historia. Vården av våra stora minnen har som vi veta blivit överlämnad åt en självvald kommitté, bestående av en hovintendent, Historiska sällskapet, vaktmästaren i Riddarholmskyrkan, vaktmästaren i Historiska museum, redaktionen av tidningen Aftonbladet och amanuensen Ballhorn.

Vi kunna med lugn möta kommande stormar då vi veta, att våra stora minnen vårdas av sådana män. De äro vaksamma, nyktra, ordentliga och påpassliga. De hava alla på sina skrivbord en historisk kontorsalmanacka och veta precis när ett stort minne skall upplivas. De läsa alla tidningar och tidskrifter

och spåra på långa håll attentater mot våra stora minnen.

Vårt historiska museum är i sitt slag det enda i Europa. Det förvarar en mängd historiska saker, som alla äro på ett eller annat sätt förknippade med våra stora minnen. Där finns 2,000 stenyxor, som äro varandra så precis lika, att om man lägger dem i en säck och skakar om dem aldrig så väl, så skall inte fan själv kunna ta fram en som är olik den andra. Denna kompletta likhet, som förefaller den oinvigde obegriplig, skulle dock utgöra ett av de starkaste bevisen för nationens härledning ur en enda stam. Av dessa intressanta yxor, som upptaga nedre våningen, äro tyvärr blott ett fåtal avbildade i Sveriges historia, men de övriga äro under utgivning ämnade att utkomma i häften under loppet av 50 år. Andra våningen upptages uteslutande av säkerhetsnålar från mässingsåldern. De äro också under utgivning. Tredje våningen upptages av järnskrot, vilket rubb och stubb är utgivet i tio starka band. Det mesta härleder sig från guldåldern. Längre upp finns ett nålhus, som tillhört mamsell Hagerman; en säng i vilken Gustav IV Adolf är född (äktheten är dock ifrågasatt), en bänk, på vilken Fredrik I sovit av sig ett rus samt Bernhard von Beskows ordnar och bläckhorn.

Stolligt kan i sanning kommitténs uppträdande kallas, då härom året en verklig attentatsepidemi rasade mot våra stora minnen. Hovmarskalken von Beskows bläckhorn, som förvaras under glas och nyckel i Historiska museum, hade på ett obegripligt sätt blivit fyllt med ärter. Vad skulle detta betyda? Ja, det var icke lätt att säga, men att det var ett

attentat, det var avgjort. Några vågade i all tysthet gissa, att det skulle vara en skändlig anspelning på hans poesi (vilken i så fall menades verka som okokta ärter); men anspelningen var för smutsig för att kunna vinna tro. Men larm slogs; Aftonbladets kommitterade blåste upp i stora oxhornet; amanuensen Ballhorn skriade i en kort artikel och beklagade att bristande utrymme hindrade honom att säga allt vad han ville; Svenska Folket fick en grundlig duvning för att det icke hade mera aktning för våra stora minnen.

Det var en skräckens och jämmerns dagar. En bekant författare, som vågade uppträda till Svenska Folkets försvar och skjuta skulden till den »obetydliga förseelsen» på museets vaktmästare, blev sliten i stycken. »En obetydlig förseelse! Ha! där ser man frukten av de läror som våra så kallade (alltid så kallade!) realister sprida! En obetydlig förseelse! Ha! Att draga våra stora minnen i smutsen (alltid i smutsen!).» Aftonbladet slutade med att åkalla polisen mot sådana författare. Men då blev fan lös. När Dagbladet nämligen fick höra, att någon annan vågade ropa på polis, blev det alldeles utom sig. Stockholm var uppfyllt av skräck. Den oförsiktige försvararen av Svenska Folket, som varit nog dum att sätta ut sitt namn, blev anklagad (i Aftonbladet!) för en hel mängd brott mot strafflagen, varöver hans hustru och barn råkade i förtvivlan. Familjebanden hotade att upplösas; fäder straffade sina söner därför att de sågo på dem, att de icke trodde på von Beskow; personer som råkades på gatan undersökte varandra med ögonen om de trodde på von Beskow eller inte; den som teg i ett sällskap,

där von Beskow var samtalsämne, var genast röjd och kastades ut; unga ärelystna studenter, som hade lukt på vindkastens fördelar, skrevo artiklar i tidskrifterna och nu, när de vågade sätta ut sina namn, blevo de stora litteraturhistorici och en blev docent.

Resultatet: von Beskow kanoniserades till nationalskald, amanuensen Ballhorn blev hedersdoktor och hedersledamot av alla lärda sällskap (till och med det entomologiska), fick Svenska akademiens understöd såsom vitter författare, varpå han genast stiftade ett sällskap »för vården av våra stora minnen».

Men i all tysthet fick vaktmästaren i Historiska museum en enskild skrapa, därför att han glömt att taga ut ärterna, när han sköljt von Beskows bläckhorn. Men det kom aldrig i Aftonbladet! Tycker någon det!

*

Bittrare och vackrare har aldrig det sörjande Svenska Folket uttryckt sin tröstlöshet än då en gammal boktryckare dog härom året. Mannen, som skrev versstycken, hade med ovanlig klokhet och takt förstått att tillfredsställa både folkets och de kungligas poetiska behov. Han hade nämligen använt sin ungdom på det folkliga och nu ägnade han sin mannaålder åt det kungliga, varigenom han blev allas gunstling och kommendör av Nordstjärneorden. Den senare delen av hans verksamhet hade självskrivit honom till odödligheten i Svenska akademien. Detta hindrade honom likväl icke att dö som vanliga människor. Sorgen var gränslös. Och Svenska Folket ålades i Posttidningen att ha kungssorg. Han

dog i januari och som Svenska akademien icke hade sammankomst förrän i december måste den olycklige, som på högtidsdagen skulle på Svenska Folkets vägnar begråta honom, hålla sorgen frisk i elva månader. Det var mer än mänskligt begärt. Den olycklige hade en den angenämaste sommar i en vacker trakt vid västkusten, han reste genom Europas intressantaste städer, och nya vyer över livet öppnade sig för honom. Sorgen som hängde över honom som ett hotande moln skingrades, och när han återvände om hösten frisk och rask hade han glömt bort alltihop. Men den 20 december nalkades hotande och nu revos såren upp. När han steg i land vid Skeppsbron och gick hem över Stortorget, där han såg stora börssalens fönster, då vaknade minnet av den avlidne och sorgen kastade sig över honom med fördubblad kraft. Det lysande sällskapets handlingar bevara de dyra orden, vilka ådagalägga en sådan sann och rörande uppriktighet i känslan för den avlidne, att Svenska Folket skyndade i Posttidningen giva sorgtalaren en tacksamhetsadress för det härliga sätt på vilket han givit luft åt dess gränslösa sorg, varpå författaren avgiver den blygsamma förklaring att: »talet är i hastighet på papperet kastat. Kanhända har det därigenom vunnit i helgjutenhet vad det förlorat i utförlighet och utarbetning». Orden äro för dyrbara att icke vi skulle vilja pryda dessa sidor med desamma, och sorgtalarens stil så lättläst, klar och oöverträffad, att vi icke frukta att trötta våra läsare.

»Det är med känslan av en stor, en oersättlig förlust som vi detta ögonblick här samlas. Denna känsla uppfyller så alla hjärtan, att jag ej ens be-

höver nämna dess anledning. Låtom oss tala med varandra om vår gemensamma sorg! Denna betraktelse må vara värdig den, åt vilken den ägnas.»

Man hör huru snyftningarne avbryta de eljest så långa akademiska perioderna.

»Det hörer till sorgens väsende att ej vilja släppa sitt föremål. Själv vet hon ej av att detta föremål förvandlar sig under hennes händer. Detta sker blott småningom, och är tidens verk; varför han ock gäller såsom den bästa tröstare. Detta är sant, ehuru i annan mening än den, vari lättsinnigheten låter sig tröstas. Den verkliga sorgen, som lever i sitt föremål, skjuter ifrån sig all den tröst, som kunde hämtas av glömskan. Denna sorg lever av sitt eget minne. Men minnet, som är hennes smärta, blir tillika hennes tröst. Kännare av människohjärtat veta detta väl. De veta, huru motbjudande förströelsen (utrikes resor och vistelse på badort!) är för det sörjande hjärtat. De fördjupa sig tvärtom med detsamma i betraktelsen av det älskade föremålet. Sådant är det verkliga, det sanna (icke det hycklade!) deltagandet; och under dess milda inflytelse framgår ur sorgens egen natt det förklarade, det saliga minnet, som självt är en tröstens ängel. Vid stora allmänna förluster behöver detta deltagande ej framkallas. (Hör!) Det kommer självmant. Också är det vid sådana tillfällen som den sanna sorgen bäst visar hela sin förädlande förmåga.»

Talaren hade nämligen under de elva månaderna glömt att karlen var utskriven då han dog, att hans skrifter voro genom boktryckarens försorg bevarade åt eftervärlden och att således den avlidnes utslitna hydda var tämligen obehövlig här nere.

Emellertid skulle talaren enligt vanliga begrepp gått lös på ämnet efter en så grundlig inledning, men sorgen är djup och hans känslosträngar dallra:

»Vore dess föremål verkligen de förgängliga, var funnes då tröst, om ej i glömskans och förströelsernas flod? Men det är ej så. Den sanna (!) sorgen är födslosmärtan av det evigas (den avlidne boktryckarens) uppgång i själen. Väl är den älskade vännen med tusen fibrer fästad vid det sörjande hjärtat, och alla dessa fibrer blöda, då sammanvarons ljuva lycka så plötsligt avbrytes; men egentligen avlägsnar sig blott föremålet för att träda framför oss, uppöver oss i egenskap av en blid, ledande skyddsängel; och i den himmelska luft, vari han höjer sig, framlyser först hans sanna ovanskliga natur. Det visar sig, att han nu först är och verkligen lever sitt rätta liv, höjd över jordlivets kvalm och töcken i evig eter, ren och ung; att allt vad han på jorden verkat (skrivit versstycken) nu framträder i sitt rätta ljus, nu lyser i sin sanna skepnad.»

Den olyckliges sorg var icke uttömd med detta, ty han var ledamot av ett okungligt poesisällskap, som fordrade att han två månader därefter skulle sörja den bortgångne om igen. Han kunde icke säga nej. Uppdraget var grannlaga; de häftigaste känslorna hade lagt sig, festtalets rus hade gått om och nu blev det annat av.

Om icke handlingarne voro tryckta, skulle man ha rätt att kalla mig en ljugare, men nu äro de tryckta och som realist håller jag mig till verkligheten, vilken har mera anspråk än fantasien. Vår festtalare skildrar i poesisällskapet sin första bekantskap med den avlidne. Hör!

»Huru vi kommo till tals med varandra, minnes jag ej, men väl att vi snart befunno oss i den häftigaste dispyt. Det gick så då, som alltid sedermera. Vi ha aldrig samtalat utan att disputera, och då vi aldrig kommit överens (Hör!), torde därav den slutsatsen också dragas, att vi i själva verket aldrig förstått varandra (jämför ovan: 'samvarons ljuva lycka', 'den älskade vännen', 'tusen fibrer'!).» Vidare!

»Jag erfor snart, att man med honom icke kunde föra något ordentligt resonemang. Han vek av och undan och återkom ständigt; och man visste lika litet gången av hans tankar som solstrålens väg genom löven.»

»Egentligen upprepade han detsamma, fast med andra ord. — — — Vid varje försök till en ordentlig slutledning vände han sig åt sidan för att äta lingon bredvid vägen...»

Efter dessa graverande anmärkningar kastar festtalaren ett blomsterregn på ett par kvartsidor, rädd att ha sagt för mycket; därpå blir han modigare igen och skjuter vännen utan pardon i sank.

»Ett fattades honom... Föryngringsprocessen i historien var honom förborgad. Han hade intet öga därför, utan levde på motsatsen emellan det nya och det gamla, varvid, i den mån han själv åldrades, det senare (d. v. s. det gamla) tycktes få överhanden.» (Och därför sörjdes han så djupt).

Talaren skyndar att kasta en tunnsäck förgätmigej på hans gravkulle och slutar, glad att ha fått sagt e t t sant ord åtminstone.

Så där ramla våra ideal vid närmare påseende och vi behöva i sanning icke riva dem ner med våra oskära händer. Men om festtalaren trodde sig ha

kommit ifrån saken med förgätmigejar, så har det vakande straffet efter båda vännernas död lagat så, att, under intrycket av personlighetspredikandet, åtskilliga egenhändiga brev av festtalaren kommit i ljuset, vari han yttrar sin verkliga mening på ett ganska realistiskt sätt. Han skriver nämligen till den sörjde då levande skalden och tackar honom för det odödliga stycket konfirmanderna, sålunda:

»Jag tycker mycket om dem, isynnerhet den idylliska inklädningen, som är verkligen charmant. Jag hade blott önskat, att du slagit ihjäl den gamle prästen, sedan han läst välsignelsen, och låtit barnen följa honom till graven, så hade man ej blott ett didaktiskt utan ock ett poetiskt helt!»

Tänk så vanvördigt!

Men handlingarne (de förargliga handlingarne!) bevara ett annat brev från vår festtalare till några andra vänner, däri han beklagar sig, att den så djupt sörjde vännen utspritt förklenande rykten om honom och en hans utgivna skrift, vilken han skickat till den begråtne bortgångne »jämte ett ganska vänskapligt brev, och att jag tills dato ej från honom haft ett enda ord, ehuru han, såsom jag vet, skrivit därom till andra och skämtat däröver!»

Vari bestod då samvarons ljuva lycka, den älskade vännen, de tusen fibrerna?

— Humbug, sir? — Oh yes!

Förbannelse över festtalet och den offentliga lögnen!!

Claris majorum exemplis eller ärftligheten utan moral.

Det var ovanligt livligt i den numera övergivna riddarhussalen. Tvenne skurfruar gingo omkring och torkade damm, gammalt adeligt damm, som legat kvar sedan 1865, då det skuddades av fötterna på de bifallsstampande ädlingarne, höggrevligt damm, som gnuggades av det blå klädet, när rikets herrar vredo sig i ångest på bänkarne, friherrligt damm av det finaste uniformskläde; men där låg även ofrälse skrivardamm luggat av slitna svarta bonjourer, för att inte tala om det som låg på läktaren, ty dit hade inte fruarne kommit än.

Lantmarskalkens elfenbensstol stod tom; på bordet låg klubban och några upplagor av vapenboken; det såg ut som det varit auktion. Bakom stolen stod Gustav Adolf (den 2:dre) och kastade tomma marmorblickar ut över den tomma salen ända uppåt Ehrenstrahls takmålning.

Men solen lyste in genom fasadfönstren och skänkte en förnyande glans åt sköldarne på norra sidan.

— Det var ena roliga tapeter, sade den yngre frun, som ännu icke hade sett mycket av livet.

— Å, kära barn, det är deras skyltar, svarade

den äldre frun, som hade varit med om det gamla statsskicket.

— Å, Jessus, är det skyltar?

— Ja, det är vapenskyltar, vapen, förstår du?

— Vapen? Som de ha slåtts med?

— Nej, nej, för all del, sådana vapensköldar, som de gömma sig bakom då de slåss.

— Och de ska hänga här nu?

— Ja, de ska någonstans hänga; men det är från forntiden allt det här, så att det har man inte reda på.

En ung herre med svart sammetsmössa och ett färgschatull i handen hade inträtt och stannat på stora gången. Han kastade några vanvördiga blickar omkring väggarne, lade huvudet bakut mellan skulderbladen, tittade uppåt takmålningen och ryckte på korsryggen såsom endast en artistelev kan rycka på axlarne, då han ser något underhaltigt.

Därpå gick han rakt mot fruarne och frågade var numro 806 hängde, adliga ätten numro 806.

Detta kunde fru Lundin upplysa om, så mycket mer som hon redan på morgonen ställt fram stora kronstegen framför numro 806. Saken var nämligen den att en plåtslagare hade trampat in taket, då han skulle reparera dygderna till sista riksdan, vilket åter haft till följd att det regnat in på vinden och runnit ner genom trossbottnen samt sugit sig ner genom gipstaket och starkt angripit en vapensköld, vilken just råkade bära den nämnda nummern. Varför just den bar den nummern, det berodde väl av slumpen, men fruarne trodde att det nog fanns någon som rådde över slumpen också. Det var en ful fläck i taket; den såg ut som ett träsk, men från

träsket kröp en rödbrun orm nerför väggen; den hade kunnat störta sig ner på 805, 807, på vilken som helst av femtio nummer, men den gick förbi dem, som om den vita ängeln hade satt sitt tecken på dem, och den träffade sitt mål som en välriktad pil. Det var icke något ovanligt med det vapnet. Hjärtskölden var delad i tre silverfält, på vilka voro tre hundhuvuden i guld; den var icke krönt med hjälm eller krona, utan hade överst tre påfågelsfjädrar, på vilka ögonen voro utförda med en ovanlig naturtrohet, så att de skådade omkring sig med vilda skelande blickar. Men nu hade ormen krupit in i fjäderbusken, dragit sitt smutsiga slem över ögonen, så att de sågo ut som grå starren, och den hade slingrat sig ner mellan lövverket och utgjutit sitt gröna etter, som den samlat uppe bland dygderna på koppartaket, över de tre silverfälten, men hundhuvudena rådde den icke på, ty de voro av guld.

Emellertid hade den unge herrn klättrat upp på stegen med sitt schatull, och där satt han nu och sökte någon anledning att uppskjuta med sitt restaurationsarbete, vilket icke just roade honom. Han tog upp en rotpipa ur västfickan och skulle slå eld, då han erinrade sig att han var på ett bättre ställe, varför han för artighetens skull slängde en fråga åt fruntimren.

— Får man röka här?

— Å, han skulle skämmas, svarade den äldre frun.

— Får man tugga då?

Frun ansåg sig icke behöva svara härpå, men förklarade bestämt, att han icke fick spotta på golvet.

Den unge herrn avvaktade icke vidare order utan

lade in en bit tobak och började vissla på Norrköpings skarpskyttemarsch.

Detta var mer än en gammal väggskäkta kunde lida, som suttit hundra år i en bänk på referentläktaren. Hon hade visserligen hört mycket i världen, mycket förståndigt tal, mycket vrövel, och rätt mycket oväsen, men aldrig hade hon hört någon vissla på det här stället. Hon hade tillbragt sin barndom i en grindstolpe, därpå slagit sig ner i en kunglig sjuglasvagn, som kört fast i grindstolpen och slutligen följt med riksmarskalken (när han for upp med regalierna) till riddarhuset. Som hon icke kunde lägga av sina medfödda folkliga tycken, sökte hon sig upp på läktaren, där hon alltid kunde påräkna doften av våta kläder och skodon. Nu hade hon emellertid sovit i fem år, hon och hennes nittionioåriga unga dotter, då de båda väcktes av det nya okända bullret. Yrvaken stötte hon dottern i sidan och bad henne stiga upp och se efter vad som var på färde.

Denna återkom efter en utflykt upp på barriären med den underrättelsen, att det var en målargesäll (tänk om han hade hört det!), som höll på att stryka på en av plåtarna. Detta sista ordet uttalade hon med stort förakt, emedan skäktorna underkänna allt som icke är av trä. »Trä ska det vara!» Emellertid var den gamlas nyfikenhet väckt och hon beslöt att i sällskap med dottern anträda färden för att själv taga reda på saken. De togo ett kort farväl av referentbänken, vandrade utåt läktarens golv mellan små högar av torkad tobaksstjälk och uppnådde slutligen väggen. Därpå började en vandring över plåtarna, varvid den gamla icke kunde återhålla den

anmärkningen, att man blir kall om fötterna av att gå på det dumma järnet. Den unga däremot måste då och då ge luft åt sin förvåning över alla de granna och underbara saker hon skådade. De vandrade genom skogar av ek; de stötte på troll och gripar och ormar och drakar; de vandrade över torn och fästen och städer, mellan stumpar av människor och djur, mellan kronor och spiror, stjärnor och solar. Slutligen uppnådde de taklisten. — »Håll i dig», sa den gamla, »för nu bär det av ut på djupet. Vi ska ut till stora tavlan där mitt i taket, där ha vi lärft och oljefärg.»

Det var en vådlig färd. Än var det en spricka i gipsen, än var det en spindel som lagt ut sina nät, än en förrädisk brygga av damm som rasade under fötterna. Deras liv svävade i fara och de voro flera gånger nära att få svindel och störta ner i djupet. Omsider kände de lukten av oljefärg; de voro framme. »Följ», sade den gamla. Och nu vandrade hon fram mellan moln och dygder ända tills hon kom fram till Sveas mantel. Där hade artisten lagt på ett halvt skålpund karmin i ett briljant veck. I skydd av detsamma slogo de sig ner. Den gamla gnuggade sig i ögonen och spejade dit ner. — »Se åt vad det är för nummer på plåten», sade hon! — »Åttahundrasex», sade dottern genast. Den gamla blev tankfull och stödde sin panna mot sjätte bakbenet. — »Tre hundhuvuden; tre påfågelsfjädrar! O, Solon, Solon!»

Nu var det den ungas tur att bli överfallen av nyfikenhet; och hon upphörde icke att bedja om en förklaring, förrän modern lovade henne att berätta historien om 806, vilken härmed följer såsom

den i hast upptecknades av en råtta, som satt på referentläktaren

Väggskäktans berättelse om numro 806.

Hans Majestät konung Magnus Ladulås låg en natt över på Tiveden under norska kriget. Han kastade sig oroligt på sin bädd, ty han led av ett njurlidande, som han ådragit sig genom omåttligt begagnande av alicante. Det var ännu mörkt och han ville icke tända ljus. Han kände på sitt vattenur. Fyra! — Ännu två timmar till dager. Han steg upp, gjorde några böner, drack ett glas öl, och lade sig att fundera. Så låg han till dagningen och kastade sig i oroliga tankar på sin bädd. Om morgonen då läkaren inträdde fann han konungens tillstånd så betänkligt, att han måste ordinera något uppfriskande, till exempel en avrättning eller en jakt. Som det icke fanns några bönder tillstädes och konungens folk icke kunde umbäras, beslöt man sig för en jakt. En lycklig händelse hade också fogat så att man fått spår på ett älgstånd ett stycke upp på Tiveden; men det fanns en omständighet som däremot hotade att tillintetgöra hela kuren: man hade inga hundar. Det var en ny olycka. Konungen, som ett ögonblick hämtat sig från sin nedslagenhet, blev nu utom sig och han föll gång på gång i vanmakt och hela lägret råkade i oro. Man utfäste stora belöningar åt den, som kunde skaffa en hund. En hund! En hund! ljöd det i skogen, men förgäves.

Konungens tillstånd förvärrades.

En dov stillhet vilade över lägret. Man fruktade det värsta och ingen vågade röra sig. Slutligen

fram emot middagen, just då läkaren hade skakat på huvudet, hördes ett skall uppifrån tjockaste skogen. Först några djupa tag, som av en bandhund, vilken skäller för att det ska så vara, sedan ett livligt stövarskall, som klingar likt ett jakthorn och betyder att han fått upp, och därpå ett ihållande gnäll, som om han låg med nosen i hälarne på en hare. Ett dånande hurrarop vältade fram mellan tältgatorna, och man väntade varje ögonblick få se, huru den flämtande jakthunden skulle skina fram i skogsbrynet. Men vad fick man se? Generalfälttygmästarens borstare kom framlunkande mellan granstammarne vinslande och fägnande. Man skrattade först, men sedan blev man allvarsam. Konungen, som störtat upp från sin bädd, kom ut och blev vittne till scenen, men Måns borstare lät icke tiden gå förbi i onödan utan han öppnade genast sin mun och talade med mössan i handen:

— Ers majestät, mina herrar! Med kännedom om befintligheten av den sjukdom, som behagat hemsöka Ers majestäts höga njurar, och med kunskap om det läkemedel, som föreslagits jämte den fullständiga frånvaro av detsamma, har jag tagit mig friheten erbjuda min ringa tjänst.

— Vad kan du? frågade konungen förtörnad.

— Skälla, Ers Nåde!

— Det är bra! Kan du gå på älg?

— Nej, jag skäller inte på så stora djur, de slå tillbaka. Men harar, hjärpar och andra smådjur, som jag rår på.

— Det är bra! Jag har visserligen aldrig skjutit hare för borstare, men det är nytt och det kan för-

strö mig. — Blås upp, hornblåsare, och sadla upp, stallmästare!

När middan kom hade konungen skjutit tre harar och han var mycket glad. Måns borstare blev framkallad för att mottaga belöningen.

— Vill du ha guld eller ära? Välj, ty du kan icke få båda!

— Ära, Ers majestät!

— På knä, din hund!

Måns borstare föll på knä, fick tre slag på axeln av en pamp och han steg upp adelsman.

— Du skall föra tre hundhuvuden i din sköld till minne av dina utmärkta förtjänster, men i stället för hjälm skall du ha tre påfågelsfjädrar, ty din fåfänga var större än din snålhet. Du är fri, Måns Hund; gå ut, föröka dig och uppfyll jorden!

Nu var Måns adelsman! Nu skulle han köpa sig en rustning med sköld och svärd och åka i vagn. Men han hade intet guld. Han försökte på sin nyförvärvade kredit anlägga en blanksmörjsfabrik, men han gick under i konkurrensen. Han genomgick alla förödmjukelsernas grader och återvände slutligen till sin förra plats såsom borstare hos generalfälttygmästaren. — Men nu var han gift och hade barn, små adelsbarn, som skulle uppfostras efter sitt stånd, och det var icke lätt. Sonen avancerade till sergeant, fick mästermans avsked, gifte sig och höll namnet vid liv.

Ätten utmärkte sig icke synnerligen under de följande hundra åren, men förhöll sig tyst och stilla. Det högsta någon kunde bliva var fanjunkare med löjtnants avsked. Den märkliga orsaken till adelskapets uppkomst var glömd, och familjen levde som

fattiga adelsmän. Men det var något som gnagde och gnagde. Äran fanns ju, men penningen saknades alltjämt, och ingen av ätten vågade numer slå sig på den föraktade köpenskapen; skölden måste hållas blank och familjen måste söka sin utkomst i statens tjänst. Ätten kunde icke urarta, ty den hade aldrig varit uppe, men den kunde icke heller stiga — av brist på pengar. Stamfaderns eminenta förmåga, som förvärvat honom adelskapet, hoppade över sex generationer tills den dök upp hos den bekante Daniel Hund, vilken av Johan III släpptes lös på Erik XIV, om vilken Daniel skrev sin krönika, och därmed blev den förste krönikören i fäderneslandet. Som Johan var en tacksam natur, uteblev icke Daniels befordran. Med befordran kom guldet äntligen, och snart syntes Hundska palatset resa sig invid Norrmalmstorg. Nu fördes ett lustigt liv; så lustigt, att när Daniel dog, arvingarne måste gå ifrån alltihop. Gamla käringar sade: orätt fånget är lätt förgånget, men avisorna sade att Hund var en profet (emedan han angripit en kung) och de föranstaltade en insamling för släkten.

Här har jag en lucka i biografierna, men det vet jag att ätten framsläpade ett tynande liv ända till Carl XI. Då var det som släkten skulle slå ut i blom. Det fanns en son begåvad med något mindre huvud, men med mera fåfänga, med mindre känsla, men mera samvetslöshet än de andra barnen. Han sattes på kontor. Man vet icke så noga, men det uppgives, att han på ett mindre lovligt sätt bidragit till familjens (d. v. s. sitt) underhåll, varefter han måst anträda en hastig resa till Nya Sverige.

Nya Sverige i Amerika var icke som nu en akt-

ningsvärd mönsterstat av idel hederliga och i alla avseenden utmärkta medborgare, till vilka Europa blickade upp med avund och beundran. Nya Sverige var likasom hela Amerika den tiden en soplår för Europa, dit allt slödder samlades. Som emellertid vår vän hade förstört respengarna i en hamn, måste han förrätta vissa mindre sysslor ombord för att kunna få komma med, vilket gav honom anledning att vid framkomsten låta trycka visitkort, där han titulerade sig Löjtnant i K. Majestäts Flotta. Det där K. Majestät gjorde ett väldigt intryck på amerikanarne, och löjtnanten skulle ha stigit högt som ämbetsman, om han kunnat hålla mun, men det var just vad han icke kunde. Efter några års vistelse i det dyra landet greps han av en djup hemlängtan, vilken tillsammans med några polismän gjorde, att han snart befann sig som lättmatros på en hemgående brigg.

Hemkommen till Stockholm fann han sig litet främmande. Många av hans jämnåriga hade genom arbete, försakelser och redbarhet förskaffat sig en ställning, ja de funnos som voro berömda män. Detta alstrade hos honom ett djupt missnöje, icke med det bestående, ty detta ägde ju alltid en möjlighet att kunna skaffa honom det bra, utan med vissa personer, som hade det bättre än han. Samtidigt med detta missnöje och flera uteblivna måltider, märktes hos honom ett oanat intresse för litteraturen, helst den sort som går in på mycket korta rader och betalas per fot. Vår vän befann sig snart inne med alla fyra i den under Carl XI så livligt blomstrande tidningslitteraturen. När han emellertid snart nog uttömt sina ämnen, det vill säga sina gamla vänner, blevo

hans artiklar sällsyntare och måltiderna mera oregelbundna; den grymma fattigdomen tog honom i hårda famntag och snart befann han sig inom lås och bom på gäldstugan. Men nöden är uppfinningsrik och (vi måste nu efter han är utfattig upphöra att kalla honom vår vän) vår man kände sig danad att göra det sjuttonde århundradets största uppfinning: Resebreven. Från Rådstuguhäktet utgingo snart de allra härligaste reseskildringar från Tunis och Konstantinopel och från krigsteatern fingo känsliga tidningsläsare de mest uppskakande skildringar från »En svensk adelsman», vars personliga mod framlyste på varje rad och där generalernas (somligas likväl) göranden och låtanden underkastades en sträng granskning, men särskilt märker man en författarens synnerliga förkärlek för allt som rörde sjöväsendet, och i sina granskningar av förslagen till flottans omorganisation röjde han en förvånande sakkännedom i detaljen; han kunde yttra sig om kabelklys och rundbultar, nämna varenda repstump vid namn och visste huru många kannor tjära åtgingo till att lappsalva en storstångsbardun, vilka sakupplysningar naturligtvis voro av oberäknelig nytta för sjöförsvaret. Tack vare sin uppfinning befann sig vår man snart på fri fot; med friheten återkom modet och med modet övermodet.

Åtskilliga nyheter hade emellertid visat sig inom huvudstadens samhällsliv; man hade fått en fabrik och man hade fått ett bolag, i vilket de kungliga hade aktier. Tvenne sådana patriotiska företag kunde icke äga bestånd utan att allmänheten, som voro företagens förläggare, skulle erhålla regelbundna underrättelser om de båda inrättningarnes ställning, sty-

relsens önskningar och beslut, framtida avsikter och mera dylikt. För sådana goda ändamåls vinnande ansågs ett tidningsblad vara det mest passande medel. Till redaktör söktes en person, som genom sin opartiska ställning till alla affärsförhållanden kunde inse, att den franska karduansfabriken var den enda berättigade, och att det italienska glasbolaget var det enda behövliga för Sverige; dessutom skulle tidningschefen vara en man med hård panna, som kunde tillbakaslå alla orättfärdiga angrepp från avundsmännen (konkurrenterna), men tillika äga insikt i alla ämnen, som intresserade allmänheten, såsom poemböcker, teaterpjäser, oljefärgstavlor m. m., så att tidningen icke fick utseende av ett affärscirkulär. Mannen behövde icke letas med lykta. Vår vän, ty så våga vi åter kalla honom, sedan han upphört vara fattig och står i begrepp att bliva mäktig, vår vän var genast funnen, och den ännu icke erkända ärftlighetsteorien hade vunnit ett nytt bevis för sin riktighet: Agathon Hund, av den adliga ätten Hund av Hutlösa, skulle nu med en rad av glänsande bedrifter hävda det fäderneärvda ryktet och giva en ny glans åt det illa medfarna namnet. Och bättre val kunde aldrig de patriotiska aktieägarne ha gjort, Aldrig behövde de frukta att hos sin redaktör törna på några hårdnackade meningar i saker och ting, ty alla hans politiska, sociala, kyrkliga och ekonomiska åsikter kunde sammanfattas i den enda kärnpunkten, vilken gav hela hans offentliga karaktär dess egendomliga prägel och som han formulerade så här: »människan måste dricka vin till middan».

Instruktionen som bolagen givit vår vän var lika så kort, men icke mindre uttrycksfull och innefattades

i två ord: »stick'en!» och »tout beau!» Redaktörens intelligens skulle avgöra vem och när det ena eller andra gällde och icke förblanda de båda.

Tidningen erhöll i dopet det egendomliga namnet Farao, vilket skulle innebära en erinran om dess strängt monarkiska tendenser och dess vördnad för det sekelgamla beprövade, men den enfaldigare delen av allmänheten som icke kände de egyptiska Faraonernas förträffliga tillvaro menade snart, med nyförvärvade insikter i saken, att namnet Farao var upptaget efter ett bekant dobbel, i vilket man företrädesvis spelade falskt.

En grym ironi av det allsmäktiga ödet ställde så till, att redaktionsbyrån inhystes i för detta Hundska palatset vid Norrmalmstorg, vilket för länge sedan gått under klubban och nu var inrett till handelsbodar av alla slag. Här i bottenvåningen, där fordom den lysande ättens banketter tillagats, satt nu vännen Agathon som en mäktig herre och dömde över människors väl och ve, och när han stundom tittade upp till första våningen, där riddarsalen var uthyrd till möbelmagasin, kände han en tagg i hjärtat, men när folket såg det Hundska sandstensvapnet, som fått sitta kvar över portalen, då råkade de ut för samma misstag som skurfrun och trodde att det var Faraos skylt.

Amerikafärden hade emellertid givit Agathon sådana djupa republikanska intryck att på de områden där han var fri, nämligen pjäsernas, poemens och tavlornas, han snart föll för frestelsen att lägga åsido de monarkiska begreppen och upptaga några av de nya, men för att icke skada saken tog han upp några idéer från en gammal västerländsk s. k. repu-

blik, nämligen det aristokratiska Venedig, i vars författning han råkat beundra den ovärderliga och bekanta institution som kallades Lejongapet. Översatt på sextonhundratalets svenska blev detta ett hemligt officiellt tillkännagivande, att allmänheten mot en ringa avgift av fem daler silvermynt kunde få trycka obevisade anklagelser mot sina ovänner. Företaget vann en lysande ekonomisk succès, och Agathon blev näst kungen den mest fruktade storman i hela huvudstaden.

Ve den, som försummade att hälsa på honom! Ve den, som klagade under käppslängarne! Han skrev lovsånger till enväldet, till kyrkotukten i 1686 års kyrkolag, han anställde kättarförföljelser och tryckte av predikningar, han lovsjöng reduktionen, som gjorde några adelsmän lika fattiga, som han; bönderna hatade han, emedan de hade fasta bostäder och kunde, det vill säga måste, betala skatt, han hade en gång det förslaget att bönderna skulle avskaffas och hemmanen drivas med skvaltkvarnar och vattenhjul, ty hemmanen voro till för skattens skull och icke för böndernas, och det var han som bevisade att de icke ägde sin jord, då de icke ägde räntan (d. v. s. skatten) och han höll strängt på de adliga privilegierna.

En sådan väldig kämpe hade aldrig storherrarne haft förr, och fastän de skämdes för bekantskapen, så underläto de icke att giva honom en vänlig nick, när han stod med hatten i hand på rännstenskanten och bestänktes av deras framrullande vagnar, vilket icke hindrade att de spottade för sig genom andra vagnsfönstret, som man gör då en katt springer över vägen.

När han om aftnarne inträdde på Bollhuskällaren, försummade ingen av de stackars aktörerna att genast stiga upp och erbjuda honom en plats, ty han hade deras välfärd i sin hand. På sextonhundratalet hade man nämligen en sådan respekt för vad som skrevs i en tidning, att den skådespelare, som omnämndes ofördelaktigt, genast blev uppsagd, och man såg då ofta mången familjefar på detta sätt berövad sitt och sin familjs bröd, gråtande anhålla av en tidningsredaktör om nåd för sina små, vilken nåd bestod i att få slippa ovett nästa gång.

Men när han välplägad och mätt steg upp från de fattiges bord och man såg hans värja försvinna genom dörren, då haglade förbannelser som eldregn och mången daggert drogs då halvvägs ur skidan för att sedan helt beskedligt krypa ner igen, och hade icke duellplakatet funnits, skulle icke vår vän hava länge drivit sitt vackra hantverk.

Men nu svällde han av välmåga och hans tunna kinder skeno av belåtenhet; några sade visserligen att han sålt sin själ, men andra menade att den var köpt.

*

Här gjorde skäktan en paus och försjönk i grubblerier. Artisten, som tillbragt sin tid med att spänna om hängslena och göra heraldiska studier, lagade sig nu i ordning att utföra sitt restaurationsarbete. Med en blick överfor han de gyllne fälten, spottade (tänk: spottade) på rostfläcken, tog fram sin näsduk och började gnida. Förgäves!

— Tag hit en skurtrasa, ropade han åt en av fruarne. Och såpa!

Han erhöll efter några parlamentariska försök det begärda. Men alla hans ansträngningar voro förgäves.

— Det här måste förgyllas! mumlade han, slog igen sitt färgschatull och steg ner.

*

— Nå, hur gick det med vår vän, frågade den unga skäktan, som ville ha slut på historien.

— Fabriken störtade, bolaget sprack och vår för detta vän nedsjönk i elände.

— Ja, men hans sköld hänger kvar i minnenas tempel?

— Adelskapet är ärftligt som brottet!

— Men straffet då?

— Det kommer!

— Claris majorum exemplis? Genom förfädernas lysande föredömen? Va?

— Nej, inte den vägen!

En nationell bildningsanstalt.

Klockan slår elva i nationalteaterns kansli. Några unga skådespelare, som skola på repetition, måste gå, efter att hava väntat en timme på nationaldirektören för Konglig Majestäts hovkapell och teatrar.

Strax därpå infinner sig sekreteraren, vilken icke hunnit anlända förut, emedan han tjänstgjort i civilstatens pensionsinrättning. Efter att ha förklarat för vaktmästaren, att direktionen icke träffas förrän klockan 2, slår han sig ner vid sitt skrivbord och börjar författa en ledande artikel till hovtidningen. Ämnet som direktionen givit honom att skriva över hette:

En nationell bildningsanstalt. Och han skrev:

»Det är icke första gången helgerånande händer sträckts mot den nationella bildningens tempelgårdar och Gustav III:s skapelse.» Pennan stannade. Han hade icke dåligt huvud och det föll hans hjärna in att tänka på egen hand under det pennan gick. Och hjärnan tänkte: Gustav III:s skapelse! Vilket motiv! Det fanns svensk teater 200 år innan Gustav III inkallade tyska kompositörer. Gustav III:s skapelse! Är det ett helgerån att sträcka sina händer mot något, därför att det är Gustav III:s skapelse? Enväldet

på mened, brännvinsfloden, garcons bleus, frasmakeriets införande i det offentliga, samvetslösa krigståg voro också Gustav III:s skapelser, och 1809 års män, som buro händer på dessa, hava icke ansetts som helgeråna re. Detta är således en fras! Så tänkte hjärnan, men pennan strök icke ut frasen, utan fortsatte på egen hand.

»Hundra år hava förgått sedan dessa portar öppnades och nu vill man stänga dem för alltid! Är det sant? Vi tro det icke! Vi hoppas och tro av innersta hjärta att när det kommer därhän, att templet skall slopas, så skola alla som en man samla sig däromkring och ropa: rör ej vid helgedomen! Den kungliga skaparens ande svävar ännu över vattnen och uttalar sitt varde ljus! Och helgeråna rne skola betänka sig två gånger, innan de rycka en sten ur den kungliga minnesvården!»

Pennan stannade igen! »Låt mig tänka», sade hjärnan!

»Det är så dags», sade pennan! Men hjärnan tänkte. »Kungliga skaparen? Kungliga minnesvården? Det var för mycket kungligt, ty det var ju om den nationella bildningen vi skulle tala! Och för övrigt, bönderna erkänna tillsvidare blott en skapare!» Men det var nu skrivet! Pennan tog in mera bläck och började ånyo kasta upp.

»Vi klaga över brist på en inhemsk dramatisk litteratur? Vad skola vi sedan klaga, då en nationalteater (han skrev först kunglig, men strök ut det) icke vidare tager de späda plantorna i sitt hägn såsom den hittills gjort och varförutom vi icke skulle ägt ett enda namn i vår fosterländska dramatik!»

— Nu ljög du, sade hjärnan. Messenius, Gyllen-

borg, Hallman, Bellman, Kexell, Envallson, Björn, Börjesson, Blanche och Hedberg hade aldrig blivit spelade på en kunglig scen förrän de redan voro stora på andra scener. Är det alltså Gustav III:s, Kellgrens och Leopolds operatexter, med och utan musik, som räknas utgöra den nationella dramatiken?

Nu anlände nationens dramatiska smakråd från lotsstyrelsen, där han var kanslist, och medförde en pjäs, som han genast ville ha uppförd. Lotsfördelningschefens fru hade nämligen dramatiserat en novell ur den franska modejournalen Le Printemps, och smakrådet hade retucherat den och kallat den Hertiginnan. Det fanns en förträfflig roll för »hertigen» och sex klänningar för hertiginnan. Allting talade för pjäsens framgång och sekreteraren hade för sin del ingenting att invända. Nationalkassören, vilken just nu kom från arméförvaltningen och tillhörde teaterdirektionen såsom »kännare», hördes nu i frågan, och han bedyrade efter att ha läst titeln och rollförteckningen, att pjäsen skulle gå tjugufem gånger. Lovade sitt förord. Småningom anlände från Kammarkollegium nationalkamrern för kungliga teatern, vilken hade till göra att övervaka nationalsekreteraren, vidare från riksbankens kassakontor nationalintendenten över Sveriges dramatiska litteratur. Flera kommo icke före klockan halv tre, då Hertiginnan var antagen till spelning, rollerna utdelade och direktören anlände från landshövdingämbetet. Nu blev det färm expedition, ty direktören skulle klockan fyra vara i riksmarskalksämbetet.

Först läste han ledaren till hovtidningen, ändrade uttrycken kunglig till nationell. Därpå antog han Hertiginnan till spelning.

Nationalintendenten för Sveriges dramatiska litteratur anmälde nu, att han hade planen färdig till det livbeväringsstycke, som regeringen beställt, varpå direktören bad att få höra den i största korthet. Innehållet är följande: Löjtnant Axel älskar en flicka, som icke har några pengar, han beslutar att skjuta sig, men då kommer en vän och öppnar utsikter till befordran, om han går med i sällskapet livbeväringens vänner. Axel inställer skjutningen. Men en bonde, som icke tror på livbeväringen, motarbetar densamma, så att den uteblir. I tredje akten bryter kriget ut. Stora rysstjut upphävas. Svenskarne bli slagna, emedan de icke ha någon livbeväring, och bonden nerskälles. Emellertid ha Axels kamrater blivit uppbrända på en loge och Axel blir befordrad till kapten, varefter bonden nerskälles ett tag till och Axel blir gift. Ridån faller under ett ideligt skällande på bönder och med en uppmaning till publiken att ingå i sällskapet livbeväringens vänner vars årsavgift är fem kronor om året. Stycket antogs genast till spelning för sitt fosterländska syftes skull, men får icke ges förrän efter riksdagens slut.

Nationalkassören avlämnar två nya stycken, som hans svägerska översatt, och smakrådet godkänner dem.

Nationalkamreraren erinrar nu, att ett kålfat med svenska original ligga ohämtade. Direktören frågar smakrådet, om han läst dem och då denne med ja besvarat frågan, befalles vaktmästaren bära upp kålfatet på vinden. Varför svenska original förvaras i kålfat har ännu icke någon fått reda på.

Därpå börjar mottagningen. Sekreteraren sätter sig vid dörren i yttre rummet och vet vilka han skall

släppa in. De andra underrättas att direktören har så mycket att göra, att det vore bäst att komma igen om fredag. Denna underrättelse meddelas regelbundet alla dramatiska författare, som icke tillhöra nationalteaterns kansli, alla debutanter och för övrigt alla sujetter som hava under 2,000 kronors lön.

Markisinnan släppes in först, ty hennes ärende är viktigast.

— Första akten lilafärgad atlasklänning med sex alnars släp.

— Åtta om jag får be; hertiginnans var sju alnar i Cocotte eller Kokett!

— Låt gå för åtta då. Ni äro så bråkiga, mina damer. Fem omgångar crepiner och sju cykloner av halv cotillon; två rader knappar i ryggen av stalaktit...

— Tre rader om jag får be; prinsessan hade två rader i Monsieur Jean.

— Tre rader knappar av stalaktit. Andra akten: polonäs av grön bombast med gallerie à la Dauphine; sju bröstremsor av kalmuk med förnicklade häktor och espagnoler av koprolit. Tredje akten: laxgul robe med streckte cknade snedslag och volanger à la concorde; passementerie russe.

— Omöjligt! Tredje aktens sortie kan jag icke göra utan tunique charivari — — —

— Det måste gå! Kammarrätten har gjort anmärkning på damernas klänningar —

— Ph! Kammarrätten! Vad har konsten med kammarrätten att göra? Eller anser direktören, att man kan säga den slutrepliken i passementerie russe?

— Hur är repliken? Jag minns inte!

— »Min far! Ni överger ert barn därför, att

det älskar en man, som blott har 6,000 francs i räntor! O, min Gud, detta överlever jag aldrig!»

— Nå, varför kan inte det gå an?

— Förstår inte direktören, att man skall säga detta på sina knän och då måste klänningen räcka till...

— Jag förstår! Konsten framför allt! — Fjärde och femte akten får mamsell skaffa sig själv!

— Själv! Omöjligt! Vet direktören vad den andra klänningen kostade, som jag hade i Cocotte?

— Nej! Men den var charmant!

— En hel månads lön!

— Hm! — Vad levde mamsell på den månaden?

— Hm! — På besparingar.

— Fortsätt då med besparingar, så behöva vi inte bli skrubbade av kammarrätten! — Förlåt, men jag har inte tid längre!

— Ett enda ord!

— Jag har inte tid! — Regissören får komma in!

— Ett enda ord: mamsell Rose har gått och sagt...

— Tyst, jag vill inte höra ert förbannade skvaller. Ut!

Regissören kommer in. — Hertigen har rapporterat sig sjuk från Lysekil, Anatole vill icke spela emot herr Pettersson, grevinnan kan icke komma förrän första oktober.

— Jaså, hertigen vill spela sjuk och bli mottagen med blommor som vanligt; och grevinnan på samma sätt, fast hon vill ha transparang. Hur skall man nu få en repertoar —

— Vi ha ju En kopp te, De båda döve, och Han är inte svartsjuk.

— Det har herrn rätt i! Sätt opp dem. — Adjö!

Direktören ringer på kamreraren:

— Är det många väntande där ute?

— Det är alldeles överfullt.

— Bär då in min överrock och hatt.

Befallningen åtlyddes.

— Nu måste jag gå!

Kamreraren går före och bryter väg som en snöplog och med ett iltågs fart passerar direktören de yttre rummen, där väntande rusat upp och stå bugande på ömse sidor, och är snart ute i farstun, innan någon hunnit antasta honom.

*

Riksdagsmannen Håkan Olsson hade efter några goda år lyckats spara en smula pengar; han hade länge hyst ett djupt behov efter bildning, men tiden hade icke räckt till för anskaffandet av sådant, som egentligen icke tycktes göra människorna bättre, men huvudsakligen högfärdiga, efter vad han kunde döma av sina bildade kamrater i kammaren.

Han hade under diskussionen om teateranslaget fått ögonen öppna för en nationell bildningsanstalt, som under namn av Kungliga teatern var alla stockholmares stolthet och förtjusning. Det skulle enligt några herrars påstående vara den bästa och billigaste anstalt för erhållandet av nationell bildning, och dess verkningar voro omätliga, varjämte det vore en skamfläck för nationen, om den icke ville betala dess årliga skulder.

Herr Olsson hade visserligen besökt många andra teatrar och haft både nöje och uppbyggelse, men

egentligen bildad hade han aldrig känt sig. I sällskap med en mängd unga kontorister hade han tvärtom känt sig mycket obildad, då de oupphörligt ansatt honom med frågor om han sett mamsell Rose som Cocotte eller herr Anatole som Monsieur Jean, och han till sin blygd måste svara nej. Med de förbättrade konjunkturerna och efter de upplysningar han fått av de bildade kontoristerna, greps han av ett djupt behov efter nationell bildning, och han beslöt att dela med sig därav även åt sin hustru och dotter.

Han köpte sig alltså biljetter till lilla nationalteatern och avvaktade under spänd väntan hurusom den nationella bildningen skulle slå ner på honom och hans familj och göra dem till upplysta fosterlandsvänner. Man spelar Monseiur Jean, komedi i tre akter, från franska originalet, översatt av Cassacko (signatur från smakrådet). Ridån går upp över en ändlös brysselmatta besatt med kanapéer och en spis med pendyl.

Kammarjungfrun inkommer i en sidenklänning, tittar i en rosenröd biljett och säger någonting som man inte kan höra. Herr Anatole inträder genom en annan dörr och kysser henne över axeln. Herr Anatole är klädd i kanelrör med guldknapp, pincenez och cigarrettmaskin samt en ofantlig urkedja. Hans skjorta är urringad »ända ner till nyckelpiporna» som Håkan Olsson uttryckte sig när han kom hem. Anatole gör en cigarrett och talar någonting med kammarjungfrun. Då inträder markisinnan, ger en vink åt kammarjungfrun, som genast förstår och därför avlägsnar sig. De bli ensamma.

— Min herre!

— Fru markisinna!

Anatole lägger undan cigarrettmaskinen och tar kanelröret.

— Vad är det som förskaffar mig den äran av ett så tidigt besök?

Anatole piskar sina byxor med röret.

— Jag vet inte, uppriktigt sagt, fru markisinna vad som berättigar er att göra en sådan fråga.

— Er frånvaro skulle berättiga er att fråga mig varför er närvaro icke gör mig berättigad att fråga er!

(»Vilken dialog: charmant!» Svag applåd! —)

Anatole går en diagonal över brysselmattan, sätter på sin pincenez, piskar en soffa med röret och säger med ryggen vänd mot markisinnan:

— Därför att jag älskar er.

Markisinnan vänder honom ryggen och snurrar släpet omkring sina fötter; därpå vänder hon omkring huvudet under det kroppen förblir orörlig, lägger ansiktet på ryggen med hakan rätt över ryggraden och säger med ett sphinxartat leende:

— Det är vackert väder i dag.

Anatole utbrister i ett konvulsiviskt skratt och tar fram cigarrettmaskinen igen. Markisinnan lindar upp släpet och går; hon stannar mitt på mattan och öppnar munnen såsom hon ämnade säga någonting, men hon säger ingenting utan går.

En skallande applåd inkallar henne strax igen för att mottaga publikens hyllning. Hertigen, som stått bakom dörren för att göra sin första höstentré efter Lysekilssjukan, skummar av raseri. Han låter scenen stå ett ögonblick för att lufta den från markisinnans applåder och han låter Anatole också stå där förtvivlad. Nu när det blivit dödstyst och när en svag viskning, »nu kommer han» börjar höras, då inträder

hertigen, långsamt, apropos, likgiltigt. Han ser verkligen ut som om han varit sjuk, men icke i Lysekil utan i Venedig, hans ansikte uttrycker ett outsägligt lidande, som om han tillbragt en vinter i en brandvak.

En dånande applåd hälsar honom; men han hör den icke till en början, hans ögon blicka in i det outsägliga. Slutligen vaknar han upp, ser sig överraskad omkring: »Vad betyder detta?» Något sådant hade han aldrig väntat sig. Ett svagt igenkänningsleende svävar över hans bleka läppar, han blir rörd går ned till sufflörluckan och bugar sig med handen på hjärtat.

Bullret lägger sig och Anatole, som lidit helvetets kval, förgäves sökande att avbryta applåderna, hugger nu in med repliken:

— Jean! Är det verkligen du, min gamle hederlige vän! Vilken lycklig slump har fört oss tillsammans!

Jean omfamnar Anatole under djup rörelse och kallar honom sin gamle gosse. Anatole finner att han ser olycklig ut, ber honom sätta sig och berätta.

Jean sätter sig och nedsjunker ända till axlarne i en fåtölj; Anatole bjuder honom en cigarrett som han vänligt avböjer, varpå han börjar berätta. Håkan Olsson slumrar in och vaknar lagom för att höra slutet. Jean är ruinerad, så att han endast har 6,000 francs i räntor och vet icke mer vad han skall göra i livet, som berövat honom alla hans illusioner.

Anatole uppmanar honom att söka en ministerpost i Neapel, men Jean är för stolt att arbeta.

— Och nu tänker du skjuta dig, säger Anatole.

— Jag skulle anse det som en helig plikt mot den släkt, vars namn jag har äran att bära, men

jag kan det icke numera, ty — — — jag — — — älskar. (Han stiger upp och ställer sig vid spisen.)

— Älskar du? Och vem?

— Markisinnan de Carambole.

— Markisinnan de Carambole?

Anatole flyger upp och trampar mattan med sina blankläder sstövlar.

Jean låter huvudet sjunka ner mellan nyckelbenen, lyfter på vänstra framfoten, slår ett svagt slag i mattan och viskar ett knappt hörbart:

— Tja!

Därpå märker han Anatoles rörelse, han hivar långsamt upp huvudet igen på axlarne, rullar ögonen mellan båda avantscenerna och utbrister:

— Vad går åt dig? Du är så upprörd?

— Ingenting! Ingenting! Ett anfall av svindel, det är snart över!

Jean springer fram, fattar Anatole i axlarna, ser honom mitt i ögonen och skriker:

— Du älskar markisinnan!

Anatole slingrar sig ur hans armar, hopsamlar cigarrettmaskin, rör och hatt, ställer sig på språng i dörrspringan och skriker:

— Jag älskar henne!

Men Jean, som märkt argan list och vill förekomma Anatoles applådsortie, slår sig baklänges på mattan, så att han kommer med huvudet mot en resår.

Ridån faller. Jean ropas in och får en blombukett, men Anatole vågar icke gå in.

I andra akten är hela nationalteaterns elevskola och dramatiska sujetter under 2000 kronors lön samlade kring en kolossal biljard hos markisinnan. Under

serveringen av te och champagne utspinner sig följande spirituella dialog:

— Guerre!
— Carambolage!
— Pott!
— Markör!
— Kö!
— Milieu!
— Tascha'n!
— Cinque!
— Huit!
— Dix.

Detta är inledningsscenen till den stora craque som nu skulle äga rum. Elevskolan avlägsnas och markisinnan kommer in åtföljd av Jean.

— Jag är skyldig er en bekännelse, fru markisinna.

— Ni är icke skyldig mig något.
— Jag älskar er!
— Än sedan?
— Ni älskar Anatole!
— Än sedan?
— Jag är ruinerad!
— Än sedan!
— Jag kommer att skjuta honom!
— Nej, det kommer ni icke!
— Och varför icke?
— Därför att ni älskar mig!

Markisinnan har dragit sig ner mot vänstra avantscenen. Hon kastar med vänstra vaden sitt släp ut i kulissen, faller på knä och knäpper ihop händerna.

— Ni dödar honom icke, när jag ber er; icke sant?

— Jag dödar honom!

Jean börjar nu backa uppåt spisen och markisinnan kryper framåt på knäna under följande dialog:

— Nej!

— Jo!

— Nej!

— Jo!

— Nej!

— Jo!

Nu har man gått för fullt ända upp och nu måste man vända. Jean lägger släpet i position med sin vänstra fot och backar ner åt vänstra avantscenen under det markisinnan kryper efter honom; det är en högst spännande scen, ty man väntar varje ögonblick att få se klänningslivet brista och skilja sig från kjolen, men det går lyckligt och väl, tills Jean störtar ut genom dörren. Då upphäver markisinnan ett indiantjut och kryper omkring bord och stolar, tills hon utmattad kastar sig framstupa och med klacken känner efter om släpet ligger rätt ut.

Anatole rusar in.

— Var är den eländige?

Markisinnan hämtar sig från sin förargelse, att hon icke fick någon applåd och svarar skarpt:

— Det vet jag inte!

— Ni ljuger, cocotte! Han var nyss här! Ha, jag ser att ni döljer något för mig och jag svär på att ni har hans brev i er barm! Tag hit!

— Jag har intet brev!

— Tag hit!

Anatole river upp hennes klänningsliv och får fatt i brevet.

— Ha, eländiga!

Men markisinnan störtar sig över honom och återtager brevet. Nu börjar en mycket spännande scen. Anatole störtar sig över markisinnan, slår henne baklänges på en soffa och sätter sitt knä på hennes bröst. Markisinnan sparkar honom i magen, under kvävda ångestrop, och smyger brevet i munnen. Anatole tar en pappersknív och bryter upp munnen. Markisinnan biter honom i fingrarna och spottar honom i ansiktet. Anatole slår henne i ansiktet och kallar henne cochonne. Markisinnan förklarar, att hon sväljt brevet, varpå Anatole rullar en cigarrett och går. Ridå!

Inropningar!

Håkan Olsson är mycket förtjust, men förebär ett hastigt illamående och avlägsnar sig efter att ha lämnat sina fruntimmer tillstånd att fullborda sin nationella bildning på egen hand tills spektaklet är slut.

Han går ner på källaren och råkar några andra riksdagsmän, vilka äro bjudna på supé av framstående artister från nationalteatern. Håkan Olsson är också bjuden, ty alla riksdagsmän äro avhållna av nationalaktörerna. Han går därför upp efter spektaklets slut och hemförlovar fruntimren, sedan han fått underrättelse om, att de voro överlyckliga och att översättaren blivit inropad två gånger.

På du Nord var en liten men bedövande supé arrangerad och både Jean och Anatole voro värdar. Håkan Olsson, som redligt betalat sin biljett, förstod icke att man skulle tacka nationalaktörerna för att de varit så goda och tjänstgjort. Detta syntes alls icke inverka på dessas lynnen, ty de voro i en särdeles upplivad sinnesstämning. Jean gick genast på Olsson och tog honom i famnen:

— Nå, var farbror nöjd med oss i afton? Jean hade nämligen aldrig sett en bonde utom i kungliga nationaldivertissement och trodde därför att de kallades farbror allesammans.

— Jo, jag var mycket nöjd med min afton, och jag ser nu att man kan lära ett och annat på spektaklet, som man inte vet förut.

— Nå, se där! Farbror erkänner då att det är ett bildande nöje?

— Ja, jag må säga, att jag aldrig känt mig så bildad som i kväll och det här nationalspektaklet är en välsignad sak. Det är sanning det.

— Han uttrycker sig litet dumt, viskade Anatole, men han är pålitlig.

— Vad hette han, frågade Håkan Olsson, han som hade ikull frun på soffan?

Anatole blev häpen.

— Det var jag som spelade Anatole, sade han förnärmad.

— Hå, var det aktörn? Aktörn var en huggare att spela.

— Hade inte riksdagsman någon affisch? frågade Jean.

— Nej, si, jag begagnar aldrig någon affisch, för jag går på teatern för att se på pjäsen och inte på aktörerna.

— Inte på aktriserna heller? inföll Anatole spetsigt.

— Nej, inte det heller. Jag vill alltid tänka på vem de föreställa och inte på vem de äro.

— Kretin! viskade Jean, och Anatole biföll.

Efter supén höll Jean ett glänsande tal fullt av

Gustav III:s skapelser, helgedomar, rånare och skamfläckar.

Håkan Olsson svarade:

— Han älskade icke att gå på operan, ty han förstod icke utländska språk (Bravo!), han ville icke rösta två öre till nationaloperan, ty någon sådan fanns inte, och den utländska kunde ges av samma musikanter utan att de voro nationalmusikanter (Bravo!), men dramatiskan, den ville han rösta för. Han, som förde ett stilla, tillbakadraget liv i landsorten och aldrig kunde få tillfälle att umgås med de förnäma, han hade så mycket att lära av att se en pjäs på nationalspektaklet, ty han fick därigenom se och erfara, huru de förnäma hade det och huru de tänkte sig livet. Teatern är en bildningsanstalt, mina herrar, den är ett vapen, som är ganska farligt och bör därför icke lämnas i händerna på obildat folk; därför bör staten ta hand om saken och noga övervaka, att icke vapnet vändes mot regeringen. Mina herrar, ni ha trakterat så grundligt i kväll, så att jag tror jag sagt min mening något otydligt, men i alla fall var den välment! Vad Gustav III:s skapelse beträffar, så tror jag icke att den är något hinder för att vi bära hand på operan, som slukar allt vad dramatiskan förtjänar (Bravo!), ty vi ha burit händer förut på en Gustav III:s skapelse.

— Vad då för en?

— Gustav IV Adolf!(Applåder) och för det tror jag inte vi satt några skamfläckar på oss! Skål, mina herrar!

Hurrarop! Håkan Olsson hissas och bäres i en stol.

— Han är inte så dum som han låter, sade Jean.

— Han har räven bakom örat, sade Anatole, då de bröto upp.

Så går det till!

Det är snart sexton år sedan gasen tändes en afton på Operakällaren, och det är ändå som det skulle ha varit i går. Toddygubbarne hade brutit upp klockan sju, tröttnande på att vänta Posttidningen, som aldrig ville komma ut denna kväll. Första akten höll på att gå däruppe; det är tyst i källarsalen; det är för tidigt att äta och för sent att dricka toddy; en och annan ung man, blek om näsan, som kanske nu först lyckats anskaffa, vad han borde ha mitt på dagen, försöker i det längsta göra troligt att han äter kväll klockan sju. Första akten har gått; det gläntar och glappar i dörrarne, disken belägras, atmosfären doftar öl och brännvin och cigarrett-tobak. Ingen Posttidning! Det ringer och belägringen upphäves; luften lättar igen och gaslågorna susa.

En ung man, som är äldre än han ser ut, träder in med en ljudlös gång, avtager sin rock med en resignerad min som om han avklädde den gamla människan, skjuter av sina lädergaloscher som om han avskuddade sig allt jordens eländiga stoft, frågar med en andeviskning den hälsande överkyparen om Posttidningen har kommit, erhåller ett ödmjukt nej, ber om ett glas malaga och sätter sig vid ett bord mitt på golvet i stora salen, där han kommer i bästa

belysning, ty han vet, att alla resande och en mängd unga stockholmare gå in på Operakällaren för att se på porträtt. Han sitter en stund ensam tyst, ordnar sitt Lamartineshår, för sin malaga till läpparne som om han tömde den bittraste kalk och försjunker i inre åskådningar. Då kommer som en kurir överkyparen fram och lämnar en våt Posttidning. Vår idealist, ty han har redan röjt sig för vår skarpa blick, kan icke hejda en rörelse av otålighet, men en otålighet, som genast lägger sig. Han fattar den hopvikna tidningen, låter den långsamt utveckla sig till sitt fulla folioformat; läser på den gamla kära titeln; låter den skumma blicken överfara alla patentkungörelserna såsom varande alltför materialistiska, går med likgiltighet förbi domarne, som av ängsliga hjärtan väntats i så många, långa månader; han ilar förbi dessa upprörande tillkännagivanden om olyckliga som måst gå ifrån hus och hem för att betala sina skulder, stannar ett ögonblick mysande vid bekantgörandet av rättade misstag inom äktenskapet. Vad rör honom allt detta livets elände eller som han kallar smuts, honom, som lever i en annan, högre värld? Han har kommit över första sidan och befinner sig vid vändpunkten, ty det är på andra sidan det står, där uppe i nordvästra hörnet.

Han vänder, vänder ut och in på bladet. Nu behöver man icke längre spela, ty man måste ju börja längst upp på första spalten, där det ödesdigra ordet U t n ä m n d e står.

I vilken helvetisk kombination hade de små blytyperna råkat! Huru kunde de verka som ett galvaniskt batteri! Hans ansikte utsträcktes på längden, hans händer veko ihop arket och förvandlade det

till en liten avlång oktav, han lyfte sig från stolen och ville stiga upp, men han blev sittande, tömde sin malaga och bad om en viskytoddy (han hade nämligen avgivit ett nykterhetslöfte att aldrig begagna konjak).

En häftig sorg över människornas ondska hade bemäktigat sig hans känsliga själ; krossade förhoppningar, mörka tvivel på sin kallelse som skald, tanken på föräldrarnes sorg, vännernas hån, detta sista kanske mest, gjorde honom djupt olycklig. Han kände en viss demokratisk känsla vakna i sitt aristokratiska sinne och han längtade efter att få tala vid en tidningsskrivare.

Andra akten är slut. Strömmen är starkare än förra gången, och nu stiger ropet på Posttidningen lika högt som på punsch.

Skalden mottager uppvaktningar och skyndar att meddela nyheten själv, för att slippa få den i näsan. Nyheten sprids: Svenska akademien har kompletterat sig med ett nytt val. På vem?

Ja: vem är han? Vad har han gjort? hagla man och man emellan, ty man har ännu icke upphört att förvånas över akademiska val.

— Vad har han gjort? (vilket ju skulle vara viktigast). Ja, det vet ingen. Hade han översatt något? var den första och naturligaste frågan. Nej! Hade han skrivit något själv? den andra frågan. Nej! Någon vill minnas att han hållit en föreläsning i arabiska för Stockholms damer; andra tro att han skrivit en tidskriftsartikel, andra vilja minnas, att han hållit ett tal på vers någonstans.

— Vem är han? Somliga mena, han är Lundensare, andra minnas honom som Uppsaliensare.

Slutligen upplyser skalden, att han var promotionskamrat med akademiens beskyddare. Haha! Det är en av de många promotionskamraterna från de löftesrika, oförgätliga dagarne! Då förstå vi! En tidningsskrivare bifogar den dyrbara uppgiften, att han är släkt med direktörens fru. Då vet man vem han är: en släkting! Men i en grupp av brednäbbade unge män vet man förut vem han är.

— Ett schamangt val! Våvan kuvatov! — Våran! Där ha vi det! Våran kurator!

Skalden anmodar en livvakt av tidningsskrivare att slå sig ned vid hans bord! Nu kan man äta kväll utan att kompromettera sig.

Valet överklagas nästa dag i ett par Stockholmstidningar med vanlig kraft och verkan, men i en annan hälsas det med jubel av hela »Svenska Folket».

*

Närmaste åtgärd efter ett inval i Svenska akademien är att föremålet avritas och biograferas i Illustrerad Tidning. Det är nu för sent att protestera, mannen tillhör ohjälpligt våra store.

Aldrig hade Kungliga Bibliotekets tjänstemän haft så mycket bråk med en kanonisering som med denna, och därvid bidrogo flera omständigheter. Han hade verkligen hållit en föreläsning, men den var inte tryckt (därför att den varit tryckt förut i en tysk lärobok). Med mycket besvär fick man reda på tidskriftsartikeln, men den kunde icke vidröras, emedan den var ett pekorale som vunnit en viss ryktbarhet.

Återstod att leta upp verserna vid det obekanta

tillfället, som någon erinrade sig verkligen ha sett. Hela personalen sökte i två timmar, men utan resultat. Man hittade visserligen i dess ställe ett poem »Till Emma på hennes fjortonde födelsedag» och det lades av att ha i nödfall. Någon översättning hade han som vi veta aldrig verkställt.

Det var om en tisdag och biografien skulle vara färdig på torsdagen för att kunna komma ut på lördagen, porträttet var redan under den förflutna natten ritat på trä.

Man fick således övergå till biografien. I huvudsaklig egenskap av »släkting», fick man taga av släktingens biografi, så mycket man kunde få in, men föremålets blev mycket mager. Hans födelseår, studentår, promotionsår, pappa och mamma, det var allt.

— Om ändå den d—n vore adelsman, så kunde man slå upp honom i Anrep, anmärkte en genealog.

Men han var tyvärr född av borgerlig släkt.

Den olycklige biografen sökte göra en landskapsbeskrivning över den provins, där vår store var född, för att kunna påvisa de inflytanden natur och klimat haft på hans utveckling, men landskapet var så fult, att det icke kunde ha varit en rimlig om ock avlägsen orsak till hans vackra vers till Emma på hennes fjortonde födelsedag.

Nöden var stor, men hjälpen närmare än det kunde väntas. En vaktmästare, som ordnade inkommande tidningar och råkade vara född i samma provins som vår store, hade med förlåtlig fosterlandskärlek råkat fästa sig vid innehållet i de blad, som utgingo från den store landsmannens hemort. Han hade där läst en märkvärdig recension, skriven av den nye akademikern, och hade fäst sig särskilt vid

det livliga språket, som genomandades av en lokalpatriotisk hänförelse och frapperade med några nyuppfunna okvädinsord, som man sällan får se i tryck.

Det var ett fynd! Vår store hade uppträtt på banan som tronens och altarets försvarare. Vad behövdes mera! Han hade visserligen uppträtt anonymt såsom hund utan halsband, och skulle därför kunnat saklöst gripas och överlämnas till rackarn, men vaktmästaren svor på, att det var den store, och visste varför han fick gå lös.

En groda lär kunna blåsa upp sig tills hon spricker, men en biografi kan blåsas upp och håller. Som biografen hade starka anledningar att icke trycka om den ståtliga recensionen, är det min skyldighet att göra det.

Saken var den: ett demokratiskt manifest var utgivet, vi minnas det kanske ännu. Släktingen, som troligen befann sig inkognito i den hundhop där käppen gick fram, fick första rappet och uppgav ett tjut. Författaren inskickade ett kort genmäle till provinstidningen av följande lydelse:

»Herr Redaktör. En anonym bedömare i Eder aktade tidning, som på flera ställen kallar sig Vi, har behagat hedra mitt demokratiska manifest med smädelser. Som jag icke kan veta vem som döljer sig under det mångtydiga Vi, och fruktar att jag möjligen kunde i mitt svaromål ofrivilligt träffa en hög person som är fridlyst, anser jag mig för tillfället svarslös.»

Författaren till Ett Demokratiskt manifest.»

Detta, kan man tro det, intogs verkligen i tidningen, men naturligtvis med följande reservation, hållet i den vanliga värdiga tonen:

»Såsom opartiska hava vi icke velat neka den usle författaren till skandalskriften Ett Demokratiskt manifest att intaga hans smutsiga genmäle. Läsaren kan av detsamma döma om hans skrivsätt! En författare, som begagnar ett sådant busspråk är och förblir en fähund. Den bildade allmänheten må döma emellan oss.»

Denna reservation mottogs med jubel ner i provinsen och ansågs vara det »kvickaste» som var skrivet där på tjugufem år, och det vill säga mycket!

Denna reservation var även närmaste anledningen till det oförklarliga valet och till att skalden drack två viskytoddar på Operakällaren.

*

Den stora dagen nalkades. Det hade varit skarpskyttebal om natten på Stora Börssalen och man hade skurat och vädrat. Den bekanta estraden var uppbyggd; vaktmästaren borstade de blåklädda fåtöljerna.

Vilka rika minnen för den gamle tjänaren; vilka stora snillen hade icke dessa fyra smala stolsben burit; här var icke som på riddarhuset (där han också hade en liten syssla) där man föddes till sina numrerade platser, här gällde endast förtjänsten. Icke var han mycket beläst i Svenska litteraturhistorien, den gamle, och att komma ihåg alla, det stod inte till. Men nog visste han i vilken stol Carl Michael Bellman suttit, ja, han kunde visa, hur

det var en vit fläck efter den pudrade peruken; nog hade han reda på Lidners nummer och Thorilds; och han minns som om det varit i går när Törnrosens bok (han kunde aldrig minnas namnet) höll sitt inträdestal, och gamla biskop Wieselgren och Arvid August Afzelius. Det var andra tider det! Och Stagnelius, Nicander, Crusenstolpe, Blanche, Dahlgren (komministern), Jolin, Braun, Hierta som han tagit i hand. Och allas älskling Elias Sehlstedt som var invald, men dog innan han fick hålla sitt inträdestal. Det var bra synd!

Men den här nya! Den här nya! Han måste till sin skam erkänna, att han aldrig hört talas om honom! Visst hade han sett ett och annat besynnerligt fall, men det här var alldeles obegripligt. Han tog de sista borsttagen på hans stol och ställde den på dess plats.

Därpå rev han upp fyra skålpund stearinljus (Liljeholmens femmor), satte ljusen i stakarne, ett per man, tände och släckte dem. Aderton glas vatten ifylldes, placerades; aderton sockerbitar, en per man, lades i vattenglasen. Kronan tändes, lampetterna tändas. Dörrarne öppnas. In störtar: Stockholms Gymnasii-ungdom, Lycei-ungdom, Nya Elementarskolans ungdom, med hemliga hopp om mention honorable strålande ur de unga anletena! Därpå studenten, som vunnit andra priset vid kappskrivningen på vers, och magistern, som tagit andra priset för översättning. Nu komma tvåhundra släktingar till pristagarne, och fem hundra systrar till aspiranterna på mention; sedan ett hundra tagare av andra priset, en rörande samling av gamla och unga, vilka besätta hedersplatserna nedanför kungliga läktarn.

Stolta minnen från flydda dagar, då deras namn gingo ut genom ryktets basuner kring land och rike, då de trycktes i anhörigas armar och mottogo glädjetårar på sina svarta frackar. Och nu! —

Nu komma de resande, som från avlägsna landsändar vilja bevittna det stora skådespelet, för att ha något att berätta vid de stundande julkalasen.

Vi intaga själva den anspråkslösa ståplatsen vid dörren bland tidningsreferenterna bakom en resande familj och gymnasieungdomen, sedan de höga ledamöterna intagit sina anspråksfulla platser.

Direktören bugar sig för kungliga logen (vilken är tom för aftonen), hembär nationens tacksamhet till kungliga huset för att det varit ett gott år, varnar svenskarne för att taga föredöme av alla de nationer, som under årets lopp uttryckt missnöje med sin ställning, erinrar om Gustav III:s förtjänster om fäderneslandet (Sverige, icke Holstein-Gottorp!) då han stiftade Svenska akademien, begråter sedan i svävande ordalag den avlidne, vars plats nu skall intagas av den nyinvalde, vilken får en vink, att hans tur är att berömma den avgångne.

Den nyinvalde har ett kinkigt uppdrag. Den avlidne började nämligen sin bana såsom rättrogen, men vacklade på slutet och blev till sist rent ut sagt — röd. Men ordets makt över tanken är stor och man ljuger bra i den retoriska stilen. Och han ljög! Gud vad han ljög!

Direktören svarade och sade: att den nyinvalde var en blygsam man, att han icke kom bärande på en börda av lysande förtjänster, utan kom med ödmjukhet och därför, därför hade han sin plats bland de aderton (ödmjuka tjänarne!).

Men han (direktören) visste att uppskatta förtjänsten där den fanns, och det var hans plikt att erinra om, att den nyinvalde var en mäktig herre över språket (busspråket), att han i sin blygsamhet (?) dolt sig under anonymitetens slöja och med fällt visir som de gamla riddarne brutit lans mot de så kallade folkvännernas (fähundarnes) inbillade försvarare, och att han därvid visat sig vara en stilist av första rangen.

Därpå skreds till prisutdelningen. Studenten Pettersson hade (efter alnslånga omsvep) erhållit andra priset för en diktcykel på alkaiskt versslag kallad: Ömma toner, vilket gav direktören en osökt anledning att utgjuta ett kvarliggande lager av gammal fras med ett övervägande antal skiljetecken, som han icke kunnat avyttra i Posttidningen. »Här fanns ungdomlighet och ursprunglighet, här fanns en friskhet, vilken, sällsynt nog, redan, trots skaldens ungdom, var förenad med en hög konstnärlighet, det skapande snillets trenne grundförmögenheter, den poetiska känslan, den poetiska fantasien och den poetiska reflexionen — vilken sistnämnda icke är att förväxla med den spekulerande (på en fåtölj spekulerande) reflexionen — företedde sig i en fängslande harmoni, där dock känslan snarare vore livlig och eldig än allvarlig och djup, och där, för övrigt, denna faktor långt mindre än den bjärta fantasien och den kloka, klara konstnärsreflexionen ådrog sig uppmärksamhet, ty skaldens fantasi, hänvänd åt den yttre verkligheten, visade sig särdeles stark i den poetiska åskådningen av den omgivande världen, och med säkerhet och dristighet insög den inverkningarna utifrån, omsatte dem till fasta, klara bilder, igen-

kännliga för alla, och koncentrerande dem så, att det tillfälliga självvilligt underordnade sig under de bestämningar, vilka företrädesvis borde ådraga sig uppmärksamheten, ty innehåll och form täckte varandra i de flesta fall fullständigt...

— Det var en hund att vara lärd, anmärkte den resande pappan och torkade svettpärlorna från sin arma panna, som hållit på att explodera under ansträngningar att fatta.

För att bevisa sin sats ansåg direktören riktigt att uppläsa ett prov av studenten Petterssons skaldestycken Ömma toner. Stycket hade följande lydelse:

I Perugias domkyrka:

Allvarsskimrande fönster, ljusinvävda
släppa skymningsdagrar i tempelkor,
takets valv, spetsbågade, pelarhävda
simma ut i strimmor av guldstoftsflor.
Hjälmbuskbärande sköldar, på väggen hängda
mana forntidssignande minnen opp.
Och ornatkringsirade, krumbågsvängda
biktstoln manar helig det sorgbeträngda
hjärtat till förnyelsehelgat hopp.

— Gud så sött, anmärkte de femtio systrarne. Offret leddes fram, halsarne sträcktes, guldet överlämnades med en sträng förmaning, att han aldrig skulle övergiva idealen, det vill säga kärleken till de kungliga, tron på Svenska akademien, hoppet om en syssla i statens tjänst och vördnaden för generaldirektörer och vederlikar samt kommendörer till och med av Vasaorden.

Magister Haberdass framkallas; — han har givit en översättning av den grekiska skalden Hippopotamos, som levde i fjärde århundradet före Kristus.

Direktören (som levat på översättningsarbete i 25 år och blivit framropad på hovteatern för en charmant översättning av fru Birch-Pfeiffers Katzenjammer) uppmuntrar översättaren med, att det är mycket svårare att översätta väl än att skriva själv, fastän den obildade allmänheten icke kan förmås att tro det. Vi hava nyss haft ett exempel på en svensk översättning av Victor Hugo som överträffade det franska originalet både i uttryckets korrekthet och stilens skönhet, vilket författaren själv, som är mycket hemma i svenska språket, varit den förste att erkänna. Magister Haberdass kunde således med fulla skäl anse sig mottaga sångarens lön då akademien lämnade honom sitt guld. Den svenska litteraturen vore för övrigt så fattig, att varje översättning från främmande språk vore en ny landvinning.

Av de 2,538 prisskrifter som inlämnats kunde endast 500 belönas med mention honorable. (Skolungdomen rör på sig.) Ibland dessa voro icke så många över medelmåttan, men en utmärkte sig, icke så mycket för det nya i uppfinningen som icke mer för det storslagna i valet av ämne och för den pietet, varmed detsamma blivit i detalj behandlat. Vad stilen beträffar röjde den drag av bildningsgåva och delvis en sant romersk anda. Ämnet var: Äreminne över friherre Clas Fleming. Ett enda prov vore tillräckligt.

(En gymnasist i andra ringen fattar krampaktigt sin systers hand.) Direktören läser:

»Friherre Clas Fleming är den fjärde av sin ätt, åt vilken svenska regenter anförtrott lantmarskalksstaven; ingen har burit den under viktigare om-

ständigheter, ingen lyckligare, varför ock konung Karl XIII, som redan strax efter sin kröning 1809 nämnt friherre Fleming till kommendör av Nordstjärneorden, nu lät på riddarhuset till honom överlämna Serafimerordenstecknet med ett nådigt handbrev, vari han yttrar sig ej på värdigare sätt kunna uttrycka sin tillgivenhet och sin erkänsla (direktören som icke ser något slut på punkten, dricker litet sockervatten och fortsätter vid dåligt humör), sin erkänsla för de utmärkta tjänster friherre Fleming konungen och riket bevisat, än då han, på en dag, som återkallar minnet av förflutna år — det var konungens sextiotredje födelsedag — och lärer högre skatta de personers hjärtan, vilkas tänkesätt under alla skiften aldrig varit vacklande (det börjar tryta luft i lungorna) nu meddelar honom den högsta ridderliga prydnad, en svensk konung kan utdela.»

(Direktören har sneglat på sidan bredvid; han tror sig upptäcka några kortare satser och han ger sig återigen ut på villande hav!)

»Efter riksdagen förordnades friherre Fleming till ledamot av konungens statsråd och deltog i rådslagen över rikets viktigaste angelägenheter, så väl (för tusan, det var inte punkter, det var komma!) i de följande åtta åren av konung Karl XIII:s regering, som i sex år, det vill säga, så länge hans hälsa tillät, under vår nu regerande allernådigaste konung, (bugning för läktarn), vilken vid sin kröning 1818 i de mest ärofulla uttryck meddelade friherre Fleming vad i hans ätt redan en gång funnits och slocknat; (Gudskelov ett semikolon! Litet sockervatten, ty läpparne torka och dova rosslingar höras från röstbanden) vartill dels förut hade kommit, dels

sedermera kommo andra höga värdigheter, såsom förordnandet att förestå riksmarskalksämbetet, första gången 1813, upphöjelsen till en av rikets herrar följande året, (sockervattnet är slut, han kastar en drunknandes blick på grannens glas) utnämnandet till överste skattmästare vid kunglig majestäts orden 1816, till ordenskansler 1818, till verklig riksmarskalk 1824 (land! land! han ser en punkt i horisonten) och samma år till president i konglig majestäts (katarren är här: han viskar med slocknande stämma det följande) och rikets kammarrätt, utan att därvid nämna de många utomordentliga uppdrag (herre förbarma dig!), som varit hans excellens greve Fleming meddelade, eller de särskilda plikter, som han haft att uppfylla — — — genom sin höga plats — — — vid hovet (djup nedslagenhet och börjande blånad om läpparna) och sitt förtroende — — — inom kungliga — — — — — huset — — — — — som, (han kommaterar själv numera) gjorde, honom, närmare delaktig i, alla, dess, både, glada, och, sorgliga, (han ger en mördande blick åt elementarläroverken och framstönar sista ordet) skiften!» (»Det är bestämt den längsta punkten i Sverige», viskade lantbrukaren.)

Här var naturligtvis ingenting att tillägga, men inom sig förbannar han alla äreminnen, historisk stil, romare, greker och skolpojkar, och förklarar sammankomsten upplöst.

ANMÄRKNINGAR TILL TIONDE DELEN.

DET NYA RIKET.

Det nya riket, skildringar från attentatens och jubelfesternas tidevarv av August Strindberg utkom i första och andra upplagorna 1882 på Looström och Comp: s förlag i Stockholm. I Strindbergs Samlade romaner och berättelser, Band 2, C. och E. Gernandts förlag, utgick arbetet i sin tredje upplaga. Den fjärde utkom på Albert Bonniers förlag 1907 och den femte 1908 (de bägge sista 1-kronasupplagor).

Originalmanuskriptet till Det nya riket finnes i sin helhet bevarat och tillhör bokförläggaren Karl Börjesson. Det är en handskrift i folio (Lessebopapper); titeln och författarnamnet (Det Nya Riket av August Strindberg) äro på omslagsarket till första kapitlet textade med tusch i rundskrift; varje kapitel ligger inom sitt ark, på vars första sida kapitelrubriken är skriven med vanlig stil. Överstrykningarna och ändringarna äro fåtaliga. Avvikelserna med den tryckta texten äro antecknade här nedan.

Av de tryckta upplagorna har Strindberg själv blott sett igenom den första och andra. Ett par enstaka rättelser av felaktigheter, språkliga slarvfel eller egendomligheter han i den senare gjort ha här iakttagits. De följande upplagorna äro tryckta efter den första varvid en eller annan

obetydlig korr.-ändring på tryckerien gjorts Vid jämförelse med manuskriptet ha uppdagats flera tryckfel, genomgående samtliga tidigare editioner, vilka nu rättats och nedan angivas.

Skilda läsarter i olika upplagor.

Sid. 7, rad 2: tjugo. Så hskr. och uppl. 1—3. Uppl. 4—5: tjugu.

— rad 4: parkträn. Så hskr. och uppl. 1—2. Uppl. 3—5: parkträd.

Sid. 20, rad 19: hundratals bolag. Så hskr. och uppl. 1, 3—5. Uppl. 2: tusentals bolag (tryckfel?).

Sid. 23, rad 31: de lymlarna. Så hskr. och uppl. 4—5. Uppl. 1—3: lymlarne.

Sid. 28, rad 16: grundlagarne ålägga. Så uppl. 2. Hskr. och uppl. 1, 3—5: ålägger.

Sid. 31, rad 4—5: går bonden bakom sina oxar och kör i trädan. Så uppl. 2, 4, 5. Hskr. och uppl. 1: kör i trädet. Uppl. 3: träden. Rad 16 samma förh. i alla uppl.: trädan, trädet, träden.

Sid. 36, rad 29: i en förfärlig motsats till poemböckerna. Så uppl. 2. Hskr.: motsats mot. Uppl. 1, 3—5: motsats med.

Sid. 63, rad 32: fruarne. Så hskr. (enligt ett där på alla ställen iakttaget skrivsätt), uppl. 1 och 3. Uppl. 2, 4—5: fruarna (även i uppl. 2 tydligen på detta ställe rättelse av korr. eller tryckfel).

Sid. 81, rad 7: Se nu var företagets framgång tryggad. Så uppl. 2. Hskr. och uppl. 1 jämte de efter denna tryckta (3—5): tryggat. Den egendomliga genusformen uppkommen genom ideassociation med "företagets".

Sid. 82, rad. 12—13: tiden — — driver mänskobarnen för sig i skaror. Så hskr. och uppl. 1—2. Uppl. 3—5: före sig (!).

Sid. 83, rad 16: regeringarnes flaggkartor. Så hskr. och uppl. 1—2. Uppl. 3—5: regeringens.

Sid. 119, rad. 27—28: En hund! En hund ljöd det i skogen. Så hskr. och uppl. 2. Uppl. 1: En hund! en ljöd det i skogen (tryckfel). Sen. uppl. blott: En hund! ljöd det i skogen.

Sid. 132, rad. 2—4: — — Börjesson, Blanche och Hedberg hade aldrig blivit spelade på en kunglig scen förrän de redan voro stora på andra scener. Så uppl. 2. Hskr., uppl. 1, 3—5: Börjesson, Blanche, Jolin, Hedberg hade etc. Jolins namn tydligen struket av Strindberg i uppl. 2, då uppgiften om honom var felaktig: Jolin debuterade nämligen samtidigt som skådespelare och författare just på Kungliga teatern (med stycket "En komedi" 1846).

Sid. 142, rad. 2—3: Jean börjar nu backa uppåt spisen och markisinnan kryper etc. Så hskr. och uppl. 1—3. Uppl. 4—5: Jean började etc.

Tryckfel i samtliga tidigare upplagor.

Sid. 14, rad. 17—20: — — hade hela svärmar av vältalare sagt allt vad han ämnade säga, — — använt alla hans latinska c i t a t, alla hans svenska versar. Så hskr. Uppl. 1—5: använt alla hans latinska t i t ! a r (?). Jfr sid. 12, där det skildras hur den unge greven inlär sig sina latinska citat: när han fick en bra fras lade han den åsido för att ha till hands i det stora slaget etc.

Sid. 15, rad 15: folkväldet. Så hskr. Uppl. 1—5: folkväsendet.

Sid. 34, rad 8: Vår numera store vän blomstrade härligt. Så hskr. Uppl. 1—5: blomstrade hurtigt (!).

Sid. 35, rad. 10—14: Hur ståtlig är icke Svenska Folkets historia under en sådan regent som Erik av Pommern. Engelbrekt och Erik XIII! En jämförelse värdig att bli prisämne i Svenska akademien. Så hskr.; efter den första satsen (— — Erik av Pommern!) i hskr. dessutom en överstruken mening: Den som av konungska intressen vill göra den konungens historia till

Svenska Folkets, den är en skälm eller en pratmakare. Engelbrekt och Erik XIII! etc. I de tidigare tr uppl. (1—5) har den mellersta satsen utfallit och det står blott: Hur ståtlig är icke Svenska Folkets historia under en sådan regent som Erik på Pommern! En jämförelse värdig att bli prisämne i Svenska akademien! — varigenom meningen går förlorad.

Sid. 54, rad. 4—7: det behöves blott att en herre med något litet relationer stiger fram, viker av en stol och säger: det är min; hans vänner instämma genast och säger etc. Så hskr. Uppl. 1—5: att hans vänner instämma genast etc.; att meningslöst, tryckfel.

Sid. 94, rad. 13—15: Av telegrammet som ju måste hålla sig till huvudsaker framgick att Moses arbetat i det allmännas tjänst, ägde Nordstjärneorden, hade ett angenämt hem, vitt långt hår etc. Så hskr. Uppl. 1—5: huvudsaken; säkert tryckfel; den komiska nyansen går med sing. förlorad.

Sid. 134, rad 24: passementerie russe. Så hskr. Uppl. 1—5: passementerie prune. Samma sida rad 33 talas emellertid även i alla de tidigare tryckta upplagorna om passementerie russe i en replik där damen tar upp direktörens förslag och alltså samma sak menas. Om "prune" eller "russe" är ju i sig oviktigt, men konsekvens måste bibehållas för meningens skull; ändringen (tryckfel?) i de tr. uppl. oförklarlig och handskriftens läsart här återupptagen.

Sid. 137, rad. 16—17: Cassacko (signatur för smakrådet). Uppl. 1—5: Cassasko, förmodligen tryckfel (för övrigt tämligen likgiltigt).

Sid. 140, rad 32: dramatiska sujetter under 2000 kr. lön. Så hskr. Uppl. 1—5: under 200 kr. lön. Jfr sid. 134, rad 6: alla sujetter som hava under 2000 kr. lön; desamma avses här.

Sid. 159, rad. 14—15: och lärer högre skatta de personers hjärtan, vilkas tänkesätt under alla skiften aldrig varit vacklande. Så hskr. Uppl. 1—5: under alla skiftande (?) icke varit vacklande etc.

Avvikelser mellan handskriften och den tryckta texten.

Sid. 8, rad 6 till fots. Så uppl. 1—5. Hskr.: till fot.

Sid. 13, rad. 26—27: Jag haver vägt dig på ena våg och funnit dig för lätt. Hskr.: för lättan.

Sid. 15, rad 14: något. Så uppl. 1—5. Hskr.: någonting.

Sid. 18, rad. 20—21: avlagt bottmoller och vapenrock med guldtränsar. Hskr.: bottmoller, vapenrock etc.

Sid. 19, rad. 3—4 Man har också satt etc. Så uppl. 1—5. I hskr. först skrivet så, därpå ändrat till han. Troligen har Strindberg i korr. rättat tillbaka till man, som både i sammanhanget och ur rhetorisk synpunkt — jfr föreg. mening — synes att föredraga; tryckfel ej sannolikt, då det av den första rättelsen framgår att Strindberg haft sin uppmärksamhet riktad på detta ställe.

— rad 19: uniformernas. Hskr.: uniformens.

Sid 20, rad 12: Tidningen Aftonbladet innehöll en afton etc. Hskr. Tidningen Aftonbladet s o m d å ä n n u h a d e n å g o t a n s e e n d e k v a r innehöll etc. "Gråkappan" överskrivet med blyerts (icke Strindbergs stil).

— rad. 14—15. sin varmaste försvarare. Hskr.: varmare (felskrivning).

Sid. 23, rad 20: Ä, de säga att de ge fan alltihop. Hskr.: att de s—r i alltihop.

Sid. 24, rad 4: murat i mössan. Hskr.: mössorna.

— rad. 29—30: på ett sätt som intet kompani. Så uppl. 1—5. Hskr.: intet annat kompani.

Sid. 26, rad. 7—8: med sina vackra förhoppningar och fasta tro. Så uppl. 1—5. Hskr.: och sin fasta tro.

— rad 18: Men bar det nya statsskicket dåliga frukter? Så uppl. 1—5. Hskr.: M e n v a r d e t d e t n y a s t a t s s k i c k e t s f r u k t e r? Den ursprungliga läsarten bättre i sammanhanget! Jfr rad. 29—30. Ändringen troligen gjord med hänsyn till rad 21: det är ingen dålig frukt.

— rad. 27—28: genom att städerna underordna sig. Så uppl. 1—5. Hskr.: få underordna sig.

Sid. 31, rad. 29—30: Det är ett vackert land vi ha, herr landshövding. Så uppl. 1—5. Hskr.: ni har, herr landshövding.

Sid. 33, rad. 29—30: gjort utrikes studieresor med avsked. Så uppl. 1—5. Hskr.: med avskeden.

Sid. 34, rad. 12—13: nationalteatern en ännu större (sc. förlust). Hskr.: ännu större etc.

Sid. 35, rad 6: Som författaren redan emottagit sitt straff. Så uppl. 1—5. Hskr.: redan förvandlat sitt straff; jfr föreg. mening: vilket dock kan få förvandlas i landsflykt.

Sid. 36, rad. 21—22: den gamla åsikten att svenska folkets historia är dess konungars. Så uppl. 1—5. Hskr.: är dess officerares.

Sid. 37, rad 15: — — personligheter, och då skall. Så uppl. 1—5. I hskr. semikolon i st. f. och.

Sid. 38, rad. 23—24: corps diplomatique, en brokig samling från det bildade Europas stater. Hskr.: en brokig samling förvisade från etc.

Sid. 44, rad. 21—22: Till en av de lägsta skulle jag vara självskriven. Hskr.: En av de lägsta skulle jag vara självskriven till.

Sid. 60, rad 24: konungar. Hskr.: kungar.

Sid. 63, rad 15: vilka måste betala hans ynnest med sin ynnest. Hskr.: med ynnestbevis.

Sid. 64, rad 17: Direktören har icke sett. Hskr.: Professorn. Likaså rad 24 och sid. 25, rad 3 och följ.

— rad. 25—26: en stor färdighet att handskas med kort. Hskr.: i att handskas med kort.

Sid. 65, rad 21: där han icke kan fortsätta sin tillvaro. Hskr.: där han känner att han icke etc.

— rad 33: nescit occasum. Hskr. och uppl. 1—2: occasu. I uppl. 1 anmärkt som tryckfel.

Sid. 67, rad. 29—30: som ligga i lådan framför fotografierna . . . nej, de äro uppbrända nu. Hskr.: i lådan framför . . . nej de äro etc.

Sid. 77, rad 31: ansågo sanningen vara ofunnen. Hskr.: ännu vara ofunnen.

Sid. 78, rad. 29—30: svarade han att han fått den. Hskr.: svarade han skrattande etc.

Sid. 80, rad 27: Skämtet döpte honom till krokanskalden. Hskr.: dömde honom etc. (troligen skrivfel).

Sid. 81, rad. 12—13: samlade alla sina bitar. Hskr.: sina bitar.

— rad 21: kunde fröjda de timliga lustarne. Hskr.: de sinnliga lustarna. Den förra formen snarare ändring av Strindberg än tryckfel.

— rad 25: maskrosor, trampgräs och bolmört. Hskr.: maskrosor, bolmört, trampgräs och vitrot.

— rad. 30—31: som just icke var överensstämmande med deras lynne. Hskr.: överensstämde med etc.

Sid. 82, rad. 4—5: Hans verksamhet som sådan känna vi i botten. I hskr.: "i botten" överstruket.

Sid. 83, rad. 31—33: Serafimerorden, vers, konjak à 75 öre glaset, 20,000 kr. årlig inkomst etc. Hskr.: Serafimerorden, jubelmiddagar, vers, oanständiga historier (dock icke tryckta), konjak etc.

Sid. 84, rad. 26—28: en annan idealist, som i sina verkningar skulle kunna vara farligare än han är om han icke vore så dum etc. Sista satsen: om han icke etc. finnes ej i hskr.

Sid. 86, rad 10: stundligen. Hskr.: dagligen.

Sid. 87, rad 20: svenskens. Hskr.: svenskarnes.

Sid. 92, rad. 12—13: Taket krönes av en kolossal uppasserska lutad mot en punschbricka. Hskr.: av en kvinnofigur lutad mot en tebricka.

Sid. 93, rad. 26—27: det väckte ovillkorligen längtan efter en sax. Hskr.: det lockade etc.

Sid. 96, rad 28: Marcus. Hskr.: Leman. Likaså sid. 97, rad 1.

Sid. 99, rad. 23—26: Moses skall vara snäll mot de beskedliga urinnevånarne, ty de ha varit snälla mot honom när han kom fattig och mauschlande och fick lov

att sätta lien på de åkrar de brutit och besått. Därpå slutar kap. i hskr.: Kom ihåg det Moses, annars nyper vi honom i näsan.

Sid. 100, rad 6: utan sina vådor. Hskr.: sina stora vådor.

Sid. 109, rad 30: trötta våra läsare. Hskr.: trötta våra läsare med desamma (sc. orden).

Sid. 110, rad. 19—20: De fördjupa sig tvärtom. Hskr.: de fördjupa sig därför tvärtom.

Sid. 111, rad 3: hans känslosträngar dallra. Hskr.: hans känslosträngar dallra på.

Sid. 118, rad 33: härmed. Hskr.: härnedan.

Sid. 122, rad. 11—12: Erik XIV om vilken Daniel skrev sin krönika. Hskr.: sin gemena krönika.

Sid. 123, rad 13: om han kunnat hålla mun. Hskr.: hålla mun och fingrar.

Sid. 124 rad. 28—29: man hade fått en fabrik och man hade fått ett bolag. Hskr.: man hade fått en bank, den Palmstruchska och man hade etc.

Sid. 125, rad 6: den franska karduansfabriken. Hskr.: den Holländska (Palmstruchska) banken.

Sid. 128, rad 1: aftnarne. Så hskr. De tr. uppl. aftnarna.

— rad. 20—22: några sade visserligen att han sålt sin själ, men andra menade att den var köpt. Hskr.: andra menade att det var ärftligt som adelskapet.

Sid. 129, rad 10: fabriken. Hskr.: banken.

Sid. 133, rad. 26—27: ett kålfat med svenska original. Hskr.: en damejeanne. Rad. 29—30 och 31 i hskr.: damaschanen, — er.

Sid. 135, rad. 9—10: Vet direktören vad den andra klänningen kostade som jag hade i Cocotte. Hskr.: vad den e n d a klänningen kostade som jag hade i Cocotte. Osäkert om rättelse av förf. eller tryckfel; dock snarare det förra.

Sid. 136, rad 4: Det är alldeles överfullt. Hskr.: Det är alldeles fullt.

Sid. 138, rad. 1—2: — och tar kanelröret. Hskr.: sitt kanelrör.

Sid. 140, rad 11: Tja! Hskr.: Ja!

Sid. 144, rad 2: utom i. Hskr.: annat än i.

Sid. 147, rad 8: blek om näsan. Hskr.: blek om nosen.

Sid. 149, rad 4—5: nykterhetslöfte att aldrig begagna konjak. Hskr.: punsch och konjak.

Sid. 150, rad. 9—10: Ett schamangt val! Våvan kuvator! — Våran! Där ha vi det! Våran kurator. Hskr.: — Våvan! Där ha vi det! Våvan kamvat!

— rad. 12—13: Nu kan man äta kväll utan att kompromettera sig. Hskr.: Man kan äta kväll etc.

— rad. 15—16: men i en annan (sc. Stockholmstidning) hälsas det med jubel av hela Svenska Folket. Hskr.: men i en landsortstidning.

Sid. 152, rad 10: men vaktmästaren svor på att det var den store. Hskr.: att det var han.

— rad. 28—29: en hög person som är fridlyst. Hskr.: en person etc.

Sid. 153, rad 9: en fähund. Hskr.: en lushund.

Sid. 154, rad 8: Hierta tillagd i korr.

Sid. 156, rad 7: folkvännernas (fähundarnes). Hskr.: (lushundarnes).

— rad 30: särdeles stark. Hskr.: särskilt.

Sid. 157, rad 17: pelarhävda. Hskr.: pelarvälvda.

JOHN LANDQUIST.

INNEHÅLL.

Illusionernas dagar 7

Svenska Folket 28

De nyadlige 40

Våra entreprenörer 54

Våra idealister 76

Moses 87

Om den offentliga lögnen, kanoniseringar och festtal 100

Claris majorum exemplis eller ärftligheten utan moral 115

En nationell bildningsanstalt 130

Så går det till! 147

Anmärkningar 161

LSwed
S918s
173325
Author Strindberg, August
Title Samlade skrifter. Vol.10.- Detnya riket.

University of Toronto
Library

DO NOT
REMOVE
THE
CARD
FROM
THIS
POCKET

Acme Library Card Pocket
Under Pat. "Ref. Index File"
Made by LIBRARY BUREAU